

ОНОРЕ ДЪО БАЛЗАК ДРЕБНИ БУРЖОА

Част 0 от „Човешка комедия“

Превод от френски: Дора Попова, 1984

chitanka.info

ДРЕБНИ БУРЖОА^[0]

НА КОНСТАНС ВИКТОАР^[1]

Ето, госпожо, едно от тези творения, които се зараждат бог знае как в главата на писателя и му се нравят и тогава, когато още не знае как ще бъдат приети от читателя, върховния съдия на нашето време. Почти убеден, че ще проявите великодушие към неизменното ми пристрастие, аз ви посвещавам тази книга: нима тя не трябва да ви принадлежи по право, както някога десетъкът принадлежеше на църквата в памет на това, че по волята на Господа Бога всичко разцъфва и зрее — и в полята, и в човешкия ум?

Остатъците от глина, поставени от Молиер под колосалната статуя на Тартюф, се оказаха сега достояние на ръце, по-скоро смели, отколкото сръчни; но съзнавайки колко далеч съм от най-великия от сатириците, заедно с това изпитвам не по-малка радост, че използвах тези остатъци, събрани на авансцената на неговия театър, за да покажа съвременния лицемер в действие. Пристъпвайки към тази трудна задача, аз бях насърчен от обстоятелството, че в бъдещото си произведение не засягам религиозните въпроси: това сторих заради вас, чието благочестие е всеизвестно и по повод на което наш изтъкнат писател направи намек за „безразличие към въпросите на религията“.

Дано двойното значение на вашето име бъде пророческо за съдбата на книгата! Благоволете да видите в това посвещение израз на почтителна признателност

*от страна на този, който дръзва да се нарече най-
предания от слугите ви.*

Оноре дьо Балзак

ПЪРВА ГЛАВА

ПАРИЖ, КОЙТО СИ ОТИВА

Въртележката на улица Сен Жан, тази наивна подробност на стария Париж, чието описание в началото на повестта „Двойно семейство“ в „Сцени от частния живот“ се стори скучно, се е запазила сега само върху страниците на книгите. Построяването на кметството такова, каквото е днес, помете цял един квартал.

В 1830 година минувачите още можеха да видят въртележката, нарисувана върху табелата на някакъв търговец на вина, но след време и тази сграда беше съборена. Споменът за въртележката поражда в паметта верига други подобни на него спомени. Уви! Старият Париж изчезва с ужасяваща бързина. Тук-там в нашия разказ ще се прокрадне описание на някое средновековно жилище, като описанието, което читателят намира в първите страници на романа „Къщата на котарака“. Една или две такива къщи и сега може да се срещнат в Париж; към тях ще отнесем и намиращият се на улица Фуар дом, обитаван от съдията Попино — образец представител на старата буржоазия. Тук — развалини от дома на Фюлбер; там — целият басейн на Сена от времето на Шарл IX. Нима историкът на френското общество, този нов Old Mortality^[2], не съзнава, че е длъжен да спаси от забравя такива любопитни свидетелства на миналото, както описаният от Уолтър Скот старец освежава надгробните паметници? Воплите, които от десет години насам се надигат от страниците на нашата литература, действително не са преувеличени: изкуството започва да прикрива с гирлянди грозните фасади на зданията, наричани в Париж „доходни домове“ и които един от поетите^[3] ни оприличава на долапи.

Нека по този повод отбележим, че създадената в Милано градска комисия del ornamento, която бди за архитектурата на уличните фасади и на която всеки домопритежател е длъжен да представи плана си, датира от XII столетие. И кой днес не е отдавал в тази красива столица дължимото на патриотизма на миланските буржоа и дворяни,

възхищавайки се от колоритните и своеобразни сгради? Отвратителната, бясна спекула, която с всяка година намалява височината на етажите, скроява цял апартамент в пространството на един само салон и унищожават градините, несъмнено ще окаже влияние върху нравите на Париж. Хората в скоро време ще бъдат принудени да живеят повече вън, отколкото в домовете си. Къде е свещеният частен живот, в който всеки е господар сам на себе си? Сега той е там, където е осигурен годишен доход от петдесет хиляди франка. А не са мнозина и милионерите, които могат да си позволят днес разкоша да притежават малка самостоятелна къща, отделена от улицата с двор и защитена от любопитните погледи на минувачите чрез сенчести градини.

Изравнявайки състоянията, параграфът от Кодекса, който разглежда въпроса за наследствата, създаде тези каменни фаланстери^[4], приютяващи трийсет семейства и които носят на домовладелеца сто хиляди франка годишен доход. Ето защо се питаме дали ще се съхранят в Париж в следващите петдесет години къщи, подобни на тази, в която живееше семейство Тюилие по времето, когато започва нашият разказ; къщата наистина е твърде интересна и заслужава да ѝ се направи най-подробно описание, макар и само за да сравним някогашната буржоазия с буржоазията от наше време.

Местоположението и външният вид на къщата, служеща като рамка за настоящата картина на нравите, са пропити от духа на дребната буржоазия, което може да привлече или да отблъсне вниманието в зависимост от вкусовете и наклонностите ни.

Преди всичко трябва да подчертаем, че домът Тюилие не принадлежи ни на господин, ни на госпожа, а на госпожица Тюилие, по-голямата сестра на господин Тюилие.

Въпросната къща, придобита през първите шест месеца след революцията в 1830 година от госпожица Мари-Жан-Брижит Тюилие, най-възрастната в рода, е разположена в средата на улица Сен Доминик д'Анфер така, че крилото между двора и градината, обитавано от семейство Тюилие, гледа на юг.

Упоритият стремеж на парижани да заселват високите места по десния бряг на Сена бе довел до запустяване на левия бряг и вече от много години затрудняваше продажбата на частните имения в така наречения Латински квартал; и тъкмо тогава някакви причини, за

които ще стане дума по-късно, когато описваме характера и навиците на господин Тюилие, накараха сестра му да купи този имот: тя стана негова владетелка, като заплати твърде скромната сума от четиридесет и шест хиляди франка, а за пристройките додаде още шест хиляди; по такъв начин общият размер на сумата достигна петдесет и две хиляди франка. Подробното описание на къщата, напомнящо рекламна обява, а и разказът за невероятните усилия и успехи на господин Тюилие ще обяснят на читателя по какъв начин, след юли 1830 година, огромни състояния се умножиха многократно, докато други се превърнаха в прах.

Фасадата на дома откъм улицата бе направена от варовик, олющен от времето и изрязан от длетото на зидаря така, че напомняше дялан камък. Подобни неугледни фасади са толкова обичайни за Париж, че градът би трябвало да раздава награди на собствениците, които строят къщите си от истински камък и украсяват фасадите им със скулптурни ваяния. Сивото здание със седем прозореца бе триетажно и завършваше с мансарди, покрити с керемиди. Голямата масивна врата с вида, както и със стила си, свидетелствуваше, че къщата е била построена във времето на Империята, за да се оползотвори част от двора на някаква стара просторна сграда, издигната в епохата, когато квартал Анфер се радваше на почит сред парижани.

От едната страна в двора се намираще жилището на портиера, от другата се извиваше стълбата на дома, обърнат към улицата. Двете крила, прилепени плътно към съседните къщи, са служили някога за плевник, обор, кухня и други сервизни помещения на къщата, разположена в дъното на двора, но след 1830 година бяха превърнати в складове.

Дясното крило бе наето от търговеца на хартия на едро господин Метивие-племенник, а лявото — от книжаря Барбе. Канцелариите им се помещаваха над магазините — книжарят заемаше първия етаж, а търговецът на хартия — втория етаж на дома с излаз към улицата. Метивие-племенникът бе по-скоро комисионер, отколкото търговец, а Барбе — по-скоро шконтърор, отколкото книжар; и двамата използваха обширните складове — единият, за да съхранява в тях вързопите хартия, закупена от изпадналите в нужда фабриканти, другият, за да складира хилядите книги, дадени му в залог срещу заети суми.

Книжарската акула и хартиената щука живееха в пълно съгласие и търговските им дела, лишени от трескавата бързина, която изисква търговията на дребно, докарваха малко коли в този обикновено тъй тих двор, дето портиерът от време на време трябваше да скубе тревата, прокраднала се между каменните плочи. Господата Барбе и Метивие, играещи незначителна роля в нашия разказ, само рядко посещаваха наемодателите си; тяхната точност при изплащане на наема им осигуряваше име на добри наематели и в очите на тюилиеското общество те минаваха за много почтени хора.

Третият етаж на дома се състоеше от два апартамента: единият заемаше господин Дюток, деловодител в мировото съдилище, някогашен чиновник, преминал вече в пенсия и постоянен гост на семейство Тюилие, в другия живееше героят на нашия разказ; за момента ще се ограничим само да упоменем, че наемът, който плащаше за квартирата, възлизаше на седемстотин франка и че се бе появил в дома Тюилие три години, преди да се вдигне завесата на описваната от нас семейна драма.

Деловодителят, петдесетгодишен ерген, заемаше по-големия и по-хубавия от двата апартамента на третия етаж; наемът за него достигна до хиляда франка; освен това той си имаше и готвачка.

И тъй, две години след сделката госпожица Тюилие получаваше седем хиляди и двеста франка доход от къщата, която предишният собственик бе снабдил с капаци, а отвътре изцяло ремонтирал и украсил с огледала, без при това да може да я продаде, нито да я даде под наем; и семейство Тюилие, живеещо на широка нога, в което читателят скоро ще се убеди, се радваше едва ли не на най-хубавия парк в квартала, с огромни дървета, които хвърлят сянка върху малката, безлюдна уличка Ньов-Сент-Катерин.

Разположена между двора и парка, къщата напомня едновременно чудновато жилище на забогатял буржоа от времето на Луи XIV, на председател на парламент^[5] или убежище на потърсил спокойствие учен. Нейният хубав, дялан камък, позахабен вече от времето, и до днес пази своеобразното величие на епохата на Луи XIV (простете, моля, този варваризъм); фасадата от каменна зидария, както и фигурите от червени тухли напомнят фигурите, които може да видим по стените на конюшните на Версай, а сводестите прозорци, украсени със скулптурни ваяния, са увенчани с арки и подпрени с дървени

греди. И накрая вратата, водеща към парка, с остъклена горна половина, а долната — от масивно дърво и изработена в скромен и благоприличен стил, отличаващ често павилионите на вратарите в кралските замъци.

Този дом с пет прозореца има два етажа над приземието и е забележителен с четириискатния си покрив, увенчан с ветропоказател и украсен с красиви, големи комини и с кръгло таванско прозорче. Възможно е да е остатък от някаква огромна къща, но преглеждайки старите планове на Париж, ние не намерихме нищо, което да потвърди това предположение; впрочем крепостният акт, притежаван от госпожица Тюилие, свидетелствува, че по времето на Луи XIV домът е принадлежал на прочутия художник-емайлист Петито, в чиито ръце е преминала от председателя на Парламента Льокамю. Вероятно Льокамю е живял тук, докато се е строил прекрасният му дом на улица Торини.

По такъв начин къщата е била обитавана и от художници, и от магистрати. И трябва да признаем, че вътрешното ѝ устройство говори за необикновено щастливо съчетание на комфорт и красота. Надясно от входа, в квадратното помещение, служещо за антре, се извива каменна стълба, а под нея се вижда врата, която води към мазето; вляво са вратите на салона, чиито два прозореца са обърнати към парка, и на трапезарията, гледаща към двора. Тази трапезария води към кухнята, която служи като продължение на складовете на Барбе. Зад стълбата откъм парка се намира разкошен, дълъг кабинет с два прозореца. На първия и втория етаж се помещават два просторни апартамента, а стаите на слугите под самия четириискатен покрив се познават по кръглите прозорчета. Великолепна камина украсява просторното, четвъртито антре, в което светлината прониква през две стъквени врати, поставени една срещу друга. Това помещение, с под от бял и черен мрамор, привлича вниманието с гредите по тавана си, покрити някога с позлата, а по-късно, вероятно >в годините на Империята, боядисани с бяла боя. Срещу камината се издига фонтан от червен мрамор с мраморен басейн. И трите врати — на кабинета, на салона и на трапезарията, са в овални рамки, рисунките върху които са отлепени и се нуждаят от бързо подновяване. Изработката им е груба, но украсата не е лишена от майсторство. В салона, облечен изцяло в дърво, всичко напомня за великото столетие: и камината от

лангедокски мрамор, и таванът с украсените си ъгли, и формата на решетъчните прозорци. Трапезарията, в която се влиза от салона през двукрила врата, е постлана с каменни плочи, а дървенията е дъбова — пана без украса; стените над дървените пана вместо със старинна тапицерия са покрити с ужасяващи съвременни книжни тапети. Таванът е от кестеново дърво, предпочитан в миналото строителен материал. Кабинетът, модернизирани от фамилията Тюилие, подсилва впечатлението за безвкусица и отсъствие на стил. Позлатата и бялата боя по корнизите на салона са дотолкова изтрити, че човек вижда на мястото на позлатата само червени черти, а пожълтялата, набъбнала бяла боя се лющи неудържимо. Никога латинската мисъл „*Otium cum dignitate*“^[6] не е намирала в очите на поета по-добър коментар за себе си от това благородно жилище. Орнаментите по чугунените перила на стълбата са достойни и за съдебния магистрат, и за прославения художник; но само наблюдател, надарен с поетическо въображение, би открил следи от безукорния вкус на някогашните притежатели в изписаните балкони на втория етаж и в някои други остатъци от величавата старина. И самите Тюилие, и предшествениците им неведнъж бяха загрозявали този бисер на едрата буржоазия с навиците и хрумванията на дребната буржоазия. Съдете сами как трябва да изглеждат столовете от тъмен орех, с тапицерия от конски косъм, масата от акажу, покрита с мушама, бюфетите от същото дърво, евтиният килим под масата, лампите от надиплено тенеке, зеленикавите тапети с червени бордюри, отвратителните гравюри с преобладаващ черен тон и памучните завеси, обшити с червени галони, в трапезарията, дето са пирували приятелите на Петито!... Представете си какво впечатление произвеждат окачените в салона портрети на господин, госпожа и госпожица Тюилие от художника Пиер Грасу^[7], любимец на буржоазията; масите за игра на карти, използвани вече двайсет години, конзолите от времето на Империята, чайната маса с крака във вид на голяма лира, витата мебел от акажу, облечена в цветно кадифе на кафяв фон, стоящият на камината часовник, изобразяващ богинята Белона^[8], свещници със спираловидни колонки, завеси от вълнена дамаска или от бродиран муселин, прихванати с дръжки от щампована мед!... Върху паркета е постлан купен на вехто килим. В хубавото продълговато антре се виждат скамейки, облечени в кадифе, а стените със скулптурна украса

са скрити от разностилни бюфети, прехвърлени тук от всички предишни жилища на семейство Тюилие. Фонтанът е обкован с дъски, върху които дими лампа, която датира от 1815 година. И накрая страхът — това отвратително божество, принудило сегашните стопани на дома да поставят откъм парка и откъм двора двойни ламаринени врати, които сутрин се отварят и вечер се затварят.

Лесно е да си обясним подобно, достойно за съжаление посегателство върху такъв паметник на частния живот от седемнадесето столетие. Възможно е в началото на Консулството някой забогатял зидар, домогнал се до къщата, да е намислил да използва пространството пред фасадата, като е разрушил красивата врата с двата странични павилиона, допълващи това красиво обиталище, ако ни бъде позволено да употребим тази старинна дума; и ето как предприемчивостта на парижкия домопритежател поставя клеймото си върху челото на изящните постройки със същата неумолимост, с която вестникът и печатарските машини, фабриката и складовете ѝ, търговията и канторите ѝ заместват аристокрацията, старата буржоазия, финансовите магнати и съдийската мантия навсякъде, където някога са блестели. Колко е занимателно да се изучават документи, отнасящи се до домопритежанията в Париж! В някогашната собственост на кавалера Пиер Баярд дю Терай^[9] на улица Ватай сега се помещава частна болница; на мястото, дето навремето си е била разположена къщата на Некер, днес третото съсловие прокара улица. Старият Париж на свой ред си отива, следвайки кралете, отминали преди него. И ако някоя полска принцеса спасява един шедьовър на архитектурата, колко малки дворци, като жилището на Петито, попадат в ръцете на Тюилиевци! Ето как госпожица Тюилие стана собственица на тази къща.

[0] Балзак работи над „Дребни буржоа“ през годините 1843–1844, но други кроежи го отвличат и романът остава незавършен.

Написаните от него глави за пръв път се отпечатват посмъртно през 1854 година на страниците на вестник „Льо пен“ от 26 юли до 28 октомври. По молба на вдовицата на Балзак романът е завършен от Шарл Рабу и в 1856 година излиза в отделно издание първата част на романа, състояща се от 27 глави, 22 от които принадлежат на перото на

Балзак, а през 1857 година се появява втората част, изцяло написана от Рабу. ↑

[1] *Констанс-Виктоар* — от фр. Постоянство-Победа; така нарича Балзак графиня Евелин Ханска (1800–1882), полска аристократка. През февруари 1832 година Балзак получава от Ханска писмо с подпис „Чужденката“. От 1833 година започва редовна кореспонденция между писателя и Ханска, която в 1850 става негова жена. ↑

[2] *Old Mortality* — прозвище на лице от романа на Уолтър Скот „Пуритани“. ↑

[3] ... *един от поетите ни...* — вероятно Виктор Юго, но текстът не е намерен. ↑

[4] *Фаланстери* — съгласно учението на френския социалист-утопист Шарл Фурие (1772–1837) обществени дворци, където ще живеят и работят на колективни начала членовете на бъдещото идеално социалистическо общество. ↑

[5] *Председател на парламент* — до революцията от 1789–1794 година председатели на парламенти са висши съдии, на които се възлагат административни функции. В страната съществували 12 парламента. ↑

[6] *Otium cum dignitate* (лат.) — Спокойствие и достойнство. ↑

[7] *Пиер Грасу* — лице от едноименен роман на Балзак. ↑

[8] *Богинята Белона* — в древноримската митология богиня на войната. ↑

[9] *Пиер Баярд дю Терай* (1473–1524) — френски пълководец. Историческото предание го рисува като образец на рицарска чест и доблест. ↑

ВТОРА ГЛАВА

КРАСАВЕЦЪТ ТЮИЛИЕ

Когато кабинетът Вилел падна, господин Луи-Жером Тюилие, отслужил до това време двайсет и шест години в Министерството на финансите, стана помощник-началник на канцелария; но неуспял още да се нарадва на тази, не бог знае каква длъжност, впрочем изглеждаше му някога недостижима, и ето че събитията от юли 1830 година го принудиха да излезе в пенсия. Той твърде изтънко сметна, че в министерството ще бъдат щастливи да получат още едно вакантно място и в знак на признателност ще проявят великодушие и щедрост при определяне размера на пенсията му; и той бе прав в предвижданията си, защото пенсията му възлизаше на хиляда и седемстотин франка.

Когато благоразумният помощник-началник заговори за намерението си да се оттегли от администрацията, сестра му, която с по-голямо право от жена му би могла да се нарече негова спътница в живота, се обезпокои за бъдещето на стария служител.

„Какво ще стане с Тюилие?“ — бе въпросът, който с еднакъв ужас си задаваха една на друга госпожа и госпожица Тюилие, живеещи тогава в малък апартамент на четвъртия етаж на улица Аржантъой.

— Грижете по уреждане на пенсията ще погълнат вниманието му за известно време — каза накрая госпожица Тюилие; — освен това аз мисля как по-изгодно да вложа някъде спестяванията си. И тук ще се открие за него широко поле за работа... О, да, домопритежателят е не по-малко зает от чиновника!

— О, мила сестро, вие му спасявате живота! — възкликна госпожа Тюилие.

— Но аз винаги съм мислила за тази неминуема криза в живота на Жером! — отвърна старата мома с покровителствен вид.

Госпожица Тюилие неведнъж беше чувала да казват на брат й: „Еди-кой си умря! Не живя и две години след излизането си в пенсия!“ Тя много често бе слушала Колвил, близък приятел на Тюилие,

чиновник като него, да се шегува с този климактеричен период при бюрократите, казвайки: „И нас не ще ни отмине горчивата чаша!“ Ето защо тя ясно преценяваше опасността, която грозеше брат ѝ. Това преминаване от дейност към бездействие наистина е критичен момент в живота на чиновника. Мнозина от тях, които не умеят или не могат да си намерят никакви занимания, се променят до неузнаваемост: едни умират, други се отдават на риболов, занятие, чието безсмислие до голяма степен напомня предишната им работа в канцелариите; похитрите стават акционери, загубват всички свои спестявания и са щастливи, когато успеят да получат някакво място в предприятието, което след първия крах попадне в по-сръчни ръце, протегнати отдавна към него; тогава нашият бивш чиновник доволно потрива празните си ръце, казвайки си: „Ала аз все пак отгатнах, че тази работа ще има бъдеще...“ Но почти всички бивши чиновници се опитват да се освободят от старите си навици.

— Познавам такива — казваше Колвил, — които ипохондрията, присъща на пенсионерите, буквално ги изяжда. Те страдат от неизлечим недъг — слабост към картонената папка. Малкият Поаре не можеше да види бяла картонена папка със син кант, без този скъп на сърцето му фетиш да го накара да промени цвета си, тоест от зелен да стане жълт.

Госпожица Тюилие бе добрият гений в дома на своя брат; не ѝ липсваше ни сила, ни решимост, в което читателят по-нататък сам ще се убеди. Такова превъзходство над обкръжаващите я ѝ позволяваше да съди вярно за възможностите на брат си, когото въпреки това обожаваше. Видяла да рухvat една след друга надеждите, които бе възлагала на своя кумир, тя едва ли не с майчинско чувство прецени точно обществената значимост на службата помощник-началник на канцелария. Тюилие и сестра му бяха деца на старшия вратар в Министерството на финансите. Късогледството на Жером му помогна да избегне многобройните повиквания в армията. Бащата гореше от желание да направи сина си чиновник. В началото на столетието армията се нуждаеше от толкова хора, че в канцелариите оставаха много вакантни места, и недостигът от млади чиновници позволи на дебелия татко Тюилие да облекчи сина си при изкачване на първите стъпала на бюрократическата стълба. Вратарят умря в 1814 година, когато Жером очакваше мястото помощник-началник на канцелария.

Тази надежда бе единственото състояние, което бащата завеща на сина. Дебелият Тюилие и жена му, починала в 1810 година, бяха излезли в пенсия в 1806 година; освен тази пенсия те не притежаваха никакви други средства; всички свои спестявания бяха употребили, за да дадат прилично образование на сина си и да поддържат на първо време и него, и дъщеря си. Известно е какво влияние бе оказала Реставрацията върху положението на чиновничеството. С премахването на четиридесет и един департамента бе освободено огромно число достойни чиновници, готови да заемат сега далеч по-скромни места от местата, които бяха заемали дотогава. Към извоюваните по този начин права се прибавиха и естествените права на семействата, разорени и прокудени в изгнание от революцията. Изплашен от неудържимия напор на тези два потока, Жером се почувствува щастлив, когато, отказвайки да се възползуват от първия предлог, не го освободиха от длъжност. Така той живя в съмнения и страхове до деня, в който, станал случайно помощник-началник, се убеди, че дори ако се наложи да го уволнят, така или иначе, ще бъде удостоен със солидна пенсия. Това бегло въведение показва на читателя колко оскъдни бяха способностите и познанията на господин Тюилие: той знаеше латински, математика, история и география не повече от това, което се преподава в пансион, и се бе ограничил с четирикласно образование, тъй като баща му бе избързал да се възползува от подходящия случай, за да го пробута в министерството, хвалейки *великолепния почерк* на сина си. И тъй, младият Тюилие започна да нанася докладни в книгата на държавните доходи, вместо да изучава основите на риториката и философията. Вкопчен в министерската машина, той малко се интересуваше от изящната словесност и още по-малко от изящните изкуства; с времето натрупа що-годе опит в работата си и когато в периода на Империята случаят му помогна да проникне в сферата на висшите служители с нейната фалшива драпировка, придаваща ѝ външен блясък и самодоволство, умът на този син на вратар така и не просветна. Невежеството му го научи да мълчи и това мълчание се оказа изгодно за него; императорският режим приучи Жером Тюилие към безпрекословно подчинение, което се нрави на висшите началници, и именно тази черта му донесе впоследствие длъжността помощник-началник на канцелария. Канцеларските механични жестове и привички постепенно се превърнаха в опит, маниерите и

мълчанието заместиха недостатъчното му образование. А когато възникна необходимост от посредствен човек, посредствеността на Тюилие бе въздигната в достойнство. В правителствените среди не желаеха да предизвикат недоволство сред двете партии в Камарата, всяка от които покровителствуваше свой човек, и в министерството излязоха от затрудненията, като се позоваха на законните права на опитния чиновник. Ето по какъв начин Тюилие стана помощник-началник на канцелария. Знаейки, че брат ѝ ненавижда четенето и че не е способен да замени канцеларската заетост с някакви други занимания, госпожица Тюилие взе мъдрото решение да го натовари с грижи по поддръжката на дома и на парка, да го въведе в дребните житейски интереси на буржоазното съществуване, както и в съседските интриги.

Усилията, свързани с прехвърляне на семейство Тюилие от улица Аржантъой на улица Сен Доминик д'Анфер и с узаконяване на собствеността, а после и старанията да издири подходящи портиери и добри наематели, запълниха времето на Тюилие от 1831 до края на 1832 година. Когато всички тези въпроси бяха решени и сестрата се убеди, че Жером се справя с новите си задължения, тя му намери други занимания, за които ще стане дума по-нататък; техният характер бе подсказан от характера на самия Тюилие, на което обстоятелство не ще бъде безполезно да се спрем.

Синът на министерския портиер Тюилие бе точно това, на което казват красив мъж: ръст, по-висок от среден, строен, с очила, с лице, доста приятно, ала страшно, като лицето на мнозина късогледни, когато ги снемаше, тъй като навикът да гледа през стъкла бе хвърлил върху зениците му някаква сянка.

Между осемнайсет и трийсет години младият Тюилие се ползуваше с успех сред жени от определен кръг, който започваше с жени от дребната буржоазия и завършваше със съпруги на началници на отделение; но както е известно, в годините на Империята войната наруши равновесието в парижкото общество, като изведе здравите мъже на полесражението, и може би именно с това, както е забелязал някакъв изтъкнат медик, се обяснява хилавостта, присъща на поколението от средата на деветнадесетото столетие.

Принуден поради отсъствие на ум да търси други средства, за да се наложи, Тюилие се научи да танцува така, че бе сочен като образец;

наричаха го красавеца Тюилие; играеше майсторски на билиард, умееше да изрязва силуети от хартия; приятелят му Колвил го обучаваше по пеене и той съвсем прилично изпълняваше модни романси. Всички тези дребни умения му донесоха привидния успех, който заблуждава младежта и ѝ внушава неоснователни надежди за бъдещето. От 1806 до 1814 година госпожица Тюилие вярваше в брат си така, както принцеса Орлеанска^[1] е вярвала в Луи-Филип; тя се гордееше с Жером; виждаше го в мечтите си директор на управление благодарение на успехите му, които в това време му отваряха вратите на няколко салона, където не би проникнал никога, ако във времето на Империята превратностите на историята не бяха превърнали парижкото общество в невероятна смесица.

Ала успехите на красавеца Тюилие обикновено не траеха дълго; жените се стараеха да го задържат не повече, отколкото сам той тях; животът му би могъл да послужи като прекрасен сюжет за комедия, озаглавена „Дон Жуан по неволя“. Репутацията му на красив мъж го умори, дори го състари; лицето му, покрито с бръчки като лице на стара кокетка, го правеше с дванайсет години по-стар, отколкото бе всъщност. От някогашните му успехи у Жером бе останал навикът да се гледа в огледалото, да извива изящно тялото си и да заема пози на танцьор — той все още запазваше ненужните вече маниери на прелъстител, които навремето му бяха завоювали прозвището „красавец Тюилие“.

Това, което бе истина в 1806 година, в 1826 година изглеждаше смешно. Жером бе запазил отделни части от костюма на имперски красавец, които впрочем напълно подхождаха на внушителната фигура на бившия помощник-началник на канцелария. Той носеше белия, с множество ситни плисенца шал, в който брадичката му потъваше и чиито краища стърчаха така, че заплашваха минувачите отляво и отдясно и им позволяваха да се любуват на твърде кокетния възел, който някога ръчичките на красавиците връзваха на врата на Тюилие. Следвайки отдалеч модата, той я приспособяваше към фигурата си, носеше шапката си силно килната назад, а лете надяваше фини обувки и чорапи; удълженият му редингот напомняше дългите рединготи от времето на Империята; все още не беше се отказал от колосаното жабо и от бялата жилетка, постоянно въртеше в ръце останалото от 1810 година бастунче и ходеше леко приведен. На ония, които срещаша

Тюилие, когато кръстосваше булевардите, никога и през ум не минаваше, че пред тях бе синът на човека, който приготвяше закуската на чиновниците в Министерството на финансите и носеше ливрея на държавен служител от времето на Луи XVI: дотолкова приличаше на императорски дипломат или на стар префект. Тук трябва да добавим, че госпожица Тюилие не само наивно поощряваше неговите грижи към външността му, което бе за нея естествено продължение на култа към божеството ѝ, но и му предложи всички семейни радости, като настани редом с него съпругеска двойка, чийто начин на живот бе напълно сходен с този на семейство Тюилие.

Става дума за господин Колвил, близък приятел на Тюилие; но преди да нарисуваме Пилад^[2], налага се да свършим с портрета на Орест и да обясним защо Тюилие, красавеца Тюилие, нямаше семейство, тъй като семейството съществува единствено чрез децата; и тук ще се докоснем до една от онези дълбоки тайни, които остават погребани в недрата на частния живот и отделни черти от които изплават на повърхността само тогава, когато мъчителните, старателно прикривани страни на семейните отношения стават особено болезнени; имаме предвид живота на госпожа и госпожица Тюилие, тъй като дотук говорихме преди всичко за служебната кариера на Жером Тюилие.

[1] *Принцеса Орлеанска* — Аделаида Орлеанска, сестра на крал Луи-Филип. ↑

[2] *Пилад* — в древногръцката митология неразлъчен другар на Орест, син на Агамемнон. Наричателно име за верен другар. ↑

ТРЕТА ГЛАВА

ИСТОРИЯ НА ЕДНО ГОСПОДСТВО

Мари-Жан-Брижит Тюилие бе с четири години по-голяма от брат си, комуто посвети целия си живот; за родителите бе по-лесно да осигурят положение за сина, нежели да съберат прикя за дъщерята. За някои натури нещастieto е като маяк, осветяващ тъмните и грозни страни на социалния живот. Превъзхождаща брат си и с ума, и с енергията си, Брижит принадлежеше към характерите, които под чука на нуждата се закаляват, възмъжават и стават по-устойчиви, за да не кажем неогъваеми. В стремежа си към независимост тя реши да се изтръгне от положението си на вратарка и да стане пълна господарка на собствената си съдба.

На четиринайсет години Брижит се настани в малка мансарда, на няколко крачки от Министерството на финансите, което се помещаваше на улица Вивиен и недалеч от улица Врилиер, където се намираще банката. Подкрепяна от покровителите на баща си, тя смело се заловя за малко познатия, но доходен занаят — да съшива торбички за банката, за хазната и за други крупни финансови учреждения. Към края на втората година девойката нае две работнички. Влагайки спестяванията си в държавни книжа, към 1814 година, тоест след петнайсет години, тя разполагаше с три хиляди и петстотин франка годишен доход. Брижит живееше пестеливо; докато баща ѝ беше жив, почти всеки ден обядваше у него, а както е известно, държавната рента по време на последните конвулсии на Империята се обезцени и стигна до четиридесет и няколко франка при номинална цена сто франка; ето защо невероятната на пръв поглед цифра на доходите на госпожица Тюилие всъщност е напълно обяснима.

След смъртта на бившия портиер двайсет и седем годишната Брижит и двайсет и три годишният Жером свързаха съдбините си. Братът и сестрата бяха необикновено привързали един към друг. Ако Жером, тогава във времето на най-големите си успехи, изпитваше нужда от пари, сестра му, облечена в рокля от груб вълнен плат и с

избодени от иглата пръсти, винаги предлагаше на брат си няколко луидора. В очите на Брижит Жером бе най-хубавият и най-очарователният мъж на френската империя. Тя мечтаеше да води домакинството на своя брат, да бъде посвещавана в тайните на този Линдор^[3] и Дон Жуан, да му служи с кучешка преданост; с чувство, напомнящо влюбеност, тя реши да се принесе в жертва на кумира, чийто егоизъм не само поддържаше, но дори го издигаше на пиедестал; тя прехвърли срещу петнайсет хиляди франка клиентелата си на своята първа помощница и се пресели на улица Аржантъой у брат си, като стана по този начин едновременно и майка, и покровителка, и слугиня на този *галеник на жените*. Подчинявайки се на естествения си инстинкт на стара мома, дължаща всичко единствено на собственото си благоразумие и усърдие, тя скри от брат си истинския размер на своето състояние: това по всяка вероятност бе продиктувано от опасенията ѝ да не би, като го узнае, да започне да разточителствува; ето защо отдели за домакинството само шестстотин франка годишно, което с хиляда и осемстотинте франка на Жером позволяваше на братата и сестрата да водят сносен живот.

Още от първите дни на този своеобразен съюз Тюилие се вслушваше в мнението на сестра си като в думи на оракул, съветваше се за всичко с нея, посвещаваше я в тайните си и така ѝ позволяваше да вкухва плодовете на стремежа към господство, който бе слабостта на тази натура. Но нима сестрата не бе пожертвувала всичко заради братата, нима не му бе предана от цялата си душа, нима не живееше само чрез него? Влиянието на Брижит върху Жером доби особена сила благодарение на брака, в който той по нейно настояване встъпи в 1814 година.

Когато в администрацията започнаха да навлизат хора, подкрепяни от Реставрацията, а старото общество упорито се зае да изтласква буржоазията, Брижит разбра от разговори с брат си, че настъпилата социална криза безвъзвратно разрушаваше общите им надежди. Красавецът Тюилие не можеше да разчита оттук нататък на успех сред аристокрацията, заменила пъстрото общество на Империята.

Тюилие не намираше сили в себе си да прецени политическата обстановка, но той, както и сестра му, си даваше сметка, че трябва да се възползува от отлитащата младост и да укрепи положението си. При

тези обстоятелства ревнивата Брижит се опита да осигури на брат си женитба и в негов, и в свой интерес, тъй като единствено това можеше да го направи щастлив, а на бъдещата госпожа Тюилие се падаше второстепенната роля да роди едно или две деца. Брижит не притежаваше целия ум, необходим на волята ѝ, но във всеки случай осъзнаваше инстинктивно властната си природа, защото нямаше никакво образование и просто вървеше напред с упорството на човек, свикнал да преодолява всякакви препятствия. Тя бе превъзходна домакиня, притежаваше дух на пестеливост, умение да живее и любов към труда. За Брижит не беше трудно да разбере, че никога не ще успее да ожени Жером за жена от по-висшите обществени среди, тъй като такива хора се интересуват от домашната обстановка на жениха и се опасяват, когато разберат, че в дома вече има стопанка; ето защо реши да надникне в по-нискостоящите социални кръгове, да потърси съпруга за брат си сред хора, които положението на Тюилие може да ослепи; и намери близо до себе си подходяща партия за Жером.

Най-старият банков служител, някой си Ланпръон, имаше една-единствена дъщеря на име Селест. Госпожица Селест Ланпръон трябваше да получи наследство от майка си, също единствена дъщеря на земеделец; това наследство се състоеше от няколко декара земя в околностите на Париж, които старецът още обработваше; към него се прибавяше и състоянието на добряка Ланпръон, бивш служител в bankerските къщи Телюсон и Келер, прехвърлил се във френската банка още в първите дни на основаването ѝ. Достигнал до длъжността главен касиер, Ланпръон се ползуваше с уважението и доверието на управляващия банката и на ревизора. Ето защо, когато научи за предстоящата женитба на Селест с почтения чиновник от Министерството на финансите, банковият съвет обеща като сватбен подарък шест хиляди франка. С тази сума, прибавена към дванайсетте хиляди франка, които даваше бащата Ланпръон, и дванайсетте хиляди франка, които обещаваеше господин Галар, градинар от Отьой, зестрата на Селест възлизаше на трийсет хиляди франка. Старият Галар, господин и госпожа Ланпръон бяха във възторг от този брак; главният касиер познаваше госпожица Тюилие като една от най-достоините и честни девойки в Париж. Впрочем Брижит го смая с облигациите си в държавния заем, като при това не пропусна да му довери, че никога не ще се омъжи; ни касиерът, ни жена му, истински хора на златния век,

никога не биха си позволили да съдят Брижит: те просто бяха ослепени от блестящото положение на красавеца Тюилие и бракосъчетанието стана, както се казва, за радост на всички.

Управителят на банката и секретарят ѝ бяха свидетели на невестата, а господин Дьо ла Билардиер, началник-отделение, и господин Рабурден^[4], управител на канцелария — свидетели на Тюилие. Шест дни след сватбата старецът Ланпрьон стана жертва на дръзка кражба, за която вестниците навремето писаха немалко, но поради събитията от 1815 година тя скоро бе забравена. Крадците успяха да се укрият; Ланпрьон поиска да възстанови откраднатата сума и макар банката да я прехвърли за сметка на загубите, злочестият старец умря от мъха, смазан от позора: седемдесетгодишният служител гледаше на тази кражба като на посегателство върху неопетненото му име.

Госпожа Ланпрьон прехвърли цялото наследство на дъщеря си, госпожа Тюилие, и отиде да живее при баща си в Отьой, където в 1817 година старецът внезапно почина. Изплашена от мисълта, че ще трябва да обработва или да дава под наем бащините си ниви и зеленчукови градини, госпожа Ланпрьон помоли Брижит, чиито способности и честност винаги я възхищаваха, да продаде земите на покойния Галар и да уреди нещата така, че цялото състояние да премине на името на дъщеря ѝ, госпожа Тюилие, а на нея да бъдат предоставени рента от хиляда и петстотин франка и къщата в Отьой. Земите на стария градинар, разпродадени на части, донесоха трийсет хиляди франка. Наследството, завещано на Ланпрьон, възлизаше на същата сума, така че тези две състояния, прибавени към зестрата на Селест, съставляваха в 1818 година деветдесет хиляди франка.

Зестрата на младата невеста беше обърната в акции във френската банка, когато те струваха по деветстотин франка всяка. Върху останалите шейсет хиляди Брижит получи държавна рента, носеща пет хиляди франка годишен доход, хиляда и петстотин от които бяха предоставени като пожизнено възнаграждение на вдовицата Ланпрьон. Така че в началото на 1818 година семейство Тюилие разполагаше с единайсет хиляди франка годишен доход, с които Брижит се разпореждаше неограничено; този доход се състоеше от шестстотинте франка, които внасяше в дома самата тя, хиляда и осемстотинте франка служебно възнаграждение на Тюилие, трите

хиляди и петстотин франка рента на Селест и от дивидентите на трийсет и четирите акции във френската банка. Сега тя трябваше да определи всекиму размера на разходите не толкова за да предотврати каквито и да било възражения, но и за да не допусне никакви спорове.

Преди всичко Брижит предостави на брат си петстотин франка месечно и поведе работите така, че домашните разходи да не надхвърлят пет хиляди франка на година; отдели по петдесет франка месечно за снаха си, уверявайки я, че самата тя би се задоволила с четиридесет. За да подсили господството си чрез паричното могъщество, Брижит събираше доходите от принадлежащите лично на нея ренти; в канцелариите се говореше, че заемала пари с лихва при посредничеството на брат си, който ѝ служел като платец. Така от 1815 до 1830 година капиталът на Брижит достигна цифрата шейсет хиляди. Тази внушителна сума може да си обясним чрез финансовите операции с държавната рента, като оставим без внимание повече или по-малко обосноващите обвинения в лихварство, тъй като това е без значение за нашия разказ.

Още от първите дни Брижит подчини на волята си злощастната госпожа Тюилие. Затова бе достатъчно да я пришпори няколко пъти и по-здраво да пристегне юздите; до тирания дори не стана нужда да прибегне, тъй като жертвата бързо се примири. Лишена, както това Брижит своевременно констатира, от ум и образование, привикнала към застоял живот, към спокойно, размерено съществуване, Селест притежаваше необикновено мек характер; тя бе благочестива в най-дълбокия смисъл на думата и би изкупила с най-строгото покаяние злото, което неволно би причинила на ближния си. Приютила се под крилото на майка си, която сама водеше домакинството и се грижеше за своята дъщеря, Селест не познаваше живота; анемична по природа, тя се движеше малко и бързо се уморяваше: накъсо казано, Селест бе типично простонародно момиче от Париж, дето децата рядко са хубави, тъй като растат в беднота, в обстановка на непосилен труд, в нездравословни помещения и са лишени от простор, игри и от най-необходимите удобства.

По времето, когато се омъжи, Селест бе ниска девойка с руси, почти белезникави коси, дебела, тромава, бавна и не умееше да се държи добре. Прекалено широкото ѝ и изпъкнало чело напомняше чело на човек, болен от водянка; този восьчножълт купол стърчеше

над малко островърхо лице, прилично на миша муцунка, което караше малцината гости, присъстващи на сватбата, да мислят, че тя рано или късно ще полудее. Светлосините ѝ очи и устните, със застиналата на тях неподвижна усмивка, не опровергаваха подобни опасения. В този тържествен ден тя със своя вид, поведение и маниери напомняше осъден на смърт, желаещ всичко час по-скоро да свърши.

— Изглежда малко тромава!... — каза Колвил на Тюилие.

Брижит бе ножът, който безжалостно трябваше да се вреже в това беззащитно същество. Старата мома представляваше пълна противоположност на младата жена. Отличаваше се със строга красота, с правилни черти на лицето, вече повехнало от труд, тъй като от детинство трябваше да върши тежка и неблагодарна работа, и от скрити лишения, на които се подлагаше, за да натрупа състояние. Руменецът по лицето ѝ рано избледня и то бе придобило сивкав оттенък. Кафявите ѝ очи бяха подсенени или по-скоро угаснали; горната ѝ устна, с кафяв мъх по нея, сякаш бе изцапана със сажди. Тънките, енергично стиснати устни и властното чело, увенчано някога от черни, а сега вече посивели коси, довършваха портрета ѝ. Имаше осанка на красива жена и всичко в нея говореше за мъдростта на трийсетте години, когато страстите притихват и както казват съдебните пристави, на челото на човека се появява печатът на прегрешенията му.

За Брижит Селест бе щастлива находка — един човек повече в нейната империя, когото трябваше да обработи. Тя не закъсня да я нарече мърша, любима дума от словесния ѝ речник, и ревнивата стара мома, която би изпаднала в отчаяние, ако снаха ѝ се окажеше личност, изпитваше дива радост да подсилва бездействието на това слабо същество. Срамувайки се да гледа зълва си как от сутрин до вечер се блъска с домакинството, Селест се опита да ѝ помага и скоро заболя; Брижит веднага я обкръжи с грижи като любима сестра и не пропускаше да подхвърли в присъствието на Тюилие: „Вие нямате сили, но тогава не правете нищо, мила моя!“ Така тя излагаше на показ неработоспособността на Селест и същевременно я утешаваше с думи, които старите моми умеят да намират, изтъквайки всъщност собствените си достойнства.

При това, като всички деспотични натура, които обичат да упражняват властта си и едновременно изпитват почти нежно съчувствие към физическите страдания, Брижит се грижеше за снаха

си толкова всеотдайно, че дори изненада майката на Селест, дошла да навести дъщеря си.

Когато госпожа Тюилие оздравя, Брижит отново я нарече „парцал, негоден за нищо“ и т.н. Селест отиваше да плаче в стаята си и когато Тюилие я намираше да си бърше сълзите, винаги извиняваше сестра си, казвайки:

— Тя е прекрасна жена, малко рязка, разбира се, но ви обича посвоему, както обича и мен.

Припомняйки си майчините грижи, с които зълва й я беше обкръжила, Селест й прощаваше. Брижит гледаше на брат си като на господар на дома: хвалеше го в присъствие на Селест и сама се отнасяше към него като към неограничен властелин или нов Ладислав, като към непогрешим папа. Загубила баща си, а после и дядо си, почти изоставена от майка си, която я навестяваше всеки четвъртък и у която семейство Тюилие отиваше при хубаво време всяка неделя, госпожа Тюилие нямаше кого друг да обича освен мъжа си: първо, защото бе неин съпруг, и второ, защото все още виждаше в него красавеца Тюилие. Освен това той се отнасяше понякога към нея като към своя жена и всички тези съображения, взети заедно, караха Селест да го обожава. И колкото по-често вземаше нейна страна и мърмеше сестра си, толкова по-съвършен й изглеждаше: това той правеше не в интерес на жена си, а от егоизъм и за да има мир в дома му, където рядко се задържаше.

И наистина след обяда хубавецът Тюилие отново излизаше и се връщаше късно след полунощ: ходеше на бал, посещаваше хората от своя кръг съвсем сам, като че все още бе ерген. Ето защо двете жени почти винаги биваха заедно. Постепенно Селест ставаше все по-покорна и се превърна в робиня на Брижит. А Брижит това и търсеше и тази кралица на домашното огнище, дотогава безжалостно потискаща безсловесната си жертва, сега изпита към нея някакво съчувствие. В края на краищата тя престана да гледа на снаха си отвисоко, не й отпрати повече ни една от обидните си думи и се отказа от презрителния тон, защото бе сигурна, че умората бе прекършила жертвата й. Забелязвайки на шията й рани от нашияника, Брижит бе изпълнена от жалост като към близък човек и Селест доживя подобри времена. Съпоставяйки сегашния си живот с миналото, тя почувствува някаква признателност към палача си. По волята на

съдбата на бедната робиня бе отнета последната възможност да се покаже работоспособна, да защити себе си и да заеме достойно място в дома, поддържан с нейни средства, макар и да не подозираше това, без самата тя да получава друго освен трохите от трапезата.

След шест години брачен живот Селест все още нямаше дете. Това безплодие, което всеки месец я караше да пролива потоци от сълзи, разпалваше презрението на Брижит и тя я упрекуваше, че е негодна за нищо, дори и да ражда деца. Тази стара мома, която толкова мечтаеше да обича детето на брат си като свое дете, дълго време не можа да привикне с мисълта за това неизбежно безплодие.

В 1839 година, тоест във времето, когато започва нашата история, навършилата четиридесет и шест години Селест съвсем бе престанала да окайва безплодието си, тъй като печалната увереност, че никога не ще стане майка, я бе обладала всецяло. И странно нещо! След двайсет и пет години съвместен живот, в течение на които жертвата успя да обезоръжи палача, да избие ножа от ръката му, Брижит продължаваше да обича Селест толкова, колкото Селест обичаше Брижит. Времето, охолството, ежедневно общуване, което несъмнено бе притъпило ъглите, загладило грапавините, примирението и ангелската благост на Селест доведоха до ведра есен. Впрочем едно-единствено чувство, преизпълнило душите им, обединяваше тези жени: и двете обожаваха щастливия егоист Тюилие. В края на краищата Брижит и Селест, и двете без деца, стигнаха до това, до което стигат всички жени, напразно мечтали за деца — обградиха с любов чуждо дете. Това мнимо майчинство, неотстъпващо по сила на чувството на истинското, се нуждае от обяснение, което ще помогне да се разбере тази сцена и ще обясни защо госпожица Тюилие така настоятелно бе търсила ново занимание за своя брат.

[3] *Линдор* — под името Линдор граф Алмавива си извоюва любовта на Розина — герои от комедията на Бомарше „Сватбата на Фигаро“. ↑

[4] *Билардиер* и *Рабурден* — лица от романа на Балзак „Чиновници“. ↑

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

КОЛВИЛ

Тюилие започна кариерата си като извънщатен чиновник едновременно с Колвил, за когото вече се каза, че бе най-близкият му приятел. Неведомите сили, управляващи живота на обществото, бяха поставили сякаш като контраст редом с мрачното и печално семейство на Тюилие семейството на Колвил; на пръв поглед е трудно да не стигнем до извода, че този случаен контраст е малко поучителен, но преди да приеме окончателно този извод, читателят трябва да прочете до края настоящата за съжаление напълно правдива драма, за която впрочем авторът няма никаква вина.

Колвил бе единствен син на талантлив музикант — пръв цигулар в Операта по времето на Франкьор и Ребел. На стари години бащата на Колвил най-малко шест пъти в месеца разказваше анекдоти във връзка с репетициите на „Селският магьосник“^[1], той невероятно точно описваше Жан-Жак Русо и чудесно го имитираше; Колвил и Тюилие бяха неразделни приятели, без тайни един от друг и приятелството им, започнало от петнайсетгодишната им възраст, бе останало безоблачно до 1839 година.

Колвил принадлежеше към категорията чиновници, които в канцелариите подигравателно наричат „нагаждачи“. Това прозвище те дължат на своята ловкост и гъвкавост. Сам добър музикант, Колвил дължеше на името и влиянието на баща си мястото на първи кларнетист в Опера комик; до женитбата си Колвил бе по-богат от Тюилие и често делеше парите си със своя приятел. За разлика от Тюилие Колвил се ожени по любов; избраницата му, някоя госпожица Флави, бе незаконна дъщеря на прочута балерина от Операта; бащата на Флави, господин Дьо Букие, един от най-богатите доставчици по времето на Директорията, разорил се в 1800-ата година, бе забравил малката си дъщеря, толкова повече, че у него се бяха появили съмнения относно благонравието на прославената балерина.

Произходът и социалната принадлежност на Флави не можеха да ѝ осигурят щастливо бъдеще, ако Колвил, посещаващ често разкошния дом на примабалерината, не беше се влюбил в дъщеря ѝ и не беше се оженил за нея. Принц Галатион, който покровителствуваше през септември 1815 година знаменитата танцьорка, чиято блестяща кариера по това време вече клонеше към залез, даде на Флави два̀сет хиляди франка, а майката прибави към тях богата прикя. Приятелите на дома и артистите от Операта подариха на младоженците скъпоценности и сервизи, така че семейство Колвил се оказа много по-богато с покъщнина, отколкото с пари. Израснала в охолство, Флави, подпомогната от мебелиста на майка си, обзаведе великолепно жилище, в което младата жена, поклонница на всичко изящно, на изкуствата и на самите артисти, се чувствуваше пълновластна кралица.

Госпожа Колвил беше едновременно красива, пикантна, остроумна, весела и грациозна, с една дума — приятна във всяко отношение. Когато навърши четиридесет и три години, майка ѝ се оттегли от театъра и отиде да живее на село, като по този начин лиши дъщеря си от допълнителния източник на средства за охолен живот. Госпожа Колвил имаше твърде приятен дом, но никой от посещаващите го и не подозираше какви усилия полагаше стопанката за неговата поддръжка. От 1816 до 1826 година тя роди пет деца. Музикант вечерта, от седем до девет часа сутринта Колвил водеше счетоводните книги на някакъв търговец. В десет часа вече седеше на работното си място в канцеларията. И така, като духаше вечер в дървената тръба, а сутрин пишеше с паче перо сметки, Колвил си докарваше от седем до осем хиляди франка годишно.

Госпожа Колвил играеше на светска дама: приемаше гости всяка сряда, веднъж в месеца даваше концерт, а на две седмици — обяд. С Колвил се виждаше само на обяд и късно вечер, към полунощ, когато той се връщаше. А нерядко и в този късен час госпожа Колвил още не беше се прибрала. Тя посещаваше спектакли, тъй като приятели често ѝ предлагаха ложа; младата жена едносрично нареждаше на мъжа си да я потърси в този или онзи дом, където танцуваше или вечеряше. У госпожа Колвил трапезата беше великолепно и макар пъстро, обществото винаги биваше много забавно: тя приемаше знаменити артистки, художници, писатели, както и неколцина богаташи. По елегантност госпожа Колвил не отстъпваше на Тюлиа, примабалерина

на Операта, с която дружеше. Но тук трябва да кажем, че макар семейство Колвил да изчерпваше доходите си така, че обикновено в края на месеца оставаха без стотинка, Флави никога не правеше дългове.

Колвил беше безкрайно щастлив, все така силно обичаше жена си и продължаваше да бъде най-добрият ѝ приятел. Посрещан винаги с радост и с дружелюбна усмивка, Колвил не устояваше на нейния чар, на покоряващата ѝ миловидност. Бяната енергия, която изискваха от него трите му длъжности, отговаряше впрочем на характера и темперамента му. Беше добродушен, дебел мъж, червенобузест, весел, щедър, винаги в добро разположение на духа и с неизтощимо въображение. За десет години съпругески живот не бяха се скарали нито веднъж. В канцелариите минаваше за малко смахнат, каквито впрочем са всички хора с артистична натура; но подобно мнение свидетелствуваше за повърхностния ум на тези, които го изказваха, защото вземаха постоянната заетост и припряност на трудолюбивия за суетня на безделник.

Колвил си науми да се преструва на глуповат; хвалеше се със семейното си щастие, изтъкваше увлечението си в анаграмите, за да остави впечатление, че е всецяло обзет от страст към това занимание. Чиновниците, които служеха с него в едно отделение на министерството, началници на канцеларии и дори началници на отделения посещаваха концертите му; от време на време и всякога по някакъв повод той им пробутваше билети за театъра, надявайки се по този начин да ги накара да гледат с по-голямо снизхождение на постоянните му отсъствия. Репетициите му отнемаха половината от времето, което бе длъжен да отработи в канцеларията; но музикалното образование, което му беше дал неговият баща, се оказа толкова дълбоко и солидно, че Колвил без риск се ограничаваше само с генералните репетиции. Благодарение на връзките на госпожа Колвил и театърът, и министерството бяха благосклонни към този достоен всезнайко, който впрочем вече изтласкваше пред себе си някакъв млад, многообещаващ музикант, горещо препоръчван от жена му и който го заместваше от време на време в оркестъра срещу обещанието да заеме впоследствие мястото му на пръв кларнетист. И действително, когато в 1827 година Колвил подаде оставка, младият човек стана пръв кларнетист.

Всички критични намеци по адрес на Флави се свеждаха до това: „Малка, хубава кокетка е тази госпожа Колвил!“ Най-голямото от децата на Колвил, дошло на бял свят в 1816 година, беше жив портрет на добродушния баща. В 1818 година госпожа Колвил ценеше кавалерията повече от всичко, дори и от изкуствата, и изпитваше особено уважение към младшия лейтенант от кавалеристите на „Сен Шаман“, младия и богат Шарл Гондрьовил, който впоследствие умря по време на Испанската кампания; именно тогава тя роди втория си син, когото реши да посвети на военната кариера. В 1820 година госпожа Колвил гледаше на банките, гръбнака на промишлеността, като на опора на съсловията и неин идол беше тогава великият Келер, прочут оратор; тъкмо по него време младата жена роди трети син, Франсоа, и без колебание намисли да го направи по-късно търговец, знаейки, че Келер не ще му откаже никога покровителството си. Към края на 1820 година Тюилие, близък приятел на господин и госпожа Колвил, поклонник на Флави, почувствува нужда да излее мъката си в обятията на тази чудесна жена и ѝ довери семейните си несгоди; от шест години насам се надявал на рожба, ала Бог не благославял усилията му и злочестата госпожа Тюилие напразно отправяла към небето молитви по девет дни наред, дори отишла на поклонение в лиеската „Света Богородица“. Той така подробно описа страданията ѝ, че госпожа Колвил неволно въздишаше: „Горката Тюилие“; нека добавим, че тогава госпожа Колвил също беше тъжна; в този момент тя нямаше определено пристрастие и на свой ред довери на Тюилие прискърбията си. Великият Келер, този герой на „левицата“, бил всъщност дребнав човек; сега тя познала обратната страна на славата, глупостта на банкера, студената душа на трибуна. Ораторът, който произнасял блестящи речи в Камарата, се отнасял крайно грубо с нея. Тюилие бе възмутен. „Само животните умеят истински да обичат — каза той, — моля, спрете се този път на мен!“ И красавецът Тюилие започна да ухажва госпожа Колвил, стана един от интимните ѝ душеприказчици, както се изразяваха във времето на Империята.

— О, ти си хвърлил око на жена ми — смеейки се, му каза Колвил. — Внимавай, ще те оплете в мрежата си, както прави с другите.

С подобни безобидни шеги Колвил спаси достойнството си на съпруг пред своите колеги. В 1820–1821 година Тюилие, в качеството

на приятел на дома, пожела да помогне на Колвил, който в миналото му беше помагал неведнъж, и за осемнайсет месеца той зае на семейство Колвил около десет хиляди франка с намерение никога да не им намекне за тях. През пролетта на 1821 година госпожа Колвил роди очарователно момиченце, чиито кръстници станаха господин и госпожа Тюилие; то бе наименувано Селест-Луиз-Каролин-Брижит. Госпожица Тюилие също пожела да му даде едно от имената си.

С името Каролин се проявяваше внимание към самия Колвил. Старицата Ланпръон реши да вземе малкото същество при себе си в Отьой, дете Селест и зълва й ходеха да го видят два пъти седмично. Когато се посъвзе, госпожа Колвил сериозно и искрено заяви на Тюилие:

— Драги мой, ако искате да останем добри приятели, бъдете оттук нататък само наш приятел; Колвил ви обича, но какво пък, един мъж в семейството е достатъчен.

— Моля, обяснете ми — обърна се тогава красавецът Тюилие към балерината Тюлиа, която по това време се намираше у госпожа Колвил, — защо жените не се привързват към мен? Аз не съм Аполон Белведерски, но пък не съм и Вулкан^[2]; имам поносим характер, минавам за неглулав, верен съм...

— Да ви кажа ли истината? — запита Тюлиа.

— Разбира се — отвърна красавецът Тюилие.

— Тогава чуйте — животно ние все още можем да обичаме, но глупак — никога.

Този отговор срази Тюилие дотолкова, че повече не можа да се съвземе; оттогава той изпадна в меланхолия и обяви жените за странни същества.

— Не те ли предупредих — със съжаление му подхвърли Колвил. — Аз не съм Наполеон, драги мой, и дори бих бил недоволен, ако бях, но си имам своята Жозефина... истински бисер!

Главният секретар на министерството, господин Дьо Люпо, комуто госпожа Колвил приписваше повече влияние, отколкото всъщност притежаваше, и за когото по-късно казваше: „Дьо Люпо — една от моите грешки...“, бе тогава за известно време най-важната фигура в салона на Корневил; но тъй като той не успя да назначи Корневил в дивизията на Боа-Льован, Флави сметна за уместно да изрази огорчението си от това, че Дьо Люпо оказва внимание на

госпожа Рабурден, жена на завеждащ-канцелария, някаква глезла, у която никога не беше поканена и която два пъти отказа да посети концертите ѝ.

Госпожа Колвил бе дълбоко засегната от смъртта на младия Гондрьовил; тя бе неутешима и казваше, че вижда в това нещастие пръст Божи. В 1824 година тя неочаквано се промени, заговори за пестеливост, преустанови приемите, обгради с повече внимание децата си, с една дума, пожела да бъде добра майка на семейство и приятелите ѝ не видяха в дома ѝ никакъв любимец; но тя усърдно посещаваше църква, обличаше се скромно, най-вече в сиво, говореше за католицизъм, за благоприличие и в резултат на този мистицизъм в 1825 година се появи на света очарователно момченце, което майката нарече *Теодор*, тоест *дар от Бога*.

В 1826 година, по време на разцвета на Конгрегацията^[3], Колвил бе назначен за помощник-управител на канцелария в отделението на Клержо, а в 1828 година стана бирник в един от окръзите на Париж. Наградиха го с ордена на Почетния легион, за да може в бъдеще да настани дъщеря си в пансиона „Сен Дьони“. Половината стипендия, издействувана от Келер за Шарл, най-големия от синовете на Колвил, бе прехвърлена на втория син; Шарл постъпи в колежа „Сен Луи“, а третият син на Колвил, покровителствуван от жената на дофина, бе приет в колежа „Анри IV“ с три четвърти стипендия.

В 1830 година Колвил, който има щастието да запази всички свои деца, бе принуден да си подаде оставката като човек, известен с привързаността си към старата линия на Бурбоните; но се оказа твърде съобразителен и успя да получи пенсия в размер от две хиляди и четиристотин франка в знак на внимание към многогодишната си служба, както и обезщетение от десет хиляди франка, предложено му от неговия заместник; едновременно Колвил бе произведен в чин офицер от Почетния легион. Независимо от това обаче той се озова в трудно положение и в 1832 година госпожица Тюилие го посъветва да се премести в съседната на тях къща, намеквайки му за възможността да заеме служба в кметството, която той действително получи и която му осигури хиляда франка годишно.

Междувременно Шарл Колвил постъпи в Морското училище. Колежите, дето бяха настанени двамата му по-млади братя, се намираха близо до дома им. Сен-сюлписката семинария, където по-

късно трябваше да влезе най-малкият син на Колвил, отстояше само на две крачки от Люксембургския дворец. И тъй Тюилие и Колвил можеха отсега нататък заедно да прекарват времето си. В 1833 година госпожа Колвил, която тогава беше на трийсет и пет години, се прехвърли на улица Д'Анфер, на ъгъла на улица Дьо-з-Еглиз, заедно със Селест и малкия Теодор. По този начин Колвил живееше сега на еднакво разстояние от кметството и от улица Сен Доминик. Семейство Колвил, познало дни на лукс и разточителство, на пищни приеми и безметежно охолство, бе обречено сега на невзрачното съществуване на дребните буржоа с годишен доход не повече от пет хиляди и четиристотин франка.

Селест бе навършила по това време дванайсет години; на хубавото момиченце бяха нужни учители, нейното обучение щеше да струва не по-малко от две хиляди франка в годината. Майката разбра, че трябва да прибегне към помощта на нейните кръстници. Ето защо тя бе приела разумното предложение на госпожица Тюилие, която, без да се задължава с каквото и да било, даде да се разбере доста ясно, че състоянието на брат ѝ, на снаха ѝ, както и нейното са предназначени за Селест. Малкото момиченце бе живяло в Отьой до седемгодишната си възраст, обкръжено от грижите на добрата старица Ланпръон, която го обожаваше; в 1829 година тя почина, като остави двацет хиляди франка и къща, която бе продадена за крупната сума от двацет и осем хиляди франка. През всичките тези години малката палавница рядко виждаше майка си, но затова пък редовно срещаше жената на господин Тюилие и сестра му. В 1829 година Селест влезе в бащиния си дом и преживя там до 1833 година под попечителството на майка си, която се стараеше да изпълнява задълженията си и като всички жени, измъчвани от угризения, дори се престараваше. Без да бъде лоша майка, Флави се отнасяше твърде строго към момичето; припомняйки собственото си възпитание, тя се закле в себе си да създаде от Селест почтена жена, а не жена с леко поведение. Водеше я на църква и се погрижи тя да получи първото си причастие при някакъв парижки свещеник, който по-късно стана епископ. Селест бе особено благочестива и поради това, че кръстницата ѝ, госпожа Тюилие, с право се славеше като светица; момичето обожаваше кръстницата си, тъй като чувствуваше, че тази нещастна, изоставена жена я обичаше много повече от родната ѝ майка.

От 1833 до 1839 година Селест получи най-блестящото възпитание в духа на буржоазните идеи. Най-добрите учители по музика направиха от нея прилична пианистка; умееше да рисува акварели, танцуваше чудесно, добре владееше френски език, история, география, английски, италиански, с една дума, всичко, което се полага да знае една девойка от обществото. Средна на ръст, възпълничка, късогледа, тя не беше ни грозна, ни красива, нито бе лишена от хубава кожа и чар, но не притежаваше никакъв усет към изящество. От нея лъхаше някаква сдържана чувствителност и нейният кръстник, кръстницата ѝ, госпожица Тюилие, както и баща ѝ единодушно смятаха, че Селест е способна да се привързва. А кои ли родители не мислят така за дъщерите си! Онова, което правеше най-голямо впечатление у нея, бяха великолепните ѝ пепеляворуси коси, но ръцете и нозете ѝ издаваха буржоазния ѝ произход.

Селест се налагаше с многото си безценни добродетели: беше добра, простодушна, безкористна; обичаше родителите си и бе готова да се пожертвува за тях. Възпитана в дълбоко преклонение пред кръстника си и от Брижит, която наричаше леля Брижит, и от госпожа Тюилие, и от майка си, чието сближаване с красавеца от времето на Империята ставаше все по-тясно, Селест имаше най-високо мнение за бившия подначалник на канцелария. Къщата на Тюилие на улица Сен Доминик предизвикваше у нея същото удивление, каквото дворецът Тюйлери^[4] у млад привърженик на новата кралска династия.

Тюилие не беше противостоял на въздействието на бюрокрацията, който потиска индивида и го обезличава. Изхабен като човек от досадната канцеларска работа толкова, колкото и от успехите сред жените като мъж, бившият подначалник беше загубил всичките си способности, когато се установи на улица Сен Доминик; но умореното му лице, запазило надменното си изражение и нещо от онова самодоволство, напомнящо самомнението на високопоставен чиновник, направи силно впечатление на Селест. Тя единствена въодушевяваше това мъртвешки бледно лице. И знаеше, че единствена тя изпълва с радост този дом.

[1] „Селският магьосник“ — комическа опера по Ж.-Ж. Русо. ↑

[2] Вулкан — в римската митология бог на огъня и ковачите, изобразяван куц и уродлив. ↑

[3] *Конгрегация* — обединение на църковните католически общини в пределите на един религиозен орден. ↑

[4] *Тюйлери* — дворецът Тюйлери бил резиденция на крал Луи-Филип Орлеански. ↑

ПЕТА ГЛАВА

ОБЩЕСТВОТО НА ГОСПОДИН И ГОСПОЖА ТЮИЛИЕ

Двамата Колвил и децата им станаха някак естествено център на обществото, с което госпожица Тюилие се стараяше да обкръжи брат си. На първия парад на националната гвардия бившият бирник и бившият подначалник-канцелария срещнаха едного от бившите началници на отделение Ла Билардиер — господин Фелион, който от трийсет години живееше в квартал Сен Жак и заемаше поста командир на батальон в националната гвардия. Фелион бе един от най-уважаваните хора в района. Дъщеря му, някогашна поддиректорка в пансиона „Лаграв“, бе омъжена за господин Барниол — учител от основното училище на улица Сен Хиацинт.

Големият син на Фелион беше преподавател по математика в колеж; даваше уроци, подготвяше слаби ученици и по думите на баща си страстно се увличаше по чистата математика. Вторият син на Фелион посещаваше училището за пътните съобщения. Фелион имаше деветстотин франка пенсия и притежаваше рента от девет хиляди и няколкостотин — негови и на жена му спестявания, плод на трийсетгодишен труд и лишения. Впрочем имаше си и малка къща с градина, разположена на затворената улица Фьоянтин. (В трийсет години той нито веднъж не употреби старинната дума — „задънена улица“.)

Дюток, архивар в мировото съдилище, бе бивш чиновник в някакво министерство; станал преди време жертва на едно от ония неприятни положения, в каквито понякога изпадат представителните правителства, Дюток бе приел да бъде изкупителната жертва в критичната минута, за което тайно бе възнаграден с някаква сума, позволила му впоследствие да откупи мястото си на архивар. Този, между нас казано, малко почтен човек, който шпионираше другарите си в канцелариите, не беше приет в дома на Тюилие, както се

надяваше; но именно студенината на стопаните го накара да продължава да ги посещава.

Останал ерген, той робуваше на пороци; криеше доста старателно интимния си живот и се крепеше благодарение на неизтощимото си раболепие пред по-високостоящите. Мировият съдия обичаше много Дюток. Тази непочтена личност съумя да стане поносима в семейството Тюилие, тъй като не се спираше пред най-недостойните и груби ласкателства, които всякога дават търсения ефект. Дюток познаваше основно живота на Тюилие, връзките му с Колвил и особено с госпожа Колвил; хората се страхуваха от острия му език и семейство Тюилие го търпеше, без да навлиза в близки отношения с него. Ала истинско украшение на салона Тюилие бе семейството на някогашния дребен чиновник, извикващ навремето съжаление у всички служители; той толкова беше мизерствувал, че в 1827 година бе напуснал службата си и се бе заловил с търговия, запленил от някаква своя идея.

Минар съзря способ за забогатяване в един от непочтените методи, които злепоставиха френската търговия, но които в това време — става дума за 1827 година — още не бяха станали достояние на обществото. Той закупи голяма партида чай, смеси го с друг, вече употребяван и отново изсушен; после извърши подобна операция и с шоколада, което му позволи да го продава евтино. Тази търговия с хранителни стоки, започната от Минар в квартала Сен Марсел, скоро го направи известен търговец; той стана притежател на голямо предприятие и благодарение на връзките си можа да си осигури достъп до източниците на суровини; и постави на големи и почтени основи търговията, която бе вършил отначало безогледно. Стана производител на спиртни напитки, търгуваше с огромни количества колониални стоки, прослави се като познавач в тази област и в 1835 година вече минаваше за най-богатия търговец в квартала Мобер. Междувременно купи една от най-хубавите къщи на улица Масон-Сорбон, няколко години подред беше помощник-кмет, а в 1839 година стана кмет на район и съдия в Търговския съд. Имаше своя каляска и имот близо до Лани; когато посещаваше придворни балове, жена му носеше диаманти, а сам закачаше на ревера си розетката на Почетния легион.

Съпрузите Минар развиваха широка благотворителна дейност. Може би искаха частично да върнат на сиромасите това, което някога

бяха взели от купувачите. Фелион, Колвил и Тюилие се срещнаха с Минар на изборите и оттогава възникнаха приятелските им връзки, станали по-тесни със семействата на Тюилие и Колвил, тъй като госпожа Зели Минар беше възхитена от това, че тяхната *госпожица* се запозна със Селест Колвил. На голям бал в дома на семейство Минар шестнайсетгодишната Селест за пръв път се появи в обществото; облечена бе в небесносин тоалет, както изискваше името^[1] ѝ, което обещавахе да бъде пророческо за целия ѝ живот. Поласкана от запознанството си с госпожица Минар, по-голяма от нея с четири години, Селест настояваше пред баща си и кръстника си да поддържат връзки със семейство Минар, в чиито пищни, позлатени салони се мяркаха някои политически знаменитости от така наречената „златна среда“^[2]: например господин Попино, станал по-късно министър на търговията, Кошен, впоследствие барон Кошен, бивш чиновник в отделението на Клержо в Министерството на финансите и който, тясно свързан с някаква дрогерия, бе, както и господин Анселм Попино, истински пророк в кварталите Ломбар и Бурдоне. Големият син на Минар, адвокат, имащ за цел да замести някои от адвокатите^[3], които след 1830 година напуснаха Съдебната палата, за да се отдадат на политиката, бе кумирът на семейството и майката, както и бащата мечтаеха да го оженят изгодно. Зели Минар, някога цветарска работничка, изпитваше страстно преклонение пред висшите сфери на обществото и искаше да проникне в тях чрез женитбата на дъщеря си и на сина си; колкото до Минар, по-мъдър от нея и, така да се каже, просмукан от силата на средната класа, която Юлската революция вля във властта, мислеше само за състоянието си. Той посещаваше често салона на Тюилие, за да се добере до повече сведения за наследството, което щеше да получи Селест. Подобно на Дюток и Фелион, Минар не беше чужд на някогашните слухове за връзките на Тюилие и Флави и от пръв поглед бе доловил обожанието, с което всички от семейство Тюилие обкръжаваха кръщелницата си. Надявайки се да бъде приет у семейство Минар, Дюток раболепно ги ласкаеше. Когато Минар, този Ротшилд на окръга, се появи в дома на Тюилие, Дюток много изтънко го сравни с Наполеон III, намирайки го цветущ, едър и снажен, след като преди го беше виждал в службата му слаб, бледен и изпосталял: „В отделението на Ла Билардиер вие приличахте на Бонапарт до 18-и брюмер — каза Дюток, — а сега виждам пред себе си Наполеон от

времето на Империята!“ Минар изслуша студено комплимента му и повече не го покани у дома си, с което си спечели смъртен враг в лицето на злъчния архивар.

Колкото и достойни да бяха, господин и госпожа Фелион не можеха да се въздържат от сметки и тайни надежди; те гледаха на Селест като на утрешната съпруга на големия им син — математика; ето защо, желаейки да укрепят позицията си в салона Тюилие, те въведоха в него зетя си, господин Барниол, човек, уважаван в предградието Сен Жак, както и някакъв стар чиновник от кметството, близък техен приятел, на когото Колвил в известна степен бе попречил в кариерата, тъй като господин Лодижоа, служител в кметството от двайсет години, очакваше като награда за дългогодишната си служба длъжността секретар, възложена на Колвил. И тъй Фелионови съставляваха внушителна фаланга от седем човека, всички верни един на друг; семейство Колвил не беше по-малочислено, така че в някои неделни дни в салона на Тюилие се събираха до трийсет души. Тюилие възобнови връзките си със семейства Саяр, Бодуайе, Фалейкс, хора, почитани в квартала, и те често обядваха у него.

Госпожа Колвил блестеше сред жените в това общество, а младият Минар и професор Фелион бяха най-значителните фигури сред мъжете; колкото до всички останали, хора без идеи, без образование, изплували от низините, то те представляваха любопитна картина от образци и смешни черти на дребната буржоазия. Макар обикновено да се смята, че всяко парвеню притежава някакво достойнство, Минар бе действително сапунен мехур. Употребяваше дълги, заплетени фрази, вземаше раболепието за учтивост, а готовите формули — за ум, и изричаше безсмислици с такъв апломб и лекота, които се приемаха за красноречие. Тези думи, означаващи всичко и нищо: „прогрес“, „пара“, „асфалт“, „национална гвардия“, „социален ред“, „демократичен елемент“, „дух на единение“, „легалност“, „движение и съпротивление“, „смут“ и пр., които обкръжаващите смятаха за негови, бяха всъщност заимствувани от вестниците, които четеше. Младият адвокат Жюлиен Минар се стесняваше от нескромността на баща си толкова, колкото баща му — от нескромността на жена си. И наистина, забогатявайки, Зели изявяваше все по-големи претенции, но при все това не се научи правилно да

говори френски; с годините тя бе напълняла и приличаше на готвачка, омъжила се за господаря си.

Фелион, този образец на дребен буржоа, притежаваше толкова добродетели, колкото и смешни черти. Подчинен канцеларист през целия си живот, той уважаваше високопоставените хора. Затова в присъствието на Минар не отваряше уста. Фелион чудесно бе понесъл критическия за чиновника момент на преминаването му в пенсия, и то ето как: този прекрасен, достоен човек никога не беше си позволил да живее според вкуса си. Той обичаше Париж, наблюдаваше с интерес как изправят и разхубавяват улиците му и с часове гледаше как събарят старите къщи. Човек често можеше да го срещне, застанал като закован пред някаква стена, вдигнал глава нагоре и немърдащ от мястото си, докато зидарят не смъкне с лоста си камъка от върха ѝ; и когато най-после камъкът паднеше, Фелион си тръгваше, не по-малко щастлив от академика, станал свидетел на развързката на някоя романтична драма. Истински фигуранти във великата социална драма, Фелион, Лодижоа и подобните на тях изпълняват в нея функциите на античния хор. Плачат, когато трябва да плачат, смеят се, когато трябва да се смеят, и неуморно откликват на всички злочестини и радости в обществения живот, празнувайки в своето кътче победите в Алжир, Константинопол, Лисабон, Сен Жан д'Улоа и оплаквайки смъртта на Наполеон, ужасните стълкновения пред стените на манастира „Сен Мери“^[4] и на улица Транснонен, както и гибелта на прочути, непознати на тях хора. Единствено у Фелион се забелязва своеобразно двуличиe: той все още поддържа становищата и на опозицията, и на правителството. Когато из улиците на Париж се завързаха схватки, Фелион има смелостта открито да сподели възгледите си; отиваше на площад Сен Мишел, обявяваше се за правителството и изпълняваше дълга си. Преди и по време на метежа поддържаше династията, която Юлската революция бе довела на власт; но щом започнеха политическите процеси, Фелион веднага застава на страната на обвиняемите. Тази впрочем далеч не злокачествена неустойчивост бе присъща на политическите му възгледи, повлияни до голяма степен от северния колос, както и от английския макиавелизъм. За него, както и за „Конституционел“, Англия е двулична: и коварен Албион, и образцова страна; коварна, когато се отнася за интересите на победена Франция и Наполеон, образцова, когато се отнася за грешките на

френското правителство. Заедно с вестника си и Фелион хем приема демократичния елемент, хем отхвърля каквото и да било съглашение с републиканския дух. Републиканският дух за него е 1793 година, метежите, Терора, аграрният закон. Демократичният елемент — това е развитието на дребната буржоазия, това е царуването на самия Фелион.

Този честен старец е човек напълно достоен; достойнството обяснява целия му живот. Той достойно възпита децата си и остана добър баща в очите им, държи да бъде почитан в дома си, както сам почита властта и по-високостоящите от него. Никога не е имал дългове. На заседанията в съда като съдебен заседател той следеше внимателно хода на процеса и не си позволяваше да се усмихва дори когато се смеят и съдиите, и публиката, и обвинителят. Безкрайно услужлив, той е готов да ви предложи своите грижи, време — всичко, само не парите си. Фелион боготвореше сина си Феликс — преподавател по математика, и вярваше, че е способен да стигне до Академията на науките. Между наглото нищожество на Минар и безхитростното простодушие на Фелион, Тюилие бе нещо като неутрална субстанция, но приличаше и на двамата по печалния си житейски опит. Като тях и той криеше празнотата на ума си под изтрити фрази, както криеше жълтеникавата кожа на черепа си под малкото сиви косми, пригладени с голямо изкуство от бръснаря му.

— Във всяка друга кариера — казваше той, когато говореше за службата си — аз бих отишъл много по-далеч.

Според него възможните на теория благотворни реформи се оказвали невъзможни на практика, всички начинания водели до противоположни резултати; той често говореше за различни несправедливости, за интриги, за аферата Рабурден^[5].

— След всичко това — добавяше Тюилие — човек може да вярва на всичко и да не вярва в нищо. Ах, бюрокрацията е лошо нещо и аз съм щастлив, че нямам син. Току-виж, намислил да си избере чиновническа кариера.

Колвил, винаги весел, закръглен, добродушен шегаджия, захласващ се по анаграми, винаги зает с нещо, представляваше самодоволният и присмехулен буржоа, способен, но неуспяващ, упорит работник, който макар и нищо да не осъществяваше, умееше да приема ударите на съдбата с усмивка, неглупав, но не и много мъдър,

надарен, ала нахалост, тъй като, макар и отличен музикант, свиреше само за дъщеря си.

И тъй салонът на Тюилие приличаше на кой да е провинциален салон плюс още нещо — бе осветен от отблясъците на нестихващия парижки пожар: неговата посредственост, обикновените плоски разговори бяха в крак с епохата. Модните думи и вещи, тъй като в Париж думите и вещите са неотделими едни от други както конят и конникът, попадаха тук с рикошет. Гостите винаги очакваха появяването на господин Минар, за да научат истината за големите събития. Жените поддържаха йезуитите, мъжете — университета, но обикновено жените мълчаха. Умният човек, ако можеше да понесе скуката на тези приеми, би се превивал от смях като на Молиерова комедия, дадеше ли си сметка, че в резултат на дълги спорове е научил приблизително следното:

„Можеше ли да се избегне революцията от 1789 година? Заемите на Луи XIV й бяха сложили начало; Луи XV, егоист, ала умен, който казал: «Ако бях началник на полицията, щях да забраня кабриолетите», беше разгулен крал — нали сте чували за неговия Еленов парк^[6]! О, той допринесе много за създаването му. Господин Некер^[7], този злонамерен женевец, също помогна. Чужденците винаги са ненавиждали Франция. Отново ще видим опашки за хляба. Максимумът^[8] навреди много на Революцията. От юридическа гледна точка Луи XVI не трябваше да бъде осъждан; съдът на заклетите експерти би го оправдал. Бонапарт си позволи да стреля срещу парижани и тази дързост му помогна. Луи-Филип се опря на неговия пример. Защо падна Шарл X? Наполеон е велик човек и някои подробности от живота на императора, които свидетелствуват за неговата гениалност, са пословични: вземал по пет щипки тютюн в минута от кожените си джобове, пришити към жилетката му. Сам проверявал сметките на доставчиците и ходел на улица Сен Дьони да узнае цените на стоките. Талма му бил приятел; Талма, този велик артист, научил Наполеон на царствени жестове и въпреки това Наполеон цял живот отказвал да го награди. Сменил на поста заспалия часовой, за да го спаси от разстрел. Ето защо войниците го обожавали. Луи XVIII, който обаче не бил глупав, бил несправедлив спрямо него, като го наричал господин Буонапарте. Главният недостатък на днешното правителство се състои в това, че позволява да го водят,

вместо то да води. Правителството се принизи твърде много. Бои се от енергичните хора; би трябвало да унищожи договорите от 1815 година и да поиска от Европа да ни възвърне Рейн. Все едни и същи хора образуват нови правителства.“

— Достатъчно сте напъргали мозъците си — намесваше се обикновено госпожица Тюилие. — Всичко е готово, време е за игра.

С подобни думи старата госпожица слагаше край на разговорите, дотегнали вече на дамите.

Ако всички тези факти, тези общи положения не са могли да нарисуват рамката на настоящата сцена, да дадат някаква идея за духовния облик на това общество, може би самата драма ще ни въведе в една примамлива за любознателния дух епоха от човешката история. Нахвърляният от нас разказ се отличава с историческа точност и разглежда нравите във висшите среди, особено като се вземе под внимание, че всяка политическа система на по-младата издънка на Бурбоните се опира на тези среди.

[1] Тоест *Celeste* (фр.) — небесна. ↑

[2] *Златна среда*. — По време на Юлската революция (1830 — 1848) принципът „Златна среда“ бил провъзгласен от Луи-Филип и станал политически идеал на френската буржоазия. ↑

[3] ... *някои от адвокат и те...* — Голяма част от парижките адвокати-легитимисти след Юлската революция не признавали законността на встъпилия на престола Луи-Филип Орлеански и в знак на протест напуснали Палатата. ↑

[4] ... *ужасните стълкновения пред стените на манастира „Сен Мери“*... — На 5 и 6 юли 1832 година в Париж избухнало републиканско въстание. В знак на солидарност с въстаналите работници в Лион, в 1834 година в Париж започва въстание, при което групата въстаници, между които и много жени, бива зверски разстреляна на улица Транснонен. ↑

[5] *Аферата Рабурден* — Вж. романа на Балзак „Чиновници“. ↑

[6] *Еленов парк* — голяма, луксозна къща, собственост на Луи XV, където по негово нареждане се устройвали оргии. ↑

[7] *Некер, Жак* (1732–1804) — женеВСки banker, министър на финансите при Луи XVI. ↑

[8] През септември 1793 година якобинският конвент създаде декрет за установяване на твърди цени на хранителните продукти и промишлените стоки. Декретът бил насочен срещу спекулантите. ↑

ШЕСТА ГЛАВА

ВАЖНО ЛИЦЕ

Зимата на 1839 година бе, така да се каже, моментът, в който салонът Тюилие достигна най-големия си блясък. Семейство Минар идваше почти всяка неделя, а в останалите дни се отбиваше за час-два, след което предприемаше други посещения; обикновено Минар оставяше тук жена си и с дъщеря си и с по-големия си син — адвоката, отиваше някъде на гости. Това редовно посещение започна с някаква впрочем доста закъсняла среща на господата Метивие, Барбе и Минар една вечер, когато двамата най-важни наематели на Тюилие останаха малко повече от обикновено, за да разговарят с госпожица Тюилие. Минар научи от Барбе, че старата госпожица получава от него за приблизително трийсет хиляди франка в продължение на пет-шест месеца седем и половина процента годишно и че взема полица за такава сума и от Метивие, от което можеше да се заключи, че разполага с не по-малко от осемдесет хиляди франка.

— Изчислявам полиците на книжарите върху дванайсет процента и вземам само тези, които имат надеждно покритие. За мен това е много удобно — каза в заключение Барбе. — Убеден съм, че има сто и осемдесет хиляди франка, защото издава полици от свое име на френската банка с тримесечен срок.

— Значи, има текуща сметка в банката? — запита Минар.

— Сигурно — потвърди Барбе.

Благодарение на връзките си с един от управителите на банката Минар научи, че госпожица Тюилие действително разполага с текуща сметка от около двеста хиляди франка; гарантирани от четиридесет акции. Според същия управител тази гаранция била излишна, тъй като банката се отнасяла с уважение и доверие към лицето, завеждащо работите на Селест Ланпръон, дъщеря на един от бившите банкови служители, който бил служил в тази банка от основаването ѝ. Освен това в продължение на двайсет години госпожица Тюилие нито веднъж не била превишила размера на кредита, който ползувала. Тя всеки

месец изпращала полици за шестдесет хиляди франка, обикновено с тримесечен срок, което предполагало покритие от около сто и шестдесет хиляди франка. Нейните акции, депозирани в банката, възлизали на сто и двацет хиляди франка, така че банката не рискувала нищо, защото полиците винаги стрували шестдесет хиляди франка.

— И ето защо — заключил банковият управител, — ако тя ни изпрати полици за сто хиляди франка, ние бихме ги приели. Ами че госпожицата притежава къща, която не е ипотекирана и струва повече от сто хиляди франка. Впрочем всички нейни полици идват от Барбе и Метивие и носят четири подписа, включително и нейния.

— Защо госпожица Тюилие върши всичко това? — запита Минар Метивие.

— Без съмнение за да увеличи състоянието на Селест.

— Но в такъв случай Селест е изгодна партия за вас — каза Минар.

— О, едва ли — възрази Метивие. — По-добре ще сторя да се ожена за една от братовчедките си; моят чичо ме въведе в сметките си — има сто хиляди франка рента и само две дъщери.

Колкото и потайна да бе госпожица Тюилие, която дори на брат си не споменаваше нищо за спестяванията си, колкото и трудно да бе да се определи размерът на капитала, към който бе присъединила спестяванията, направени върху състоянието на госпожа Тюилие, лъч светлина при все това проникна през гъстия мрак, забулващ съкровището ѝ.

Дюток, близък приятел на Барбе, на когото приличаше и по характер, и по нрав, бе изчислил по-точно от Минар спестяванията на семейство Тюилие: според него в 1838 година те възлизаха на сто и петдесет хиляди франка и той можеше да следи тайно растежа им, като пресмяташе печалбите, подпомаган от опитния лихвар Барбе.

— Селест ще получи от нас двеста хиляди франка в брой — доверително беше казала старата госпожица на Барбе, — а госпожа Тюилие възнамерява при подписване на брачния договор да я въведе във владение на имуществото си. Колкото до мен, аз вече съм направила завещанието си. Брат ми ще ползува, докато е жив, целокупното състояние, а в последна сметка ще го наследи изцяло

Селест. Господин Кардо, моят нотариус, ще бъде изпълнителят на завещанието ми.

Около това време именно госпожица Тюилие беше подтикнала брат си да възобнови старите си връзки със семейства Саяр, Бодуайе и Феликс, заемащи в квартала Сент Антоан, където господин Саяр беше кмет, приблизително такова положение, каквото заемаха в своя квартал Тюилие и Минар. Нотариусът Кардо въведе в дома Тюилие претендент за ръката на Селест в лицето на метр Годешал, пълномощник при гражданския съд, закупил от Дервил кантората му, способен мъж на трийсет и шест години; Годешал бе изразходвал двеста хиляди франка по някакво дело и двестата хиляди зестра можеха да му помогнат да се освободи от дълговете си.

Минар ловко отстрани Годешал, подхвърляйки на госпожица Тюилие, че ако Селест се омъжи за този господин, ще има за зълва прочутата актриса от Операта Мариет.

— Тя самата е излязла от актьорско семейство — каза Колвил, намеквайки за произхождението на жена си — и, разбира се, не за да се озове отново в среда на артисти.

— Освен това господин Годешал е твърде стар за Селест — добави Брижит.

— И после — подхвана плахо госпожа Тюилие, — нека я оставим да се омъжи по свой избор, за да бъде щастлива.

Бедната жена беше доловила у Феликс Фелион истинска любов към Селест, за каквата жена като нея, смазана от Брижит и дълбоко оскърбена от безразличието на Тюилие, отнасящ се към съпругата си като към слугиня, можеше само да мечтае: това бе любов гореща, но ненамираща сили да се изяви открито, любов устойчива и заедно с това боязлива, скрита от света, но разцъфтяваща в гъбините на човешкото сърце. На двайсет и три години Феликс Фелион беше добродушен и чист младеж, каквито са учените, посветили се на науката. Той бе свято възпитан от баща си, който вземаше всичко сериозно и се стараяше да му изтъква добри примери, съпроводени с изтъркани максими. Феликс бе среден на ръст; имаше светлокестеняви коси и сиви очи, приятен глас, лице, изпъстрено с лунички; държанието му бе спокойно, жестикулираше малко, говореше смислено, не противоречеше никому и бе неспособен на користолобива мисъл, нито на егоистични сметки.

— Ето — казваше си често госпожа Тюилие, — такъв бих желала да бъде моят мъж.

В началото на 1840 година, през февруари, в салона на Тюилие се мяркаха различни хора, чиито бегли портрети току-що нахвърляхме. Наближаваше краят на месеца. Възнамерявайки да поискат по трийсет хиляди франка от госпожица Брижит, Барбе и Метивие играеха на вист с господата Минар и Фелион. Около друга маса бяха насядали Жюлиен адвокатът, прозвище, дадено от Колвил на младия Минар, госпожа Колвил, господин Барниол и госпожа Фелион. На буйот, с по едно су фиша, играеха госпожа Минар, която знаеше само тази игра, Колвил и неговия син, старият Саяр и зет му Бодуайе; резервни играчи бяха Лодижоа и Дюток. Дамите Фелион, Лодижоа, Барниол и госпожица Минар играеха партия бостон, Селест седеше до Прюданс Минар, а Феликс Фелион разговаряше с госпожа Тюилие, но не снемаше очи от Селест.

От другата страна на камината в дълбоко кресло седеше „кralица Елизабета“ на това семейно огнище — госпожица Брижит, облечена така просто, както и преди трийсет години, защото благоденствието не можа да накара тази жена да изостави навиците си. Посивелите ѝ коси бяха прибрани под черно боне от тюл, украсено с букетче здравец, модел „Шарл Х“; роклята ѝ с бежов нагръдник струваше петнайсет франка; бродираната ѝ яка, купена за шест франка, едва прикриваше дълбоката бразда, образувана от двата вратни мускула, които съединяват главата с гръбнака. Дори Монвел, играещ на старини ролята на Август, не е имал такъв суров профил като тази самовластница, плетяща чорапи за брат си. Пред камината стоеше сам Тюилие, готов да посрещне закъснял гост; близо до него се намираще млад човек, чието появяване бе произвело голямо впечатление, когато портиерът, който в неделните дни обличаше най-хубавата си ливрея, беше съобщил за пристигането на господин Оливие Вине.

Причината за това неочаквано посещение бе доверителният разговор между нотариуса Кардо и прочутия главен прокурор, баща на младия юрист. Оливие Вине току-що бе преместен от съда на град Арси в съда на департамента Сена на длъжност помощник на кралския прокурор. Нотариусът Кардо бе поканил у дома си на обяд Тюилие с главния прокурор, който по всяка вероятност щеше да става министър на правосъдието; поканил бе и неговия син. По мнението на Кардо

състоянието, което трябваше да наследи Селест Колвил, възлизаше по това време най-малко на седемстотин хиляди франка. Вине-син изглеждаше очарован от възможността да посещава всяка неделя семейство Тюилие. Големите зестри карат в наше време хората да вършат големи глупости без всякакво стеснение.

След десетина минути друг млад момък, който разговаряше с Тюилие преди пристигането на помощник-прокурора, подхвана на висок глас бурен политически спор, принуждавайки младия юрист да последва примера му и да вземе живо участие в дискусиата. Ставаше дума за гласуването, в резултат на което Камарата на депутатите току-що бе съборила правителството от 12 май, отказвайки да утвърди дотацията за херцог Дьо Немур.

— Разбира се — казваше младият човек, — аз съм далеч от мисълта да поддържам правителствената политика, както съм далеч и от това да се съгласявам с идването на буржоазията на власт. И буржоазията не повече от аристокрацията навремето си има право да представлява цялата държава. Но, така или иначе, френската буржоазия се нагърби със задължението да основе нова династия, нова кралска власт за самата себе си и ето как се отнася сега с нея! Когато народът позволи на Наполеон да се въздигне, създаде от него нещо великолепно, монументално; гордеше се с величието на Наполеон и доблестно отдаде кръвта и силите си, за да построи сградата на Империята. Между великолепието на аристократическия трон и това на императорската мантия, между управниците и народа буржоазията изглежда недостойна; тя принизява властта до своя уровень, вместо сама да се издигне до уровня на тази власт. Привикнала към дребните сметки на икономистите си, тя ги налага на кралете и на господарите си. Ала това, което е добродетел в търговията, е грешка и дори престъпление във висшата политика. Аз бих желал много добрини за народа, но не бих смъкнал десет милиона от цивилната листа. Буржоазията, която концентрира в ръцете си почти цялата власт, е длъжна да осигури благоденствие за народа, да обкръжи трона с блясък, пък дори и без разкош, да унищожи привилегиите, запазвайки величието на страната, Оливие Вине, чийто баща бе един от ръководителите на коалицията и който се бе простил с мечтата си да надене мантията на пазител на печата, не знаеше какво да отговори и в

края на краищата реши в известна степен да се съгласи със събеседника си.

— Вие сте прав, господине — каза Вине. — Но преди да мисли за каквото и да било друго, буржоазията трябва да изпълни задълженията си към Франция. Да, най-напред задълженията, а после разкоша, за който говорите. Това, което ви се струва толкова осъдително, в днешно време е просто необходимо. Камарата на депутатите не играе полагащата ѝ се роля във вътрешната политика, министрите служат по-малко на Франция, отколкото на короната, а Парламентът поиска френското правителство да се превърне, като в Англия, в негово оръдие фактически, а не на думи. В деня, когато правителството започне да действа самостоятелно и представлява в качеството си на изпълнителна власт Камарата на депутатите, както самата Камара представлява страната, Парламентът ще бъде твърде либерален към короната. Ето къде е въпросът — аз просто го посочвам, без да изразявам свое мнение, тъй като служебното ми положение налага да съблюдавам в областта на политиката известно верноподаничество спрямо короната.

— Независимо от политиката — възрази младият човек, чието произношение издаваше провансалец — не по-малко вярно е, че буржоазията въобще зле разбира мисията си: ние често срещаме главни прокурори, председатели на съдилища, перове на Франция в омнибуси, префекти без средства, министри, затънали в дългове; а буржоазията, добрала се до всички тези места, беше длъжна да ги обкръжи с почит, както правеше някога аристокрацията, и вместо да тласка служебни лица да трупат състояния, както стана ясно по време на неотдавнашните скандални процеси, да внушава да се използват личните доходи в изпълнение на служебните задължения...

„Кой е този млад човек? — се питаше Оливие Вине, — може би е някакъв роднина? Кардо трябваше да дойде тук за първи път заедно с мен.“

— Кой е този младеж? — на свой ред запита Минар господин Барбе. — Вече не за пръв път го виждам тук.

— Квартиранинт — отвърна Метивие и продължи да раздава картите.

— Адвокат — додаде с половин глас Барбе. — Държи малък апартамент на третия етаж в предното крило... О, нищо особено, пък и

няма пари...

— Как се казва този млад човек? — обърна се Оливие Вине към господин Тюилие.

— Теодоз дьо ла Пейрад, адвокат — пошепна Тюилие на ухото на помощник-прокурора.

Жените, както и мъжете, внимателно гледаха двамата млади хора и госпожа Минар не можа да се въздържи да не подхвърли на Колвил:

— Колко приятен е този младеж!

— Направих му анаграма — отвърна бащата на Селест. — Името и презимето му Шарл-Мари-Теодоз дьо ла Пейрад предричат следното: „Господинът ще си плати зестрата, пилците и колесницата“. Така че, мила моя госпожо Минар, пазете се да не омъжите дъщеря си за него.

— Този млад мъж се харесва повече от моя син — каза госпожа Фелион на госпожа Колвил. — Вие как мислите?

— О, що се отнася до външността на тези двама млади хора, то жените биха се поколебали, преди да направят избора си — отвърна госпожа Колвил.

Междувременно, оглеждайки салона, дето се бяха събрали толкова дребни буржоа, младият Вине сметна, че ще постъпи много изискано, ако започне да превъзнася буржоазията, и подхвана думите на младия адвокат от Прованс, заявявайки, че хората, облечени с доверието на правителството, са длъжни да подражават на краля, чието великолепие оставяло далеч назад това на предишните монарси; че да се икономисват месечните възнаграждения, е просто глупост, а отгоре на всичко е невъзможно, особено в Париж, дето животът поскъпна тройно, дето адвокатът например плаща за квартира три хиляди франка!!!

— Моят баща — каза той в заключение — ми дава хиляда екю годишно и тези пари заедно със заплатата ми едва стигат да живея съобразно служебното си положение.

Когато помощник-прокурорът нагази в блатото, към което така ловко го бе тласнал провансалецът, последният незабелязано размени поглед с Дюток, очакващ реда си да влезе в играта на карти.

— В Париж се чувствува толкова остра нужда от служебни места — каза съдебният архивар, — че вече се мисли да се създадат две мирови съдилища във всеки окръг, за да се открият още дванайсет

канцеларии... Като че може да се посегне на правата ни, на тези служби, за които плащат страшни пари!

— Аз още не съм имал удоволствието да ви слушам в съдебната палата — обърна се помощник-прокурорът към господин Дьо ла Пейрад.

— Аз съм адвокат на бедняците и пледирам само в мировото съдилище — отвърна провансалецът.

Слушайки съжденията на младия юрист за това, че служебните лица трябва да оползотворяват доходите си, госпожа Тюилие доби тържествен вид, значението на който бе добре известно и на младия провансалец, и на Дюток. Младият Вине напусна салона заедно с Минар и Жюлиен адвоката, така че на полесражението пред камината останаха младият Дьо ла Пейрад и Дюток.

— Едрата буржоазия — каза Дюток, обръщайки се към Тюилие — ще започне да се държи така, както някога се държеше аристокрацията. Тя търсеше за синовете си дъщери от богати семейства, за да натори, така да се каже, земите си, а нашите сегашни парвенюта търсят зестри, за да оправят сметките си.

— Именно това ми казваше господин Тюилие тази сутрин — отвърна дръзко провансалецът.

— Старият Вине се ожени за някоя си госпожица Шаржбьоф — подхвана Дюток — и усвои от нея аристократични навици; сега се е видял в чудо и под дърво и камък търси заеми, защото жена му живее на царска нога.

— О! — каза Тюилие, у когото се пробуди завистта, присъща на истинския буржоа. — Лишете тези хора от длъжностните им места, и ще видите как бързо ще се свият в черупката си.

Госпожица Тюилие плетеше с такива бързи движения, сякаш я задвижваше парна машина.

— Ваш ред е, господин Дюток — извика госпожа Минар, като стана. — Краката ми изстинаха — добави тя и тръгна към камината, дето златните украшения на тюрбана ѝ заискриха като бенгалски огън при светлината на евтините свещи марка „Звезда“, които напразно се силеха да осветят огромния салон.

— На този помощник-прокурор му приляга да пледира в храма на Сен Луи — подхвърли госпожа Минар, отправила поглед към госпожица Тюилие.

— Искате да кажете в храма на Сен Луидр — настави провансалецът. — Това е твърде остроумно, госпожо...

— Но госпожа Минар вече отдавна ни е приучила към тънките си забележки — заключи красавецът Тюилие.

Госпожа Колвил внимателно наблюдаваше провансалеца и го сравняваше с младия Фелион, който разговаряше със Селест, Чужд на всичко, което ставаше около него. Може би сега е моментът да опише странния човек, който трябваше да изиграе такава важна роля в живота на семейство Тюилие и комуто несъмнено заслужава да признаем качеството на голям артист.

СЕДМА ГЛАВА

ИСТОРИЧЕСКИ ПОРТРЕТ

В Прованс и особено в околностите на Авиньон се срещат хора, обикновено руси или кестеняви, с нежен цвят на лицето и с кротки очи, чийто взор е безжизнен, спокоен или унил, за разлика от болшинството южняци, у които погледът като правило е остър, пламенен, дълбок. Нека отбележим впрочем, че в Корсика хората, подчинени на бурни пориви, на опасни изблици на гнева, често биват руси и привидно спокойни. Тези бледни и обикновено пълни мъже, с неспокойни зелени или сини очи, са най-опасните в Прованс и Шарл-Мари-Теодоз дьо ла Пейрад представляваше прекрасен образец на тази раса, чието духовно устройство заслужава внимателно изучаване от страна на медицинската наука, на физиологията и философията. Някакво горчиво, злъчно чувство обхваща ненадейно тези хора и отровената им гореща кръв кипва в главата им, тласкайки ги към изстъпления, само привидно обмислени хладнокръвно и които са резултат от вътрешен огън, несъвместим с почти флегматичната им външност, със спокойния им, благодушен поглед.

И тъй, младият провансалец, роден в околностите на Авиньон, бе среден на ръст мъж, добре сложен, почти пълен; цветът на кожата му не беше ни блед, ни матов, ни розов, а по-скоро желатинов и това определение единствено може да даде представа за аморфната безцветна обвивка, под която се криеха нерви не толкова здрави, колкото способни при дадени обстоятелства да устоят на чудовищно напрежение.

През студения блясък на бледосините му очи обикновено се прокрадаваше някаква измамна меланхолия, която силно привличаше жените. Хубавото му чело излъчваше благородство и отлично хармонираше с тънките, редки, светлокафяви коси, леко, естествено начупени към краищата. Носът му беше точно като носа на ловджийско куче — сплескан, раздвоен на края, любопитен, одухотворен, търсец и вечно душещ; не, този нос не издаваше

добродушие, а по-скоро склонност към ирония и присмех. Но тези черти от характера на Теодоз бяха дълбоко замаскирани и само когато младият човек губеше самообладание и изпадаше в ярост, ставаха явни собствените му сарказъм и ум, с които бяха пронизани дяволските му шегички. От приятно очертаната уста с карминови устни излизаше глас, почти сладък в средните регистри, към които Теодоз се придържаше винаги и чиито височини звъняха в ушите като гонг. Към този фалцет адвокатът преминаваше само когато трепереше от гняв и нервите му не издържаха. Зад измамливата видимост на студенина и безизразност овалното му лице криеше истинските му чувства. Маниерите му, съответстващи на жреческото спокойствие на лицето му, бяха сдържани, благопристойни; но в държанието му имаше нещо приласкаващо, налагащо се, едва ли не лъстиво, което покорява човека, когато се намира в обществото на Теодоз. Голямо е човешкото обаяние, чийто извор се таи в сърцето; такова обаяние оставя върху нас дълбоки следи, докато другото, което е продукт на изкусно държание, както и на красноречието, се радва само на мимолетни победи; то всячески преследва целта си. Но колцина притежават такова философско устройство на ума, което ги прави способни да съпоставят и преценяват подобни тънкости? Обикновеният човек почти винаги открива хитреца едва когато той, дето се казва, вече си е оплел кошницата.

Всичко в този млад, двацет и седем годишен човек хармонираше с истинския му характер; подчинявайки се на призванието си, той се занимаваше с филантропия, което ще рече с това, с което се занимава човек, считащ се за филантроп. Теодоз обичаше народа, тъй като не можеше да обича цялото човечество. Подобно на градинарите, които отдават предпочитанията си на розите, гергините, карамфилите, пеларгонииите и не обръщат никакво внимание на останалите цветя, неизвикващи у тях обич, този млад Ларошфуко-Лианкур^[1] принадлежеше от цялата си душа на работниците, на пролетариите, на бедняците от предградията Сен Жак и Сен Марсо. Силния човек, унизяваните и изпадналите в безизходица гении, срамуващите се за разорението си буржоа Теодоз изхвърляше от лоното на милосърдието си. Сърцето на всеки маниак напомня кутия с множество отделения, във всяко от които поставя различни видове хапчета; девизът на такъв маниак е „*sum cuique tribuere*“^[2], той строго

дозира задълженията си. Срещат се филантропи, чието сърце се умилюва само пред грешките на осъдените. Няма съмнение, че филантропията възниква на основата на честолюбието, но у младия провансалец в основата на всичко лежеше сметката, лицемерието, добре премислената роля на либерал и демократ, която играеше със съвършенство, далеч не по силите на който и да било артист. Теодоз не се опълчваше срещу богатите, задоволяваше се само да ги приема такива, каквито са, без да се старае да ги разбира; всеки според него трябваше да ползува плодовете на делата си; казваше, че някога бил горещ привърженик на Сен Симон^[3], но това увлечение било грешка на младостта, тъй като съвременното общество не можело да почива на друга основа, освен на наследствените права. Убеден католик като всички от провинцията Конта, Теодоз отиваше много рано на църква и криеше благочестието си. Подобно на почти всички филантропи се отличаваше с пестеливост, стигаща до скъперничество, и даваше на бедните само част от времето и съветите си, от красноречието си и парите, които успяваше да изтръгне за тях от богатите. Износваше обувката си, докато подметките им изтънееха напълно, и не снемаше костюма си от черно сукно, докато шевовете му не започнеха да белеят. Природата беше одарила щедро Теодоз, лишавайки го от одухотворената и мъжествена красота на южняка, която смуцава дълбоко въображението и го кара да търси у човека дори това, което няма, докато за Теодоз не беше трудно да се понрави; и другите по негово внушение го намираха или за благовъзпитан красавец, или за човек с най-обикновена външност.

Нито веднъж, откакто бе въведен в дома Тюилие, той не беше се осмелявал като тази вечер да повиши глас и да спори с такова съвършено светско самообладание, в което като в броня се огъваха и най-острите стрели на Оливие Вине; но може би Теодоз дъо ла Пейрад смяташе, че вече е време да излезе от сянката, в която дотогава се криеше; освен това смяташе за необходимо да се отърве от младия магистрат, както неотдавна семейство Минар беше отстранило от пътя си Годешал. Подобно на всички възвишени натури, помощник-прокурорът, комуто не липсваше възвишеност, беше чужд на низките помисли, присъщи на буржоазния свят. И ето защо безразсъдно се устреми към почти невидимата клопка, поставена от Теодоз с такова

коварство, че в нея биха попаднали хора, далеч по-ловки от Оливие Вине.

За да се довърши портрета на адвоката на бедните, не ще бъде безполезно да се припомнят първите му стъпки в дома Тюилие. Теодоз се появи там в края на 1837 година; по това време вече бе лисансие по право и бе завършил стажа си в Париж, готвейки се за адвокат; ала неизвестни обстоятелства, по които той упорито мълчеше, му бяха попречили да се включи в списъка на практикуващите адвокати в Париж и Теодоз все още бе стажуващ адвокат. Настанил се в малък апартамент на третия етаж и обзавел се с мебелировка, строго необходима за благородната му професия, тъй като уставът на адвокатската корпорация не допуска приемане на нов член, ако не разполага с подходящ кабинет и библиотека, подлежащи на задължителна проверка от страна на представители на корпорацията, Теодоз дьо ла Пейрад стана адвокат при Кралския съд в Париж.

Цялата 1838 година протече в грижи около промяната на положението му; младият човек водеше най-редовен живот. Работеше у дома си до обяд и само понякога отиваше в Съдебната палата, когато там се водеха важни процеси. В това време той по думите на Дюток упорито се стремял да се сближи с него и най-после успял, след което Дюток му прехвърлил няколко бедняка от предградието Сан Жак и Теодоз съвсем безкористно ги защитил в съда; уставът на доверените адвокати ги задължава редовно да водят делата на неимотните и тъй като Теодоз се заемаше само с дела, обещаващи сигурен успех, всякога ги спечелваше. Благодарение на познанството си с доверениците си създаде връзки в средите на адвокатите, където оцениха похвалното му усърдие, и Теодоз бе приет отначало в числото на адвокатите стажанти, а после и в корпорацията на адвокатите. И тогава именно — в 1839 година, той стана адвокат на бедните при мировото съдилище и продължи да пледира за хората от народа. Признателните бедняци споделяха чувствата си с портиерите, а те от своя страна разказваха за това на домопритежателите. Ето защо семейство Тюилие, поласкано от мисълта да се сближи с този толкова състрадателен и ползущ се с такова уважение човек, пожела да го привлече в салона си и започнаха да разпитват за него Дюток. Архиварят отговаряше така, както отговарят завистниците, и въздавайки дължимото на младия човек, накрая заяви, че е голям скъперник.

— Но това се дължи може би на беднотата му — добави Дюток. — Впрочем аз разполагам с достатъчно сведения за него. Той принадлежи към старинния род Дьо ла Пейрад от провинцията Конта-Авиньон; През 1829 година дошъл в Париж да навести чичо си, за когото се говорело, че притежава значително състояние; в края на краищата успял да открие жилището на чичо си три дни след смъртта му, когато и научил, че всичкото му имущество отишло за изплащане на дългове и покритие на разходи по погребението му. Един от приятелите на покойния дал сто луидора на бедния млад човек, задължавайки го да изучава право и се отдаде на адвокатска кариера. Тези сто луидора позволили на Теодоз да просъществува три години в Париж, дето живял като същински монах; но като не успял повече да се срещне с покровителя си, бедният студент изпаднал към 1833 година в крайна мизерия и подобно на всички лисансиета се отдал на политическа и литературна дейност; това му помогнало да изплава за известно време от нищетата, тъй като не можел да разчита на никаква подкрепа от страна на семейството си: баща му — най-малкият брат на чичо му, починал в Париж на улица Муано — притежавал дребно имение, известно под името „Канкоел“, дето с мъка изхранвал единадесетте си деца.

Най-после Теодоз постъпил на работа в правителствения вестник, чийто редактор бе прочутият Серизе, прославил се чрез гоненията, на които бе подложен в годините на Реставрацията заради привързаността му към либералите; хората от новото ляво крило не прощават на оня, който се примъкне към правителството, и тъй като днес властта твърде зле защитава най-преданите си сподвижници, както свидетелствува делото Жиске, републиканците в края на краищата разориха Серизе. Казвам това, за да ви стане ясно по какъв начин той стана експедитор в моята канцелария.

И така, във времето, когато Серизе все още просперираше като редактор на вестник, насочван от министерството Перие^[4] срещу множеството подстрекателни издания като „Ла Трибюн“ и други, той, който независимо от всичко е добър момък, макар да обича много жените, банкетите и удоволствията, се оказа твърде полезен на Теодоз, редактор в политическия отдел на вестника му; така че, ако Казимир Перие не беше починал, нашият млад човек сигурно щеше да бъде назначен за заместник-прокурор в Париж.

В 1834–1835 година въпреки способностите си Теодоз бе осъден да води жалко съществуване, тъй като сътрудничеството му в правителствен орган силно го бе злепоставило. „Ако не бяха религиозните ми убеждения — ми каза той тогава, — бих се хвърлил в Сена.“ Но и тук приятелят на чичо му, изглежда, е протегнал покровителствената си десница и Теодоз отново получил поддръжката, позволяваща му да стане адвокат; ала той и досега не знае ни името, ни местожителството на тайнствения си покровител. Ето защо, като се вземат под внимание всички тези обстоятелства, трябва да се признае, че неговата пестеливост е извинителна и че притежава твърд характер, тъй като отказва да приема подаръците, които му предлагат бедняците, чиито дела е спечелил благодарение на безкористната си преданост към тях. Човек не може да гледа без възмущение как се спекулира с безсилието на нещастниците да погасяват издръжките по процеса, които несправедливо са възбудили срещу тях. О! Теодоз ще успее и аз няма да се учудя, ако този момък заеме някога блестящо положение! Той е упорит, честен, смел! Труди се, заляга.

Въпреки благосклонността, с която бе приет в дома Тюилие, господин Дьо ла Пейрад отначало рядко се появяваше там. Ала упрекван от стопаните заради излишната му скромност, той постепенно зачести посещенията си, докато стигна дотам, че не пропускаше нито един неделен ден; канеха го на всички празнични обеди и за кратко време стана толкова близък на семейството, че когато към четири часа наминаваше да побъбри с Тюилие, насила го задържаха и приканвайки го да се откаже от всякакви церемонии, го молеха да хапне с тях каквото Господ дал. Тогава госпожица Тюилие си казваше: „Така поне ще сме сигурни, че бедният момък е вечерял добре.“

Съществува социално явление, по всяка вероятност не останало незабелязано, но все още неформулирано и ако щете, непубликувано, макар и да заслужава внимание: става дума за онова връщане към старите навици, разбирания и маниери у някои хора, излезли от низините и достигнали определено положение в обществото. Тюилие не остана чужд на такава една метаморфоза и на стари години отново се превърна в син на портиер; употребяваше някои от шеговитите изрази на баща си, които изплаваха от глъбините на съзнанието му, както тинята се възема от дъното към повърхността на блатото.

Пет или шест пъти в месеца, когато тлъстата супа биваше особено вкусна, Тюилие полагаше лъжицата си в празната паница и с вид, че изрича нещо съвсем ново, казваше: „Тази супа къде-къде е по-приятна от ритник в задника!“ Теодоз, който чуваше шегата за пръв път, така от сърце се смя и толкова се развесели, че Тюилие, красавецът Тюилие, бе поласкан в честолюбието си както никога дотогава. От този ден нататък винаги когато Тюилие произнасяше обичайната си шега, Теодоз я приемаше с одобрителна усмивка. Тази малка подробност ще обясни на читателя защо сутринта на същия този ден, когато се спречка с младия заместник-прокурор, Теодоз се осмели да каже на Тюилие, с когото бе излязъл в градината да видят щетите от първия мраз:

— Вие сте далеч по-умен, отколкото предполагате. И получи следния отговор:

— Във всяка друга кариера, драги мой Теодоз, бих отишъл много по-далеч, но сгромолясването на императора ми скърши врата.

— Все още не е късно — бе отвърнал младият адвокат. — Впрочем за какви заслуги този въжеиграч Колвил е получил кръст?

Хитрият Дьо ла Пейрад бе докоснал раната, която Тюилие криеше така старателно, че дори сестра му не подозираше нищо; но в стремежа си да опознае всички тези буржоа проникателният момък бе отгатнал тайната завист, разяждаща сърцето на бившия заместник-завеждащ канцелария.

— Ако вие, макар и толкова опитен и мъдър, ми направите честта да се ръководите от моите съвети и главно никога и никому да не говорите за нашето договаряне, пък било дори и на прекрасната ви сестра, освен само когато ви разреши, можете да се надявате, че ще издействувам да ви наградят с орден сред приветствията на целия квартал.

— О, ако това стане — беше възкликнал Тюилие, — вие не знаете какво бих сторил за вас...

Ето разговора, обясняващ защо Тюилие доби тази вечер такъв надут вид, когато Теодоз дръзна да го съветва...

[1] *Ларошфуко-Лианкур, Франсоа (1747–1827)* — френски обществен деец, естественик, основал първото във Франция селскостопанско училище. ↑

[2] *Suum cuique tribuere* (лат.) — Всекому да се въздаде полагаемото. ↑

[3] *Сен Симон* (Клод-Анри) (1760–1825) — френски социалист-утопист. ↑

[4] *Министерството Перие* — Казимир Перне (1777–1832), крупен френски банкер, способствувал за възцаряването на Луи-Филип Орлеански. ↑

ОСМА ГЛАВА

КРАЯТ НА ВЕЧЕРЯТА

В областта на изкуствата — а може би Молиер възвиси лицемерието до нивото на изкуствата, като извоюва за Тартюф завинаги славата на неподражаем актьор — съществува степен на съвършенство, която надхвърля таланта и до която може да достигне само геният. Между гениалното творение и талантливото творение разликата е толкова незначителна, че гениалните хора единствени са в състояние да определят дистанцията, отделяща Рафаел от Кореджо или Тициан от Рубенс. Нещо повече — геният заблуждава обикновеното око: характерно за гениалното творение е измамливото впечатление, че е създадено без особен труд. С други думи, гениалното произведение трябва да изглежда на пръв поглед почти обикновено, дотолкова то е естествено, дори и когато тълкува най-възвишената тематика. Колко селянки държат децата си точно както прочутата дрезденска мадона държи своето!

И така, за човек като Теодоз висшата степен на изкуството е да накара хората да казват за него: „Никой не може да му устои!“ В салона на Тюилие младият адвокат долавяше най-малкото противоречие, отгатваше в Колвил проникателната и критична мисъл на неуспелия артист. Теодоз знаеше, че не се нрави на Колвил, който по силата на обстоятелства, без особена връзка с нашия разказ, в края на краищата повярва в пророческата сила на анаграмите си. Нито една от анаграмите не беше се оказала лъжлива. Чиновниците в канцелариите се бяха присмивали над Колвил, когато по тяхна молба състави анаграма на бедния Огюст-Жан-Франсоа Минар, която казваше: *Натрупах огромно богатство*. След десетина години обаче пророчеството се сбъдна безпогрешно. Анаграмата, съставена от Колвил за Теодоз, бе фатална. Анаграмата за собствената му жена го караше да трепери и той не смееше да я каже, тъй като от името Флави Миноре Колвил се получи фразата: „Макар и да съм лъв, по нейна вина — одумки и провал!“

Вече няколко пъти Теодоз се бе опитал да спечели разположението на жизнерадостния кметски секретар, но се натъкваше на студенина, необичайна за този толкова общителен човек. Когато привършиха играта на карти, Колвил притегли Тюилие към един от прозорците и му каза:

— Ти твърде много позволяваш на твоя млад адвокат, тази вечер той направляваше всички разговори в салона.

— Благодаря ти, приятелю мой, предупрежденият два пъти по-лесно се бори със злото — отвърна Тюилие, като се смееше в себе си над Колвил.

Теодоз, който в това време разговаряше с госпожа Колвил, държеше под око двамата приятели и с интуицията на жените, знаещи безпогрешно кога и какво се говори за тях в другия край на салона, отгатна, че Колвил се опитва да го уязви в очите на слабодушния и възгласав Тюилие.

— Госпожо — пошепна Теодоз на ухото на лъжливата благочестивка, — повярвайте ми, ако някой тук е способен да ви оцени, това съм аз. Вие сте перла, паднала в калта; в никакъв случай не сте на четиридесет и две години, защото жената е на толкова години, на колкото изглежда, и много трийсетгодишни жени не могат да се сравняват с вас; те биха били щастливи да притежават вашата талия и това одухотворено лице, на което се чете, че любовта е минала край вас, без някога да ви е донесла удовлетворение. Вие сте се отдали на Бога, зная това, и аз съм твърде благочестив, за да пожелая да бъда за вас друго освен ваш приятел. Но вие сте се посветили на Бога, защото никога досега не сте намерили човек, достоен за вас. Обичали са ви, но не сте били предмет на обожание, това аз веднага отгатнах... Ето например вашия мъж — той никога не ви е създал положение, каквото заслужавате; той ме ненавижда, защото вероятно разбира, че ви обичам, и само с вида си ми пречи да ви кажа, че почти съм намерил начин да ви поставя в средата, за която сте предопределена... Не, госпожо — каза той високо, като стана от мястото си, — тази година абат Гондрен няма да служи на великите пости в скромната ви църква „Сен Жак дю О-Па“, службата ще извърши господин Д’Естивал, мой съгражданин, посветил проповедите си в защита на бедните класи, и вие ще чуете един от най-проникновените проповедници, които познавам, свещеник с малко приятна външност, но пък с каква душа!...

— Може би желанията ми най-после ще бъдат изпълнени — каза злочестата госпожа Тюилие, — аз никога не съм разбирала прочутите проповедници!

По устните на госпожица Тюилие, както и по устните на мнозина от гостите, пробягна усмивка.

— Те отделят прекалено много време за теологически доказателства, това вече отдавна съм констатирал — каза Теодоз; — но аз никога не говоря за религия и ако не беше госпожа Колвил...

— Значи, съществуват теологически доказателства? — добродушно и неочаквано запита преподавателят по математика.

— Не мисля, че сериозно задавате този въпрос — отвърна Теодоз, измервайки с поглед Феликс Фелион.

— Моят син — опита се несръчно да го защити старият Фелион, доловил измъчения израз по бледото лице на госпожа Тюилие, — моят син разглежда религията от човешка и от божествена гледна точка; той отделя в нея традицията от онова, което е създадено от разума.

— Каква ерес! — извика Теодоз. — Религията е неделима и изисква от нас преди всичко вяра.

Старият Фелион, прикован от тази мисъл, потърси с поглед жена си.

— Време е да тръгваме, добра ми приятелко...

И той показа стенния часовник.

— О, господин Феликс — пошепна Селест на ухото на простодушния математик, — нима не може да бъдете като Паскал и Босюе, едновременно учен и набожен?...

Тримата Фелион, излезли вкупом, повлякоха след себе си и Колвилони и скоро в салона останаха само Дюток, Теодоз и семейство Тюилие.

Ласкателствата, с които Теодоз се бе обърнал към госпожа Флави, бяха най-банални; но в интерес на нашия разказ е да отбележим, че адвокатът съзнателно се стараяше да се приспособи към обкръжаващите го посредствени създания; плуваше в техните води, говореше на техния език. Негов любим художник бе не Жозеф Бридо, а Пиер Грасу, а настолната му книга бе „Павел и Виргиния“. За най-голям поет на съвременността признаваше Казимир Делавин^[1]; в неговите очи предназначението на изкуството се свеждаше до полезността. Твърдеше, че Пармантие, откривателят на картофите,

струва трийсет Рафаеловци; филантропът Еди Шампион за него бе същинска милосърдна сестра... Всички тези изрази на красавеца Тюилие лукавият адвокат при случай ги използваше.

— Този момък, Феликс Фелион, е истински университетски капацитет на нашето време, продукт на науката, която измести Бога. Боже мой! Къде отиваме ние? Единствено религията може да спаси Франция, защото само страхът от ада ни предпазва от домашни кражби, извършвани едва ли не всеки час в семействата и които разрушават най-крупни състояния.

След тази ловка тирада, която произведе силно впечатление върху Брижит, Теодоз пожела лека нощ на стопаните и излезе, последван от Дюток.

— Млад човек, а какъв ум, какъв морал! — каза тенденциозно Тюилие.

— Да, да!... — потвърди Брижит, гасейки свещите.

— А освен това е и религиозен — настави госпожа Тюилие, като тръгна първа.

— Господине — говореше в това време Фелион на Колвил, когато стигнаха до Геоложкото училище и се бе убедил, че улицата е безлюдна, — не е в навиците ми да натрапвам мислите си, но аз не мога да не споделя с вас впечатлението си, че този млад адвокат се държи като господар в дома на нашите приятели Тюилие.

— Моето лично мнение — додаде Колвил, който вървеше с Фелион зад жена си, Селест и госпожа Фелион, уловили се една друга за ръка — е, че той е йезуит, а аз не обичам такива хора... И най-добрият от тях не струва нищо. За мен йезуитът е мошеник и не просто мошеник, а мошеник от любов към мошеничеството; те мошеничествуват заради удоволствието да мамят и както казват, за да се намират на работа... Това е моето мнение и аз не възнамерявам да го крия...

Разбирам ви, господине — отвърна Фелион, улавяйки Колвил под ръка.

— Не, господин Фелион — намеси се Флави, като обърна глава към мъжете, — вие не разбирате Колвил, но аз добре зная какво иска да каже той и по-добре ще стори да спре дотук... Подобни разговори не се водят на улицата в единайсет часа и в присъствието на млада девойка.

— Права си — отвърна Колвил.

Когато се озоваха на улица Дьо-з-Еглиз, по която трябваше да продължи семейство Фелион, всички започнаха да се сбогуват и тогава Феликс Фелион каза на Колвил:

— Господине, синът ви Франсоа би могъл да постъпи в Политехническото училище, ако много желае; предлагам ви да го подготвя за тазгодишните изпити.

— Такова предложение не е за отхвърляне! Благодаря, приятелю — каза Колвил, — ще помислим по това.

— Чудесно — рече Фелион на сина си.

— И твърде ловко! — добави майката.

— Какво искате да кажете — учуди се Феликс.

— Че се докарваш пред родителите на Селест.

— Нека никога не реша занимаващия ме научен проблем, ако въобще съм мислил за това! — възмути се младият учител. — В разговор със синовете на Колвил аз открих у Франсоа склонност към математиката и сметнах за необходимо да обърна внимание на баща му...

— Прекрасно, сине — отвърна Фелион, — такъв бих искал да бъдеш винаги! Е, желанията ми се сбъднаха; аз виждам в сина си неподкупност, почтеност, граждански и човешки добродетели, които мечтаех да изгради в себе си...

Когато Селест отиде да спи, госпожа Колвил каза на мъжа си:

— Колвил, не се произнасяй така рязко за хора, които не познаваш достатъчно. Когато казваш „йезуит“, зная, че имаш предвид свещениците, и бъди така добър да запазиш за себе си религиозните си възгледи винаги когато си в присъствието на нашата дъщеря. Ние сме свободни да погубваме душите си, но не и душите на нашите деца. Нима искаш дъщеря ти да загуби вярата си? Сега, мили мой, ние зависим от всички, длъжни сме да се грижим за възпитанието на четири деца и можеш ли да кажеш, че рано или късно не ще се нуждаеш от помощта на този или онзи? Ето защо не си създавай врагове, каквито досега нямаш, добро момче си и благодарение на това качество, което у тебе е истинско очарование, ние до днес превъзможваме трудностите в живота...

— Стига, стига! — извика Колвил, като захвърли фрака си на стола и си развърза връзката. — Виновен съм, ти си права, моя хубава

Флави.

— При пръв удобен случай, момчето ми — продължаваше хитрата матрона, потупвайки по бузите мъжа си, — ще се опиташ да полюбезничиш с младия адвокат. Той несъмнено е някакъв хитрец и ние трябва да го привлечем на наша страна. Играе комедия ли?... Е, какво, играй и ти комедия с него; дай си вид, че му вярваш, и ако се окаже, че е човек с талант, с бъдеще, постарай се да го направиш свой приятел. Мислиш ли, че много ми се иска дълго още да те гледам да се мотаеш из това кметство?

— Ела тук, госпожо Колвил — каза, смеейки се, бившият първи кларнетист при Опера Комик, като се тупаше по коленете, за да покаже на жена си мястото, което трябваше да заеме, — ела да си посгреем крачетата и да поговорим... Колкото повече те гледам, толкова повече се убеждавам в истината, че младостта на жената е в снагата й...

— И в сърцето й...

— И в едното, и в другото — подхвана Колвил. — Снагата лека, сърцето — тежко.

— Не, глупако!... Не тежко, а дълбоко.

— Това, което е хубаво у теб, е, че съумя да запазиш белотата на кожата си, без да напълнееш... Но то е и защото имаш дребна кост... Знаеш ли, Флави, ако трябва отново да започна живота си, не бих искал друга жена освен теб.

— Ти добре знаеш, че и аз винаги съм те предпочитала пред всички други... Колко жалко, че епископът почина! Знаеш ли какво щях да му поискам?

— Не...

— Място за теб в магистратурата на Париж, с дванайсет хиляди франка заплата, нещо като касиер при общинската каса на града или в Поаси, а може и комисионер.

— Всичко това ми подхожда.

— Е, та този голям адвокат може да направи нещо; той е много способен: нека го използваме... Аз ще го поразпитам... остави това на мене и най-вече не пречи на намеренията му спрямо дома Тюилие.

Теодоз бе докоснал болното място в душата на Флави Колвил и в този случай от само себе си се налага специално обяснение, което може би ще бъде равностойно на обобщаващ поглед върху живота на жените.

[1] *Казимир Делавин* — френски поет и драматург, стремящ се да обедини в творчеството си художествените принципи на класицизма и романтизма. ↑

ДЕВЕТА ГЛАВА

ЖЕНА НА ЧЕТИРИДЕСЕТ ГОДИНИ

Всяка жена на четиридесет години и особено тази, която е вкусила от запретения плод на страстта, изпитва свещен ужас: тя забелязва, че е заплашвана от двойна смърт: смърт на тялото и смърт на душата. Ако поставим жените в две големи категории, съответстващи на най-обикновените широко установени схващания, назовавайки ги добродетелни и порочни, то ще си позволим да кажем, че и едните, и другите, достигайки тази съдбовна възраст, изпитват горчиво, изгарящо чувство. Добродетелните жени потискат цял живот щенията на плътта, покоряват се безропотно на съдбата, погребали метежната страст в сърцето си или пред олтара, и не без ужас си казват, че всичко е свършено за тях. Тази мисъл упражнява върху съзнанието им въздействие, което ни кара да търсим именно в нея причината на необяснимите промени в поведението на четиридесетгодишните, промени, понякога изненадващи и ужасяващи околните. От чувство за вина дохождат в едно от ония шеметни състояния, които, уви, често стигат до лудост, а понякога и до смърт или стават жертва на демонични страсти.

Ето две правдоподобни обяснения на такава криза. Или са познали щастието и привикнали към живот, изпълнен със сладострастие, не могат да съществуват, без да дишат въздух, напоен със слат, без да се връщат към атмосферата, ухаеща с галеци ухото ласкания. Как да се откажат от всичко това? Или пък — явление сравнително рядко, но затова пък толкова по-потресаващо — преследвайки изплъзващото им се щастие, те са намерили само отегчителни удоволствия, поддържани в тази страстна гонитба от дразнещото чувство на удовлетворено тщеславие, както картоиграчът не може да захвърли картите, тъй като за тези жени залязващата хубост е последен залог в играта, дете загубата води към безпросветно отчаяние.

„Обичали са ви, но не сте били предмет на обожание!“ Тези думи на Теодоз, съпроводени с всепроникващ поглед, който четеше не само в сърцето, а и в миналото ѝ, бе ключ към тайните и Флави почувствува, че скритата ѝ мъка е разбудена.

Адвокатът беше повторил само няколко овехтели литературни щампи, но какво значение има какъв по форма и от какъв материал е камшикът, щом кара породистия кон да тича? Опасността се криеше не в лъстивите думи на Теодоз, а в психо-физиологическото състояние на самата Флави, както шумът сам по себе си не е опасен, а е само предупредителен сигнал за планинската лавина.

Млад офицер, двама глупци, някакъв банкиер, плах, несръчен юноша и бедният Колвил — ето всичият печален опит на тази жена. Веднъж само щастието се бе изпречило на пътя ѝ, но тя не вкуси от него, тъй като смъртта бе избързала да разруши единствената страст, чието очарование изпълваше сърцето ѝ. От две години насам слушаше гласа на религията, който ѝ казваше, че ни църквата, ни обществото обещаваат щастие и любов, а само изискват от човека изпълнение на дълга и примирение; че за тези две могъщи сили човешкото щастие се ограничава в чувството на удовлетворение, породено от съзнанието за изпълнен дълг, изискващ огромни усилия, и че наградата ще бъде въздадена на човека само в отвъдния свят. Но дълбоко в душата си Флави слушаше друг, властен глас и тъй като за нея религията не бе дълбоко вътрешно обръщане към бога, а необходима маска, която не снемаше и зад която търсеше убежище, и набожността ѝ, престорена или истинска, бе всъщност средство да се приспособи към бъдещето си, тя не излизаше от църквите подобно на пътник, озовал се на горски кръстопът и който в очакване на нощта внимателно се вглежда в пътните знаци, надявайки се случаят да му помогне.

Ето защо любопитството ѝ бе остро предизвикано, когато Теодоз така точно определи вътрешното ѝ състояние, като заговори за най-съкровените ѝ чувства и не за да се възползува от това, а за да ѝ обещае въздушни замъци, които тя вече седем или осем пъти събаряше.

Още от началото на зимата Теодоз тайно се заглеждаше във Флави, изучаваше я, опитваше се да проникне в душата на тази жена. Вече неведнъж тя бе обличала роклята си от сиво моаре, украсена с черни дантели, и шапка с цветя, преплетени с дантелени ленти.

Тоалетът ѝ отиваше много, а мъжете винаги отгатват кога жената се гизди за тях. Непоносимият красавец от времето на Империята Тюилие я обсипваше с дръзки комплименти, тя бе царица на салона, но изразителният поглед на провансалеца ѝ говореше хиляди пъти повече.

Флави бе очаквала всеки неделен ден признание от негова страна и си казваше: „Знае, че съм нещастна и продължава да мълчи. Може би наистина е религиозен!“

Теодоз не искаше да избързва и като опитен музикант бе отбелязал времето, когато при дирижираната от него симфония трябваше да гръмнат ударните инструменти. Забелязал, че Колвил го е злепоставил пред Тюилие, адвокатът изостави играта си, грижливо подготвяна от три или четири месеца насам за изучаване характера на Флави и успя напълно, както бе успял сутринта пред Тюилие.

Лягайки си да спи, Теодоз си каза: „Жената е на моя страна, мъжът не може да ме понася; в този час те спорят и аз ще спечеля, тъй като тя го върти както си иска.“

Провансалецът се бе излъгал само в едно: между съпрузите нямаше никакъв спор и Колвил спеше до своята малка, скъпа Флави, която си казваше: „Теодоз е необикновен човек!“

Мнозина подобно на Ла Пейрад минават за необикновени благодарение на дързостта или сложността на замисленото от тях дело; енергията, която разгръщат, умножава възможностите им и те поразяват с упорството си; по-късно, когато такива хора успеят или се сгромолясат, обкръжаващите с учудване откриват, че са дребни души, нищожни и безпомощни.

След като разпали в душите на двама мъже, от които зависеше съдбата на Селест, трескаво любопитство, Теодоз си придаде вид на много зает човек: пет-шест дни подред той се губеше от сутрин до вечер, за да се срещне с Флави едва когато неудържимото ѝ желание я накара да забрави всяко благоприличие, както и за да принуди стария красавец Тюилие да дойде у него.

Следващия неделен ден той бе почти уверен, че ще намери госпожа Колвил в църква, и наистина те едновременно напуснаха църквата и се срещнаха на улица Дьо-з-Еглиз, дето Теодоз предложи ръка на Флави, която се опря на нея, оставяйки да минат напред дъщеря ѝ и Теодор. Това дванайсетгодишно дете, което по-късно щеше да постъпи в семинарията, бе на полупансион в института „Барниол“,

дето получаваше първоначалното си образование и естествено зетят на Фелион беше намалил таксата предвид на очаквания брачен съюз между математика Фелион и Селест.

— Мога ли да се лаская от мисълта, че сте благоволили да помислите върху онова, което така зле изразих пред вас миналия ден? — хитро запита адвокатът хубавата черковница, като притисна нежно и властно ръката ѝ към сърцето си, желаейки да изглежда почтителен и съдържан мимо волята си. — Разберете правилно намеренията ми — продължи той, като срещна погледа на госпожа Колвил, един от ония погледи, каквито умеят да хвърлят жените, привикнали към любовните игри и чийто израз може да се изтълкува едновременно и като дълбоко оскърбление, и като скрит призив. — Аз ви обичам, както се обича всяко прекрасно същество в борба с нещастieto; християнското милосърдие простира десницата си както над силните, така и над слабите, неговото съкровище принадлежи на всички. Изящна и елегантна, вие сте родена, за да бъдете украшение на висшето общество! Кой мъж не би изпитал дълбоко съжаление, виждайки ви да се суетите сред тези отвратителни буржоа, които не са способни да разберат нищо във вас, нито дори да оценят аристократизма на маниерите ви, на погледа ви.

Ах!... Ако бях богат!... А!... Ако имах власт, вашият мъж, който сигурно е симпатяга, начаса би станал главен бирник, а вие бихте помогнали да стане депутат. Но аз, бедният честолюбец, задължен да крия честолюбието си, тъй като се намирам на последното стъпало на обществената стълбица, мога да ви предложа само своята ръка, вместо да ви предложа сърцето си. Възлагам всичките си надежди на една изгодна женитба и, повярвайте ми, ще направя жена си не само щастлива, но и една от първите дами на страната, ако, разбира се, ми предостави необходимите средства, за да преуспея. Времето е хубаво, елате да се разходим в Люксембургската градина — каза той, когато стигнаха на улица Д'Анфер, до къщата на госпожа Колвил, срещу която се издига неголяма сграда, остатък от прочутия манастир „Свети Бруно“; каменна стълба в двора на този манастир отвеждаше право в Люксембургския парк.

Лекото стискане на ръката, която държеше, издаде мълчаливото съгласие на Флави и тъй като тя заслужаваше да бъде поласкана от

мисълта, че над нея се упражнява някакво насилие, той бързо я повлече след себе си, като каза:

— Елате! Скоро няма да ни се отдаде такъв случай. О! — възкликна той неочаквано. — Но вашият мъж ни наблюдава! Ето го на прозореца — да вървим по-бавно.

— Няма защо да се страхувате от господин Колвил — с усмивка отвърна Флави, той ми предоставя пълна свобода.

— О, вие наистина сте жената, за която съм мечтал! — извика провансалецът с възторг, присъщ единствено на поривистите, красноречиви южняци. — Извинете госпожо — промълви той, сякаш опомняйки се и връщайки се от някакъв неземеен свят при падналия ангел, когото погледна благочестиво, — извинете, искам да продължа мисълта си!... Как може човек да гледа равнодушно чуждите болки, болки, които терзаят него самия и които са горчив жребий на същество, чийто живот би трябвало да протича в радост и щастие!... Вашите страдания са и мои страдания, аз съм толкова онеправдан от съдбата, колкото и вие, злощастieto ни сближава, то ни прави брат и сестра. Ах, скъпа Флави!

Спомням си деня, в който ви видях за пръв път, бе последната неделя на септември 1838 година... Бяхте прекрасна! Неведнъж съм ви виждал във въображението си с тази муселинова рокля с цветовете на националната наметка на вече не зная кое шотландско племе!... Тогава се запитах: „Какво търси тази жена у семейство Тюилие и главно защо е в близки отношения със самия Тюилие?...”

— Но, господине — възрази Флави, изплашена от внезапния обрат, който провансалецът даваше на разговора.

— О, аз зная всичко! — извика той, като повдигна рамене многозначително. — И всичко ми е ясно... и при все това ви уважавам не по-малко... Хайде де... само грозната и гърбавата не грешат... Но сега вие трябва да извлечете ползата от вашата грешка и ето къде аз ще ви помогна! Селест ще бъде много богата, в нея именно е заключено цялото ваше бъдеще; вие можете да имате само един зет — бъдете мъдра и съумейте да го изберете. Честолюбецът ще стане министър, глупакът ще ви злепостави, ще ви дотегне, ще направи дъщеря ви нещастна и ако загуби състояние, никога не ще го придобие наново. И тъй, чуйте, аз ви обичам — продължи той, — обичам ви безгранично;

вие сте способна да се издигнете над всички тези дребни съображения, в които се оплитат глупците. Да се разберем...

Флави бе зашеметена; но тя не можеше да не почувствува прекалената откровеност на събеседника си и си каза в себе си: „Не е от прикритите...“ Но съзнаваше, че никой още не беше я вълнувал така дълбоко, както този млад човек.

— Господине, не зная кой може да е създал у вас такава погрешна представа за моя живот и с какво право вие...

— Ах, извинете, госпожо — прекъсна я той с хладно презрение, — аз мечтаех... Казвах си: „Тя е всичко това или се заблуждавам!“ Сега вече зная защо ви е съдено да останете цял живот на четвъртия етаж, там, на улица Д'Анфер.

И той потвърди казаното с енергичен жест на ръката, като посочи прозорците на апартамента ѝ, които се виждаха от голямата алея на Люксембургския парк, дето Флави и Теодоз се разхождаха сами сред това огромно поле, отъпкано от толкова много честолюбци.

— Аз бях откровен, очаквах от вас същото. Оставал съм без парче хляб, госпожо; ала намерих сили не само да не умира от глад, но и да завърша право, и да получа диплома в Париж само с две хиляди франка капитал. Дойдох в столицата с петстотин франка в джоба си, заклевайки се, като едного от моя край, да стана някога един от първенците в страната. Човек, намирал неведнъж храната си в кофите пред вратите на ресторантите, дето изхвърлят огризките в шест часа сутринта, когато вече боклукчиите не ги искат... такъв човек не ще отстъпи пред никакви средства... позволени, разбира се... Смятате ли ме за приятел на народа? — запита той с усмивка. — Трябва някак да си спечели човек име, необходимо е да се заговори за вас. Какво е талантът без репутация? Адвокатът на бедните неусетно ще стане адвокат на богатите... Може ли да бъде човек по-откровен? Разкрийте и вие сърцето си... Кажете ми „Нека бъдем приятели!“ и един ден всички ще сме щастливи...

— Боже мой! Защо дойдох тук? Защо ви подадох ръка? — питаше се Флави.

— Защото така е отредила съдбата ви — отвърна Теодоз. — О, скъпа, любима Флави — добави той, като отново притисна ръката ѝ към сърцето си, — нима желаете да чуете от мен банални комплименти?... Ние сме брат и сестра... Това е всичко.

И той я поведе към изхода на парка, отгдето можеше да се отиде на улица Д'Анфер. Флави изпитваше доволство, каквото донесат на жените силните преживявания, но дълбоко в душата си усещаше и някакъв страх, който тя взе за познатия ней вътрешен трепет, извикван от всяка нова страст; но се чувствуваше като омагьосана и продължаваше да върви мълчаливо.

— За какво мислите? — я запитва Теодоз насред прохода.

— За всичко, което току-що ми казахте — отвърна тя.

— Но — забеляза той — на нашата възраст встъпленията са излишни; не сме деца, а и двамата принадлежим към общество, дето трябва да се разбираме. И тъй, запомнете едно — добави после, когато излязоха на улица Д'Анфер, — аз съм изцяло на услугите ви...

И Теодоз се поклони дълбоко.

„Желязото се кове, докато е горещо“ — си каза той, като проследи с поглед зашеметената жертва.

ДЕСЕТА ГЛАВА

ЗАГАДКАТА

Влизайки у дома си, Теодоз срещна на прага човек, играещ в нашата история роля на скрита пружина или напомнящ погребани под земята основи, на които почива сградата на дворец. Появата на този човек, който несъмнено бе звънил у него, без да го намери, и сега звънеше у Дюток, накара младия адвокат да потрепери; но той бързо се овладя и нищо в неговата външност не издаваше дълбокия му смут. Този човек бе Серизе, за когото Дюток бе намекнал в разговора си с Тюилие, казвайки, че служи като експедитор в канцеларията на мировия съдия.

Серизе нямаше повече от трийсет и девет години, но изглеждаше на петдесет, състарен от всичко, което може да похаби мъжа. Беше плешив и през обезцветената, неразресана перука се виждаше жълтеникавата кожа на черепа му; бледното му, подпухнало, прекалено набръчкано лице изглеждаше толкова по-страшно, тъй като носът бе разяден, но не дотам, че да може да се замени с изкуствен; от челото до ноздрите той си оставаше такъв, какъвто го бе създала природата; болестта, разрушила двете месести половини на долната му част, бе превърнала ноздрите в огромни дупки със странни очертания и това изменяше говора на Серизе в гъгнива, нечленоразделна реч. Очите му, някога хубави, а сега обезцветени от безсънни ноци и от всякакви мъки и със зачервени клепащи, бяха дълбоко променени, а неспокойният поглед с пламналите в него мълнии на злобната му душа можеше да изплаши дори съдии и престъпници или, с други думи, хора, непознаващи страха.

Беззъбата уста, в която тъмнееха само няколко почернели зъба, зееше заплашително; по тънките безкръвни устни понякога се появяваше рядка, пенлива слюнка.

Дребен на ръст, не толкова слаб, колкото изсъхнал, Серизе се опитваше да прикрие уродливостта си с костюма, който бе евтин, ала всякога чист и тъкмо това издаваше бедността на притежателя му.

Всичко в този човек изглеждаше съмнително — като започнете с възрастта и носа и свършите с погледа му. Можете да му дадете тридесет и девет години или шестдесет, но в никакъв случай не бихте могли да определите дали сините му, избелели, но все още прилични панталони са последна мода или по модата от 1835 година. Износените му обувци, кърпени най-малко три пъти, лъснати старателно и някога фини, може би бяха тъпкали в друго време министерски килими. Претърпелият много поправки редингот с шнулове и олющени металически копчета свидетелствуваше с кройката си за изчезналата елегантност. Сатененият нагръдник прикриваше бельото твърде сполучливо, но отзад, там, дето се виждаше металическата закопчалка, бе скъсан и сатенът бе потъмнял от помадата, с която Серизе мажеше перуката си, докато беше нова; жилетката още изглеждаше запазена, но бе от ония жилетки, които се продават по четири франка и се избират от купа готова конфекция. Костюмът, както и смачканата му шапка от лъскава коприна бяха грижливо изчеткани. Всичко хармонираше с черните ръкавици, които носеше този дребен чиновник, чийто минал живот ще разкажем с няколко думи.

Това бе същински гений на злото, преуспял в него още отначало и който, опиянен от първите успехи, продължаваше да плете срамни интриги, действайки в рамките на законността. Станал ръководител на печатницата, като бе злепоставил господаря си, Серизе бе съден по-късно в качеството си на редактор на либерален вестник; в годините на Реставрацията си бе спечелил омразата на кралското правителство и името „злочестия Серизе“ като „злочестия Шове“, като „героичния“ Мерсие и именно на тази своя патриотическа репутация дължеше мястото си на помощник-префект в 1830 година; шест месеца по-късно бе уволнен; но той така на всеослушание обявяваше уволнението си за несправедливо, че когато дойде на власт правителството на Казимир Перие, злочестият сторонник на истината бе назначен за редактор на антиреспубликански вестник, субсидиран от правителството. По-късно Серизе изостави вестника, за да се заеме с търговски дела, едно от които бе получило печална известност предприемаческо дружество, осъдено от изправителния съд; Серизе прие хладнокръвно присъдата, окачествявайки я като подло отмъщение на республиканската партия, която, казваше той, не искала да му прости жестоките удари, нанесени ѝ от неговия вестник, тъй като на един удар отвърщал с десет.

Присъдата Серизе бе излежал в затворническа болница. Властите се срамуваха за човека, излязъл от приюта за подхвърлени деца и чиито грозни навици и срамни простъпки, извършвани в съдружие с бившия banker на име Клапарон, заслужено го бяха лишили от всякакво уважение. Така, падайки все по-ниско и по-ниско, Серизе се озова на последното стъпало на социалната стълбица и дълго скита в немилост, докато най-после получи експедиторска служба в канцеларията, дето работеше Дюток. Затънал в нищета, този човек мечтаеше за реванш и тъй като нямаше какво повече да губи, не подбираше средствата си. Той и Дюток бяха свързани и еднакво обречени чрез порочните си наклонности. Серизе бе за Дюток това, което е хрътката за ловеца. Познавайки нуждите на сиромасите в квартала, Серизе се занимаваше с дребно лихварство, делеше печалбите си с Дюток и постепенно се превърна в banker на сергиджии, амбулантни търговци и зарзаватчии.

— А, слушай — рече Серизе, като видя Дюток да отваря вратата си, — щом Теодоз се върна, да отидем у него...

И адвокатът на бедните остави двамата мъже да минат пред него.

Тримата влязоха в малко антре, постлано с лъснати плочки, дето светлината, проникваща през перкалени перденца, играеше върху намазания с червен восък под и позволяваше да се види скромна кръгла маса от орех, столове от същото дърво, както и орехов бюфет, върху който стоеше лампа. От антрето се преминаваше в малък салон с червени пердета и мебели от акажу, покрити с червено, утрехтско кадифе; библиотеката на стената срещу прозорците бе препълнена с юридически книги. Камината беше украсена с най-баналните си допълнения: часовник с четири колонки от акажу и свещници под стъклени капаци. Приятелите влязоха в някакъв кабинет и седнаха пред камината, дето гореше огън от каменни въглища; това бе обикновен кабинет на начинаещ адвокат: бюро, кресло със странични облегалки, пердета от зелена коприна на прозорците, зелен килим на пода, етажерки по стените и кушетка, над която се виждаше разпятие от слонова кост върху кадифе. Спалнята и кухнята сигурно гледаха към двора.

— Е, как е — запита Серизе, — върви ли работата, успяваме ли?

— Разбира се — отвърна Теодоз.

— Признайте — извика Дюток, — че идеята ми да пипнем в мрежите си този глупак Тюилие е чудесна...

— Да, но и аз не стоя със скръстени ръце — додаде Серизе, — сега съм дошъл да ви науча как да вържем ръчичките на старата госпожица и да я накараме да върви след нас като слепец... Нека не се заблуждаваме госпожица Тюилие е всичко в тази работа — привлечем ли я на своя страна, считайте, че крепостта е превзета... Да говорим малко, но ясно, както подобава на силните хора. Моят бивш съдружник Клапарон, вие го знаете, е глупак — цял живот е бил и ще си остане посмешище. Сега той служи като подставено лице на някакъв парижки нотариус, влязъл в съюз с предприемачи; ала и нотариус, и предприемачи, всичко отишло по дяволите. За цялата работа отговаря Клапарон, който никога досега не е изпадал в положение на банкрут. Но в живота рано или късно всичко се случва и сега той се крие в бърлогата ми на улица Пул — там никой не може да го намери. Нещастникът беснее, няма стотинка в себе си; а между петте или шестте къщи, които ще се продават на търг, има една — същинско бижу, великолепно построена от дялан камък, недалече от Мадлената, с фасада, накичена като модна шапка. Но тъй като къщата не е завършена, сигурно ще бъде дадена за не повече от сто хиляди франка, а похарчат ли се още двайсет и пет хиляди, след две години може би ще носи четиридесет хиляди доход. Сторим ли такава услуга на госпожица Тюилие, тя ще ни бъде благодарна до гроб, особено ако ѝ намекнем, че подобни случаи не се представят, всяка година. Самолюбивите хора можеш да ги покориш, като ласкаеш самолюбието им или като ги заплашиш; така е и със съперниците — и тях може да подчиниш или като посегнеш на кесията им, или като я напълниш. И тъй като в края на краищата да действуваме в интерес на Тюилие ще рече да действуваме в наш интерес, трябва да ѝ помогнем да се възползува от тази добра сделка.

— А нотариусът ще се съгласи ли на това? — запита Дюток.

— Момчето ми, та тъкмо нотариусът е човекът, който ще ни помогне! Той се разори и дори бе принуден да продаде кантората си, но се досети да запази за себе си това съблазнително парче. Уверен в честността на глупака Клапарон, той го натоварил да му намери номинален собственик на къщата: защото вие разбирате, нотариусът трябва да действува и предпазливо, и безпогрешно. Какво пък, ние не му пречим да вярва, че госпожица Тюилие е честна стара мома, която предоставя името си на злочестия Клапарон, и тогава хлътват и

двамата — и нотариусът, и довереното му лице. Аз с удоволствие ще изиграя този номер на приятеля си Клапарон, който ме натопа в историята с акционерното дружество, когато ни измами мошеникът Кутюр, в чиято кожа не ви пожелавам да бъдете! — извика Серизе и в угасналите му очи проблесна адска омраза. — Това е, което имах да ви кажа, господа! — настави Серизе, като повиши гласа си, преминал шумно през уродливите му ноздри, и зае драматична поза, тъй като в момент на крайна нужда Серизе бе станал и артист.

Дълбокото мълчание, възцарило се в стаята след думите на Серизе, позволи на Теодоз да чуе звънеца на пътната врата и адвокатът изтича навън.

— Все още ли сте доволен от него? — запита Серизе Дютюк. — Изглежда някак особено... аз усещам, когато ме мамят...

— Той е дотолкова в ръцете ни — каза Дютюк, — че аз дори не си правя труда да го наблюдавам; но, между нас казано, не съм мислил, че е толкова силен... Предполагахме, че поставяме на седлото новак, невъзсядал в живота си кон, а той се оказа опитен ездач. Ето, това е...

— Той да внимава! — каза глухо Серизе. — В един миг мога да го срина като картонен замък. А вие, татко Дютюк, проследете го как работи и не го изпускайте от очи. Впрочем аз имам начин да го поопипам: ще накарам Клапарон да му предложи да се избави от нас и тогава ще го преценим...

— Идеята не е лоша — отвърна Дютюк, — ти всякога си бил смел.

— Познавам си занаята — това е всичко — каза Серизе.

Целият този разговор бе воден полугласно, докато Теодоз отиде до пътната врата и се върна обратно. Когато адвокатът се появи на прага на кабинета, Серизе си даде вид, че внимателно разглежда мебелите.

— Това е Тюилие, аз го очаквах, той е в салона — каза Теодоз — и не трябва да види редингота на Серизе — прибави той, като се усмихна, — тези лампази ще го разтревожат.

— Как не! Ти приемаш злощастници, та нали това е професията ти... Имаш ли нужда от пари? — запита Серизе, като извади от джоба на панталона си сто франка. Вземи, вземи, те ще ти свършат работа.

И той постави парите върху камината.

— Знаеш ли що — рече Дюток, — ние можем да си отидем през спалнята.

— Тогава сбогом — каза провансалецът, като им отвори тайната врата, която водеше от кабинета в спалнята. — Влезте, драги господин Тюилие! — извика той на красавеца от времето на Империята.

И когато вече го зърна на вратата на своя кабинет, адвокатът тръгна след двамата си съдружници и през спалнята и банята ги отведе в кухнята, откъдето се излизаше навън.

— След шест месеца ти трябва да станеш съпруг на Селест и да заемеш солидно положение... Късметлия си ти, не си седял два пъти на подсъдимата скамейка в изправителния съд... като мен! Първи път в 1825 година, когато преднамерено заведоха дело срещу мене... заради серия статии, които не бяха мои... И втори път заради печалбите на някакво акционерно дружество, което ни тикнаха под носа! Хайде, побързай, дявол те взел, че Дюток и аз крайно много се нуждаем от нашите двацет и пет хиляди франка. И тъй, смелост, приятелю мой! — добави той, като протегна ръка към Теодоз, влагайки в този жест някакъв скрит смисъл.

Провансалецът на свой ред подаде дясната си ръка на Серизе и горещо стисна неговата.

— Приятелю, бъди уверен, че никога няма да забравя от каква кал ме изтръгна, за да ме поставиш на крака... Аз съм само оръдие във вашите ръце, а вие ми предоставяте лъвския пай и човек трябва да е по-подъл от каторжника, станал доносчик, за да не играе с вас честна игра.

Когато вратата се затвори, Серизе погледна през дупката на ключалката, за да види лицето на Теодоз; но провансалецът се беше обърнал, за да посрещне Тюилие, така че Серизе не можа да зърне физиономията на съдружника си.

А междувременно върху лицето на Теодоз, почувствувал се свободен, се бе изписало не отвращение и не съжаление, а истинска радост. Той вече виждаше да се умножават вероятностите за успех и се ласкаеше от надеждата да се освободи от отвратителните си съучастници, на които впрочем дължеше всичко. Навсякъде, и особено в Париж, калното дъно, глъбините на нищетата са неизмерими и когато затъналият в тях отново [изплава по чудо на повърхността, пръски от кал винаги покриват тялото и дрехите му. Серизе, някогашният щедър

приятел и покровител на Теодоз, бе такава пръска кал, все още прикачена към провансалеца, и бившият управител на акционерно дружество догаждаше, че младият адвокат иска да се очисти от тази кал сега, когато се бе озовал в буржоазна среда, дето хората са особено взискателни към репутацията.

ЕДИНАДЕСЕТА ГЛАВА

ПОЧТЕНИТЕ ФЕЛИОНОВИ

— И така, драги мой Теодоз — захвана Тюилие, — всеки ден се надявахме да ви видим и всяка вечер виждахме надеждите си излъгани... И тъй като днес, неделя, е нашият празничен обед, моята сестра и жена ми ме натовариха да ви помоля непременно да дойдете...

— Бях толкова зает — отвърна Теодоз, — че не можех да отделя две минути за когото и да било, дори и за вас, когото смятам за свой приятел и с когото трябва да поговоря...

— Как? Нима мислите сериозно това, за което приказвахме миналата неделя! — извика Тюилие, като прекъсна Теодоз.

— Ако вие действително не сте дошли да поговорим по този въпрос, ще започна да ви уважавам по-малко, отколкото съм ви уважавал — продължи Ла Пейрад с усмивка. — Вие сте били помощник завеждащ-канцелария, във вас трябва да е останало някакво честолюбие, а у човек като вас то е дяволски законно. Между нас казано, когато видиш някакъв Минар, този забогатял глупак, да поднася поздравления на краля, да важничи в Тюйлери, когато някой си Попино се тъкми да става министър, а вие, изтощен от отговорния труд на чиновник с трийсетгодишен опит, видял шест правителства да сеят празни надежди, бездействувате... Хайде де!... Аз съм откровен, драги мой Тюилие, искам да ви помогна да се възвисите, та после да изтеглите след себе си и мен... А сега чуйте моя план. Ще издействуваме допълнително място за член на общинския съвет в района и това, разбира се, трябва да бъдете вие!... И ще бъдете! — добави той, като съзнателно подчерта думите си. — Един ден, когато се преизбира Камарата, а този ден няма да закъснее, вие ще бъдете депутатът от нашия район... Гласовете, които ще ви изберат в градския общински съвет, ще останат с вас; когато дойде време за избиране на депутати, доверете се на мен!...

— Но как смятате да действувате? — запита Тюилие очарован.

— Ще разберете това, но сега ме оставете да помисля върху тази трудна задача, която изисква време и търпение; ако вие не съумеете да запазите в строга тайна всичко, което ние с вас си приказваме и замисляме и което тепърва ще договаряме, оставям ви и... моите почитания!

— О, вие можете да разчитате на абсолютното мълчание на един бивш завеждащ канцелария...

— Прекрасно! Но е необходимо пълно мълчание и пред вашата жена, и пред сестра ви, и пред господин и госпожа Колвил.

— Ни един мускул от лицето ми няма да трепне — увери го Тюилие, като се настани удобно в креслото.

— Прекрасно! — повтори Ла Пейрад. — И аз ще ви проверя. За да бъде избран, човек трябва да заплати някакъв ценз, а вие няма да го платите.

— Нима!

— Чуйте, предаността ми към вас е толкова голяма, че съм готов да ви посветя в тайната на една делова операция, която ще ви осигури трийсет или четирийсет хиляди франка годишен доход с капитал най-малко до сто и петдесет хиляди. Но у вас сестра ви е човекът, който отдавна и не без основание води финансовите ви дела; тя притежава, дето се казва, най-здрава разсъдъчна способност. Та ето защо трябва да ми помогнете да спечеля разположението и приятелството на госпожица Брижит, а за това аз бих искал да ѝ предложа тази възможност за изгодно капиталовложение. Ако госпожица Тюилие не повярва в способностите ми, може да възникнат неприятности и вие ще трябва да ѝ предложите да запише имота на ваше име! А колко по-добре би било аз да ѝ подсказам тази идея. Впрочем вие и двамата ще прецените доколко е изгодна предлаганата от мен сделка. Що се отнася до начина, по който възнамерявам да действувам, ето, чуйте го: Фелион разполага с четвърт от избирателните гласове в квартала; той и Лудижоа живеят тук от трийсет години, хората ли слушат и им вярват като на оракули. Имам приятел, който разполага с другата четвърт избиратели, а свещеникът при църквата „Сен Жак“, ползущ се с влияние, дължимо на добродетелите му, също може да подсигури няколко гласа. Дюток и неговият мирови съдия могат да повлияят на мнозина в окръга; Дюток непременно ще ми услужи, особено като разбере, че не действувам за своя сметка. И най-после Колвил — като

секретар в кметството, и той от своя страна е в състояние да ни осигури гласове.

— Но вие сте прав, аз вече съм избран! — извика Тюилие.

— Мислите ли? — запита Ла Пейрад с тон, унищожаваш с иронията си. — Идете само да помолите приятеля си Колвил да ви послужи, и ще видите какво ще ви каже... Става ли дума за избори, кандидатът никога не завоюва успех сам, а единствено чрез приятели. Кандидатът никога и нищо не трябва да иска за себе си, той трябва да изглежда незаинтересуван дори и когато го умоляват.

— Ла Пейрад! — възкликна Тюилие, като стана и взе ръката на младия адвокат. — Вие сте много силен човек!...

— Не колкото вас, но и хора като мен имат своите малки достойнства — отвърна с усмивка провансалецът.

— И ако успеем, как ще мога да ви се отблагодаря? — наивно запита Тюилие.

— А, да... Може би ще ви се сторя дързък, но работата е в това, че изпитвам чувство, което ще ви обясни всичко и което всъщност ме накара да се заема с цялата тази работа! Аз съм влюбен и бих желал да ви се доверя...

— А в кого? — запита Тюилие.

— Във вашата скъпа малка Селест — отвърна Ла Пейрад — и тази любов е залог за моята преданост; какво не би направил човек за своя тъст! Това е егоизъм, това всъщност би означавало да работя за самия себе си...

— Шт — прошепна Тюилие.

— О, приятелю мой — продължи Ла Пейрад, като прегърна Тюилие през кръста, — ако нямах на своя страна Флави и не знаех всичко, нима бих ви говорил за това? Само, моля ви, по този въпрос не й казвайте думичка. Чуйте ме — аз съм от онова тесто, от което правят министри, и не искам да получа Селест, докато не стана такъв; така че вие ще ми дадете ръката й едва в навечерието на изборите, в резултат на които ще съберете достатъчен брой бюлетини, за да станете депутат на Париж. Но за да станете парижки депутат, трябва да извоювате победа над Минар, което ще рече да обезвредите Минар, пък и други, да запазите всички средства за влияние и за да постигнете желания резултат, оставете им надеждата, че ще получат ръката на Селест, а ние ще ги изиграем до един... Госпожа Колвил, вие и аз един ден ще

станем всеизвестни личности. Но моля, не ме смятайте за користолобив: аз искам Селест без каквато и да било зестра, достатъчно ми е само да зная, че в бъдеще ще получи наследство... Да живея в едно семейство с вас, да оставя жена си в кръга на близките ѝ — ето мечтата ми... Вие виждате, аз нищо не крия от вас, задни мисли у мен няма. Колкото до вас, шест месеца след назначаването ви в Генералния съвет ще получите ордена на Почетния легион, а когато станете депутат, ще се погрижим и за офицерския кръст. Що се отнася до вашите речи в Камарата, е какво пък, ще ги пишем заедно! Може би ще се наложи да станете автор на някой сериозен труд наполовина от морално, наполовина от политическо естество, като например проучване на благотворителните дружества от гледище на тяхната възвисяваща душата дейност или пък опит за въдворяване на нов ред в градската заложна къща, дето се вършат ужасни злоупотребления. Нека името ви добие известност... това ще ви помогне, особено в нашия район. Вече казах: „Може да получите орден и да станете член на Генералния съвет на департамента Сена!“ И така, повярвайте ми, дайте ми съгласието си да вляза в семейството ви само след като на вашата петлица се появи лентата на ордена и в деня, когато се завърнете у дома си след заседание в кметството. Ще сторя повече — ще ви осигуря четиридесет хиляди франка доход...

— Селест ще бъде ваша, ако изпълните дори само едно от тези три обещания!

— Какво съкровище! — каза Ла Пейрад, като вдигна очи към небето. — Не мога да се въздържа да не моля Бога за нея всеки ден... Очарователно същество, впрочем тя ви прилича... Е, какво пък, да не би да криете от мен! Боже мой! Та Дюток ми каза всичко! Хайде довиждане, до тази вечер! Аз отивам у Фелионови да работя за вас. А няма съмнение, че и през ум не ви е минавало да виждате в мен жених за Селест... ала иначе ще се окажа с вързани ръце и крака. Но, моля, мълчете, ни дума някому, дори и на Флави! Изчакайте тя да ви заговори. Тази вечер Фелион ще настоява пред вас за съгласието ви да ви издигнат като кандидат за съветник.

— Тази вечер? — изненада се Тюилие.

— Тази вечер — отвърна Ла Пейрад, — освен ако не го намеря.

Излизайки от дома на Теодоз, Тюилие си каза: „Ето, това е необикновен човек! Всякога ще се разбираме с него и. Бога ми,

наистина трудно ще намерим по-добър човек за Селест; ще живее с нас като едно семейство, а това вече е много; добро момче е, с добра душа...“

За хора от типа на Тюилие второстепенните съображения често придобиват важността на основна първопричина. Той бе убеден, че Теодоз е най-безобидният добряк.

Къщата, към която след няколко минути се отправи младият адвокат, вече от двайсет години бе *hoc erat in votis*^[1] за Фелион и в такава степен бе неотделима принадлежност на Фелионови, в каквато шнуровете по редингота на Серизе бяха необходими негови украшения.

Сградата, прилепена към друго голямо здание, с дълбочина между фасадата и задната стена не повече от двайсетина стъпки, завършваше в двата си края с пристройки с по един прозорец. Главно украшение на къщата бе градината, широка около 60 метра и по-дълга от фасадата, следвайки цялото протежение на двора, излизащ на улицата; край една от пристройките вървеше тясна алея, насадена с липи. Откъм улицата дворът бе ограден с две решетки, в средата на които се намираше малка двукрила врата.

Тази двуетажна сграда от мек варовиков камък бе боядисана в жълто, а капаците на двата етажа бяха зелени. Кухнята се помещаваше в партера, в една от пристройките, чиито прозорци гледаха към двора, и готвачката, дебела и здрава мома, изпълняваше също функциите на портиер, подпомагана от две огромни кучета. Фасадата на къщата, с пет прозореца и две крила, издадени напред с около два метра, бе построена в стил Фелион. Над вратата той бе поставил бяла мраморна плочка със златен надпис: „*Aurea mediocritas*“^[2]. По средата на фасадата се виждаше малка издатина, под която бе написал мъдрата максима: „*Umbra mea vita sit*“^[3].

Подпрозоречните дървени конзоли неотдавна бяха заменени с нови от червен лангедокски мрамор, купени от някакъв каменоделец. В дъното на градината се виждаше оцветена статуя: гледана отдалече, тя напомняше жена, кърмеща дете. Фелион сам се грижеше за градината си. Партерът се състоеше само от салон и трапезария, разделени чрез стълбата, чиято площадка се използваше за антре. Към салона се присъединяваше малка стая, която служеше за кабинет на Фелион.

На първия етаж се помещаваха стаите на съпрузите и на големия им син, а на втория — стаите на останалите деца и на прислугата, тъй като предвид на напредналата си възраст и тая на жена му Фелион си бе взел за прислужник момче на около петнайсет години; старецът стигна окончателно до това решение, когато големият му син се отдаде всецяло на преподавателската си работа. Вляво на двора се виждаха постройки, дето складираха дървата, а при предишния стопанин тук живееше портиерът. Двамата съпрузи Фелион по всяка вероятност очакваха женитбата на сина си, за да си позволят после такъв разкош.

Фелион отдавна бе хвърлил око на това имение, докато най-после в 1831 година успя да го купи за осемнайсет хиляди франка. Къщата беше отделена от двора чрез ограда, направена от дялани камъни, покрити с керемиди. Покрай тази изкуствена ограда се простираше жив плет от бенгалски рози, по средата на които се виждаше дървена решетъчна врата, точно срещу двукрилата пътна врата.

Тези, на които е позната задънената улица Фъоянтин, лесно ще си представят, че къщата на Фелион, стояща под прав ъгъл към пътя, имаше южно изложение и бе защитена от северния вятър чрез високата стена на съседната сграда, към която бе прилепена. Куполите на Пантеона и „Вал-дьо-Грас“ приличаха на два исполина и дотолкова изпълваха простора, че на разхождащия се в градината човек се струваше, като да се открива пред него тесен коридор. Трудно може да се намери по-тихо и по-мълчаливо място от задънената улица Фъоянтин. Такова бе убежището на великия неизвестен гражданин, който вкушваше сладостта на покоя, след като бе платил дълга си към родината, работейки в Министерството на финансите, отгдето беше се оттеглил, награден с орден, след трийсет и шест годишна служба.

В 1832 година той бе повел батальона си от националната гвардия в атака срещу манастира „Сен Мери“, но съседите му го видяха да се просълзява, когато го заставяха да стреля срещу заблудени французи. Изходът на боя бе решен, когато батальонът преминаваше с готовност за стрелба моста Нотр-Дам, промъкнал се преди това по кея на цветята. Тази чувствителност му спечели уважението на неговия квартал, но затова пък го лиши от ордена на Почетния легион; полковникът високо заяви, че воинът не трябва да разсъждава — думи, с които Луи-Филип се бе обърнал към националната гвардия в Мец. Но милостивото сърце на буржоата

Фелион и дълбоката почит, с която се ползуваше в квартала, му запазиха поста командир на батальон в продължение на осем години. Скоро щеше да направи шестдесет години и вече виждаше деня, когато трябваше да се раздели със сабята и мундира на национален гвардеец; надяваше се, че кралят (Фелион казваше „каралят“) ще благоволи да оцени заслугите му, като го награди с ордена на Почетния легион, но в интерес на истината трябва да кажем (макар подобна низост да оставя петно върху репутацията на такъв добър човек), че на приема в Тюйлери командирът на батальон Фелион се повдигаше на пръсти, провираше се упорито към първите редове и скришом надничаше към масата, дето кралят-гражданин^[4] обядваше; с други думи, Фелион се тревожеше и глухо роптаеше, но така и не бе удостоен с поглед от краля. Този честен човек не можа да намери в себе си сили да помоли Минар да ходатайствува за него.

Пасивен и покорен, Фелион бе неумолим, когато ставаше дума за дълг, и твърд като стомана там, дето трябваше да се прояви честност и добросъвестност. Ще завършим портрета с описание на неговата външност: към шестдесетте Фелион беше, ще употребим дума от буржоазния език, понатежал; добродушното му лице, белязано от едра шарка, беше заприличало на пълна луна, така че устните му, някога дебели, сега изглеждаха обикновени. Късогледите му сини очи, защитени с цветни очила, бяха загубили вече добродушния си бледосин блясък, извикващ усмивка; белите коси придаваха сега на лицето му сериозност, а само преди дванайсетина години то изглеждаше глупаво и дори смешно. Времето, което така жестоко огрубява лицата с нежни и фини черти, разхубавява физиономииите, неугледни и остри на младини: такъв бе и случаят с Фелион. Сега той употребяваше свободните си часове в съчиняване на кратък очерк за историята на Франция, тъй като вече бе автор на множество трудове, одобрени от университета.

Когато Ла Пейрад влезе в дома, всички бяха там; госпожа Барниол осведомяваше майка си за състоянието на едно от децата си, което беше болно. Синът на Фелион — пансионерът при училището за пътни съобщения, прекарваше този ден при своите. Облечени всички празнично и насядали пред камината в облицования с дърво салон, боядисан в два оттенъка сиво, те трепнаха и неволно се надигнаха от креслата с рамки от акажу, когато Жьонвиев събщи името на човека,

за когото току-що говореха във връзка със Селест, която Феликс Фелион обичаше дотолкова, че бе готов да отиде в църква, за да я види. Ученият математик бе сторил това същата тази сутрин и близките му се шегуваха, желаейки в себе си Селест и родителите ѝ да разберат най-после какво съкровище им се предлага в лицето на Феликс.

— Уви! Всички от семейство Тюилие ми се струват полудели подир този опасен човек — каза госпожа Фелион. — Тази сутрин той грабна госпожа Колвил под ръка и заедно тръгнаха към Люксембургската градина.

— В този адвокат има нещо зловещо — забеляза Феликс. — И никак не бих се учудил, ако извърши някакво престъпление...

— Много далеч отиваш, момчето ми — възрази старият Фелион, — той е просто братовчед на Тартюф, този безсмъртен образ, изваян от бронз от нашия почтен Молиер, защото, чеда мои, в основата на Молиеровия гений лежи почтеността и особено патриотизма.

Тъкмо в този миг Жьонвиев влезе и съобщи:

— Господин Ла Пейрад желае да разговаря с господина!

— С мен ли? — изненада се господин Фелион. — Поканете го! — добави после с оная тържественост в дребните неща, която едва ли не го правеше смешен, но импонираше на семейството му, където на него гледаха като на крал.

Фелион, двамата му сина, жена му и дъщеря му станаха от местата си и отвърнаха с поклон на поклона на адвоката.

— На какво дължим честта да ви видим у нас, господине? — строго запита Фелион.

— На вашия авторитет в квартала, драги господин Фелион, а така също и на спешните обществени проблеми.

— Тогава да минем в кабинета ми — каза Фелион.

— Не, не, приятелю мой — възпротиви се сухата госпожа Фелион, дребна и плоска като дъска и която запазваше върху лицето си строгото изражение, станало привично при работата ѝ в пансиона за девойки, дето преподаваше музика, — ние ще излезем, за да ви оставим сами.

Пианото „Ерар“, поставено между двата прозореца срещу камината, говореше за все още будните претенции на достойната буржоазка.

— Съжалявам много, че станах причина за вашето бягство — каза Теодоз, като се усмихна мило на майката и дъщерята. — Домът ви е прекрасен — продължи той, — липсва ви само хубава снаха, за да прекарате спокойно старините си в тази „aurea mediocritas“, мечта на латинския поет, и да се радвате на семейно благополучие. С досегашния си живот вие напълно сте заслужили тази награда, тъй като според това, което се говори за вас, драги господин Фелион, вие сте едновременно и добър гражданин, и патриарх...

— Господине — промърмори Фелион смутен, — господине, аз само съм изпълнявал дълга си, това е всичко.

Когато чу Теодоз да изразява пожеланията си за добра снаха, госпожа Барниол, която си приличаше с майка си като две капки вода, погледна госпожа Фелион и брат си Феликс така, сякаш искаше да каже: „Дали не сме се заблуждавали?“

Желанието да поговорят по повод на всичко това накара майката и трите ѝ дъщери да се отправят към градината, тъй като през март 1840 година времето бе почти сухо или поне такова беше в Париж.

— Господин майор — подхвана Теодоз, когато остана сам с достойния буржоа, когото това определение винаги ласкаеше, — нали съм ваш войник... Дойдох по повод на предстоящите избори...

— А, да, трябва да изберем общински съветник — прекъсна го Фелион.

— Именно за да поговорим за кандидата на този пост, си позволих да наруша неделната ви почивка; и може би не ще се наложи да излезем за това от семейния кръг.

Невъзможно би било за Фелион да бъде в по-голяма степен Фелион, отколкото бе Теодоз в този момент — той имаше маниерите на Фелион, езика на Фелион, мислите на Фелион!...

— Ни дума повече по този въпрос — отсече Фелион, възползувайки се от паузата на Теодоз, замълчал, за да проследи ефекта от думите си. — Моят избор вече е направен.

— Та ние с вас сме имали една и съща мисъл — извика Теодоз. — Както виждате, спогаждат се не само умните, но и почтените хора.

— Не смятам, че нашите мнения си схождат — възрази Фелион. — Районът ни имаше за представител в общината най-добродетелният човек, най-големият магистрат в лицето на господин Попино, починал като съветник при Кралския съд. Когато стана дума с кого да го

заменим, се оказа, че неговият племенник, продължител на благотворителното му дело, не живее в нашия район, но впоследствие той откупи къщата на чичо си на улица Монтан Сен Жьонвиев. Този млад човек е лекар в Политехниката и в една от нашите болници и е същинско украшение на квартала ни. Като имам предвид всичко това, а така също желяейки да почетем в лицето на племенника паметта на неговия чичо, няколко жители на квартала, включително и аз, решихме да издигнем кандидатурата на Орас Бианшон, член на Академията на науките, както знаете, и една от звездите на знаменитата парижка медицинска школа... Човек може да бъде велик, без да е знаменит, и покойният съветник Попино бе според мен почти втори свети Венсан дьо Пол.

— Лекарят не може да бъде добър администратор — отвърна Теодоз, — а освен това става дума за човек, когото във ваш интерес трябва да предпочетете, още повече че съображенията ви нямат отношение към обществените нужди.

— О, господине — извика Фелион, като стана от мястото си и зае позата на Лафон^[5] в „Горделивеца“, — толкова ли лошо е мнението ви за мен, че може да допуснете личните ми интереси да вземат връх над политическите ми убеждения? Когато се отнася за обществени въпроси, аз съм само гражданин и нищо повече...

Теодоз се усмихна в себе си при мисълта за борбата, която скоро щеше да се разгори между Фелион-бащата и Фелион-гражданина.

— Не се заричайте така, умолявам ви — каза Ла Пейрад, — защото се касае за щастията на вашия скъп Феликс.

— Какво искате да кажете? — учуди се Фелион, като се спря сред салона и пхна дясната си ръка под ревера на жилетката, подражавайки точно на прочутия Одилон Баро.

— Но аз съм дошъл да поговорим за нашия общ приятел, достойния и прекрасен господин Тюилие, чието влияние върху съдбините на очарователната Селест ви е достатъчно известно; и ако синът ви, с когото може да се гордее всяко семейство и чиито качества са безспорни, доколкото разбирам, ухажва Селест с почтени намерения, то най-доброто, което трябва да сторите, за да си спечелите вечната признателност на семейство Тюилие, е да издигнете кандидатурата на Тюилие в общинския съвет на нашия окръг... Що се отнася до мен, дошлия отскоро в квартала, въпреки влиянието, което

съм си извоювал сред бедните, аз не мога да предприема такава стъпка; услуги, оказвани на бедните, нямат никаква стойност в очите на управляващите, а освен това и скромният ми живот зле се съчетава с подобна деятелност. Посветих се в служба на обезправените като покойния съветник Попино — човек според вашите думи възвишен, и ако животът ми и така не бе осенен от религията и не бях толкова малко разположен към брачните връзки, мое второ призвание би било всеотдайното служене на Бога, на църквата... Аз не вдигам шумотевица, както правят лъжливите филантропи, и не пиша, а действувам, защото съм изцяло отдаден на християнското милосърдие. Стори ми се, че отгатнах честолубивите стремежи на нашия приятел Тюилие и поисках да съдействувам за щастието на две същества, създадени едно за друго, като ви посочвам начина да стоплите малко студеното сърце на Тюилие.

Тази великолепно произнесена тирада смути Фелион; той бе ослепен, потресен; но остана верен на себе си, пристъпи право към адвокатата и му протегна ръка, след което и Ла Пейрад му протегна своята. И двамата стиснаха ръцете си така крепко, както сториха това през август 1830 година буржоазията и хората на утрешния ден.

— Господине — промълви майорът развълнуван, — аз бях несправедлив към вас. Това, което току-що имах честта да ми доверите, ще си умре тук! — продължи той, като показва сърцето си. — Колцина са хората като вас, които ни носят утеха за злините, съпровождащи съществуващия социален ред. Доброто се среща толкова рядко, че ние, слабите духом, се боим да се доверяваме на външността. Вие имате в мое лице приятел, ако, разбира се, благоволите да ме удостоите с тази чест... Но вие ме познавате зле, господине — аз бих престанал да се уважавам, ако предложи Тюилие. Не, синът ми никога не ще дължи щастието си на долна постъпка на баща си... Аз няма да изменя решението си, дори и когато то е в интерес на Феликс... Почтеността, господине, почтеността е над всичко!

Ла Пейрад извади носната си кърпа, затърка с нея очите си, за да извика в тях сълза, и като протегна ръка към Фелион и изви глава настрана, каза:

— Ето, господине, върховният конфликт между личните и обществените интереси. Макар и посещението ми да не доведе до

нищо определено, не ще го смятам за безплодно... Какво да се прави, на ваше място и аз бих постъпил така... Вие сте това, което съставлява най-великото Божие създание — добродетелен човек! О, ако у нас имаше повече граждани, подобни на Жан-Жак Русо, защото вие сте като него, какви висини би достигнала ти, о моя родино Франция!... И не вие, господине, а аз моля за честта да бъда ваш приятел.

— Какво става? — извика госпожа Фелион, която наблюдаваше сцената през прозореца, — баща ви и това чудовище се прегръщат...

Фелион и адвокатът излязоха от салона и се присъединиха към разхождащите се в градината.

— Скъпи мой Феликс — подхвана старецът, като посочи Ла Пейрад, който в това време поздравяваше госпожа Фелион, — бъди много признателен на този млад, достоен човек; той ще ти бъде полезен много повече, отколкото си предполагал.

— О, госпожо — каза Теодоз, отвеждайки госпожа Фелион настрана, — не позволявайте на господин майора да извърши капитална грешка...

Адвокатът се разходи няколко минути с госпожите Барниол и Фелион под вече оголените по това време на годината липи и при трудното положение, възникнало вследствие упорството на Фелион, съумя да им даде съвет, резултатите от който щяха да се проявят вечерта. Първият от тях се изрази в това, че двете дами неочаквано се превърнаха в поклонници на дарованията, искреността и други неоценени качества на Теодоз, Адвокатът бе изпратен от цялото семейство до самия праг на пътната врата и всички очи го следваха, докато сви надясно по улица Фобур Сен Жак. Завръщайки се в салона, госпожа Фелион взе мъжа си под ръка и каза:

— Е, приятелю мой, ти, такъв добър баща, ще осуетиш ли от прекалена деликатност най-великолепния брак, който може да сключи нашия Феликс?

— Мила моя — отвърна Фелион, — великите мъже на древността, като Брут и други, забравяха, че са бащи, когато трябваше да се покажат граждани... Буржоазията, призвана да смени аристокрацията, още повече от нея се нуждае от висока добродетелност. При вида на мъртвия Тюрен господин Дьо Сент Илер не си и спомнил дори за отсечената си ръка... И ние, обикновените хора, сме длъжни да дадем доказателства за своето благородство,

каквото и да е мястото ни в социалната йерархия. За това ли бях строг съдия в семейството си, за да престъпя принципите си в момента, когато то трябва да се ръководи от тях!... Не, мила моя, плачи днес, ако искаш, но утре ще ме уважаващ повече! — добави той, като видя сълзи в очите на дребната си, суха половинка.

Тези високопарни думи бяха произнесени на прага на вратата, над която стоеше надписът: „Aurea mediocritas“.

— Би трябвало да прибавя: „et digna“ — настави той, посочвайки табелката, — но тези две думички съдържат похвала.

— Татко — каза Мари-Теодор Фелион, бъдещият инженер по пътните съобщения, когато цялото семейство отново се събра в салона, — струва ми се, че няма нищо непочтено в това да промениш становището си по въпрос, чужд сам по себе си на обществените интереси.

— Чужд на обществените интереси! Сине мой! — избухна Фелион. — Тук, между нас, аз мога да кажа и Феликс ще се съгласи с мен: господин Тюилие е посредствен човек, без всякакви познания. Господин Орас Бианшон е способен мъж, ще издействува хиляда придобивки за нашия район, а Тюилие — нито една. И знай, момчето ми, че да замениш доброто решение с лошо заради лични съображения, е низка постъпка, която дори и когато се изплъзне от човешкото око, е осъждана от Бога. Аз съм или поне се надявам да съм чист пред съвестта си и дължа да ви оставя името си неопетнено. Ето защо не ще променя решението си.

— О, мили мой татко — извика дъщерята на Фелион, заставайки на колене върху възглавничката до нозете на баща си, — не говори така отвисоко! Общинските съвети гъмжат от глупци и подлещи и Франция при все това процъфтява. Всички ще гласуват за доблестния Тюилие... А помисли и за това, че Селест може би ще има петстотин хиляди франка...

— Дори и милиони да има — извика вън от себе си Фелион — и да ги виждам ей тук, пред мен, няма да предложа Тюилие, когато дължа на паметта на най-добродетелния човек да съдействувам за избирането на Орас Бианшон. Горе, от небесата, Попино ме гледа и се възхищава от мен! — извика Фелион в самозабрава. — Ето такива именно съображения, като твоите, унищожават Франция и карат света да мисли зле за буржоазията.

— Баща ни е прав — намеси се Феликс, излязъл от дълбоката си замисленост — и заслужава уважението и любовта ни, както през целия си скромн, смислен и почтен живот. Аз действително не бих искал да дължа щастието си на угризения в хубавата му душа, нито на интриги; обичам Селест толкова, колкото и вас, близките ми, но над всичко поставям честта на баща си и щом въпросът опира до неговата съвест, да не говорим повече за това.

Фелион се приближи просълзен към големия си син и го притисна в обятията си.

— Сине мой, сине мой! — промълви той със задавен глас.

— Глупости — прошепна госпожа Фелион на ухото на дъщеря си, — ела да ми помогнеш да се облека, трябва да се сложи край на всичко това, аз добре познавам баща ти, той се инати... За да изпълня плана, предложен от този мил и благочестив момък, нужна ми е помощта ти, бъди готов, Теодор — обърна се тя към по-малкия си син.

В този момент Жьонвиев отново влезе в салона и подаде писмо на стария Фелион.

— Тюилие ни кани на вечеря — каза той на жена си.

[1] *Nos erat in votis* (лат.) — Това бе заветната ми мечта — Хораций — „Сатири“. ↑

[2] *Aurea mediocritas* (лат.) — Златна среда. ↑

[3] *Umbra mea vitasit* (лат.) — Да бъде спокоен животът ми. ↑

[4] *Кралят-гражданин* — прозвище, дадено от буржоазията на Луи-Филип Орлеански. ↑

[5] *Лафон, Пиер-Шери* (1797–1873) — френски комически актьор. ↑

ДВАНАДЕСЕТА ГЛАВА

„AD MAJOREM THEODOSI GLORIAM“^[1]

Великолепната, поразяваща идея на адвоката на бедните еднакво бе разтърсила семейство Тюилие и семейство Фелион; и Жером, криейки ревниво от сестра си станалото, тъй като се считаше задължен към своя Мефистофел, отиде при Брижит и смутено ѝ каза:

— Малка моя — така Тюилие се обръщаше към сестра си, когато искаше да я предразположи, — днес ще имаме за обяд важни гости, искам да поканя Минарови, така че погрижи се, моля те, за менюто. Ще изпратя писмена покана и на съпрузите Фелион, малко съм закъснял, но пред тях аз не се стеснявам... А и на Минарови ще трябва да им хвърля малко прах в очите, имам нужда от тях.

— Четирима от семейство Минар, трима от Фелионови, други четирима от Колвилони и ние — всичко тринайсет...

— Ла Пейрад ще бъде четиринадесетият, а няма да е излишно да поканим и Дюток, той може да ми бъде полезен. Ще отскоча до него.

— Какво си намислил — учуди се Брижит; — петнайсет човека на вечеря. Най-малко четиридесет франка ще хвъркнат от джоба ни.

— Не съжалявай за тях, малка моя, и главно бъди любезна с младия ни приятел Ла Пейрад. Това се казва приятел... ще се убедиш!... Ако ме обичаш, пази го като зеницата на окоето си.

И с тези думи остави Брижит съвсем смаяна.

— О, да, предпочитам сама да се убедя в това — си каза тя. — С хубави думи мен няма да залъжеш!... Момчето не е лошо, но преди да го приема в сърцето си, трябва да го опозная добре.

След като покани лично Дюток, Тюилие се премени с най-хубавия си костюм и отиде на улица Масон-Сорбон в дома на Минар, за да очарова дебелията Зели и позаглади по този начин неприятното впечатление от закъснялата покана.

Минар беше купил едно от тези големи и разкошни жилища, които старите монашески ордени бяха построили около Сорбоната. Изкачвайки се по широката каменна стълба с железни перила, която бе доказателство за високото развитие на занаятите при царуването на Луи XIII, Тюилие завидя на господин кмета и за къщата, и за положението, което заемаше в обществото.

Просторният дом, отделен от улицата чрез двор и градина, се отличаваше с благородството и старинното великолепие, характерни за епохата на Луи XIII и които бяха някаква своеобразна сплав от лошия вкус на залязващия Ренесанс и величието на ранното време на Луи XIV. Това смешение на стилове се наблюдава в много архитектурни паметници. Характерни за него са масивните плетеници по фасадата на Сорбоната, както и правите линии на колоните, издържани в духа на гръцката архитектура.

Някогашният бакалин и ловък мошеник заемаше сега дома на духовния ръководител на института, именуван навремето си „Икономство“ и зависещ от висшите църковни власти във Франция — фондация, възникнала благодарение на прозорливия гений на Ришельо.

Името Тюилие отвори пред посетителя вратите на салона, където в червено кадифе и злато, посред пищни китайски украшения, царуваше една злочеста жена, която с пълнотата си привличаше вниманието на принцове и принцеси на откритите балове в кралския дворец.

— Не е ли същинска карикатура — бе казала веднъж с усмивка някаква наконтена дама на една херцогиня, която не можа да сдържи смеха си при вида на Зели, окичена с диаманти, червена като мак и напомняща в тясната си рокля от ламе бъчвичка, каквито в миналото се търкаляха в бакалницата й...

— Моля за извинение, хубава госпожо — захвана Тюилие, като изви тялото си и застана в поза номер две от репертоара си в 1807 година, — че едва сега ви връчвам поканата за обяда. Бях я оставил на бюрото си и мислех, че съм я изпратил... За днес е... Но може би съм закъснял?

Зели погледна мъжа си, който отиваше да поздрави Тюилие, и отвърна:

— Ние се готвехме да излезем от града и да обядваме набързо в някой ресторант, но ще се откажем от намерението си, толкова повече,

че намирам за ужасна простация да се излиза вън от Париж в неделен ден.

— Младите хора ще могат да си потанцуват, ако се съберат достатъчно, а аз се надявам това да стане... Съобщих и на Фелион, жена му е близка с госпожа Прон, наследникът...

— Наследницата — поправи го госпожа Минар.

— О, не — възрази Тюилие, — тогава трябва да стане „наследничка“, както казваме „кмет“ и „кметичка“, да, наследницата — госпожица Лаграв, която е от семейство Барниол.

— Задължително ли е официалното облекло? — запита госпожица Минар.

— Не, разбира се — извика Тюилие, — а то иначе сестра ми хубаво би ми се поскарала... Не, не, събираме се семейно... Във времето на Империята, госпожице, се запознавахме, когато танцувахме... В онази велика епоха хубавият танцор бе не по-малко уважаван от храбривия воин... Но днес всичко живо се е увлякло по някакъв позитивизъм...

— Да не говорим за политика — каза кметът, като се усмихна. — Кралят е велик, ловък е, аз се възхищавам от времето, в което живеем, и от институтите, които сме създали за себе си. Впрочем кралят отлично знае какво прави, като развива индустрията: той е в ръкопашен бой с Англия и ние ѝ причиняваме повече злини през годините на този плодотворен мир, нежели във време на войните с Империята...

— Какъв депутат ще бъде Минар — наивно извика Зели. — Той вече изпитва силите си, като произнася вкъщи речи. Вие ще ни помогнете да го изберат, нали Тюилие?

— Да не говорим за политика — отвърна Тюилие. — Заповядайте в пет часа...

— А младият Вине ще дойде ли? — любопитствува Минар, — той, разбира се, би дошъл за Селест.

— Той трябва да се откаже от нея — отсече Тюилие. — Брижит не иска и да чуе за него.

Зели и Минар се спогледаха със задоволство.

— И като си помисля само, че трябва да се унизяваме с тези хора заради нашия син! — извика Зели, когато Тюилие беше вече на стълбата, дето го бе отвел кметът.

„А искаш да бъдеш депутат! — си казваше Тюилие, напущайки дома. — Всичко им е малко на тези бакали! Боже мой, какво ли би казал Наполеон, ако можеше да види в какви ръце е преминала властта!... Аз поне придобих опит в работите на управлението!... Какъв конкурент! Какво ли ще рече Ла Пейрад!...“

Тщеславният помощник завеждащ-канцелария лично покани на вечеря цялото семейство на Лодижоа и намина у Колвилони да ги помоли Селест да облече най-хубавата си рокля. Тюилие намери Флави доста замислена; тя се колебаеше да отиде ли на обяда и Жером ѝ помогна да вземе решение.

— Моя стара и вечно млада приятелко — каза той, като обгърна талията ѝ, тъй като бяха сами, — аз не желая да имам никакви тайни от вас Касае се за нещо много важно за мен... Повече не мога да ви кажа, но ви моля да бъдете особено любезна с един млад човек...

— Кого имате предвид?

— Младият Ла Пейрад.

— А защо, Жером?

— В неговите ръце е бъдещето ми; впрочем той е гениален човек. О, аз познавам хората... В него има това! — каза Тюилие, извивайки ръката си като зъболекар, изтръгващ зъб с корена. — Трябва да го спечелим за наш приятел, Флави... и най-вече нека да не забелязва нищо, той е доста самомнителен... С него ще бъда щедър, много щедър...

— Но как? Трябва ли да кокетнича?

— Не много, ангел мой — отвърна Тюилие с глупав вид.

И си тръгна, без да забележи необичайното вцепенение, в което бе изпаднала Флави.

„Да, този млад човек е сила... — си каза тя. — Ще видим!“

Затова втъкна в косите си пера от марабу, облече сиво-розовата си рокля и наметна черния ешарп, позволяващ да се виждат изящните ѝ рамене; Селест премени в къса копринена рокличка с плисиран нагръдник и я среса по последната мода а ла Берт.

В четири и половина часа Теодоз беше вече на поста си; придавайки си смирен и едва ли не раболепен вид, той се отправи към градината с Тюилие.

— Приятелю мой — подхвана той със сладък глас, — аз не се съмнявам в победата ви, но нека още веднъж ви напомня, че трябва да

си наложите пълно мълчание. Ако ви питат за каквото и да било и особено за Селест, давайте уклончиви отговори, които оставят човека в недоумение, тоест постъпвайте така, както някога в канцеларията.

— Ясно — отвърна Тюилие. — Но сигурен ли сте, че ще успеем?

— На обяда ще видите каква изненада съм ви приготвил за десерт. Но, моля, бъдете скромни. Ето и семейство Минар, оставате ме да ги метна... Доведете ги тук, а после изчезнете.

След обичайните приветствия Ла Пейрад се постара да застане близо до кмета; и в удобен момент го отведе настрана и му каза:

— Господин кмете, човек, с име в политическия живот като вашето, не идва да скучае тук без никакви намерения. Не искам да преценявам съображенията ви — нямам ни най-малко право на това и моята задача тук на земята съвсем не е да се меса в работите на силните в света. Но простете дързостта ми и благоволете да чуете съвета, който се осмелявам да ви дам. Ако аз ви сторя услуга днес, вие сте в състояние да ми отговорите с две утре, така че, желаяйки да ви услужа, аз действувам в свой собствен интерес. Нашият приятел Тюилие е доведен до отчаяние от това, че сега-засега не представлява нищо, и си е наумил да стане нещо, да заеме някакво положение в своя район...

— Виж ти, виж — промърмори Минар.

— О, дребна работа, би искал да го назначат член на общинския съвет. Зная, че Фелион, разбирайки всичкото значение на подобна услуга, възнамерява да издигне кандидатурата на бедния наш приятел. Та може би ще сметнете за необходимо по ваш път да му помогнете. Избирането на Тюилие ще бъде за него много полезно и приятно, той ще се справи добре със задълженията си на генерален съветник, в общинския съвет има мнозина, още по-ограничени от него... Впрочем, съзнавайки, че с избирането си ви е задължен, не ще и съмнение, че ще гледа на всичко с вашите очи, толкова повече, че ви смята за един от стълбовете на града.

— Драги мой, благодаря ви — отвърна Минар. — Правите ми услуга, която ще съумея да оценя и която ми доказва...

— Че не обичам тези Фелионови — прекъсна го Ла Пейрад, забелязал колебанието на кмета, който се побоя да завърши мисълта си, намирайки я твърде смела. — Мразя хора, които парадират с честността си и спекулират с възвишените чувства.

— Вие, както виждам, добре сте ги опознали — забеляза Минар, — това са измамници! От десет години насам Фелион мисли само за тази червена лента — добави кметът, като показа лентата на ревера си.

— Пазете се — възкликна адвокатът, — синът му обича Селест, той е в сърцето на цитаделата.

— Да, но моят син има дванайсет хиляди франка годишен доход...

— О — каза адвокатът, като повдигна леко рамене, — онзи ден госпожица Брижит подхвърли, че женихът на Селест трябва да има поне толкова. А освен това няма да минат шест месеца, и вие ще научите, че Тюилие е собственик на имот, носещ четиридесет хиляди франка доход.

— А, дявол го взел, аз подозирах това! — измърмори кметът. — Е, няма как, ще стане член на генералния съвет.

— Във всеки случай не му говорете за мен — каза адвокатът на бедните и побърза да поздравя госпожа Фелион. — Е, как е, успяхте ли, хубава госпожо?

— Чаках до четири часа, но този достоен, прекрасен човек не ми позволи дори да се доизкажа; твърде много е зает и не може да приеме подобен пост. Господин Фелион вече прочете донесеното от мен писмо, в което доктор Бианшон благодари за добрите му намерения и му съобщава, че той от своя страна подкрепя кандидатурата на господин Тюилие. Казва още, че употребява влиянието си в негова полза и че моли мъжа ми да стори същото.

— А какво каза на това чудесният ви съпруг?...

— Каза така: „Аз изпълних дълга си, не измених на убежденията си и сега съм изцяло за Тюилие.“

— Така, значи, всичко е наред — каза Ла Пейрад. — Забравете моето посещение, смятайте, че единствено ваша е била тази идея.

И се отправи към госпожа Колвил, добил неочаквано най-почтителен вид.

— Госпожо — подхвана той, — имайте добрината да ми доведете тук нашия добър татко Колвил; ще поднесем една изненада на Тюилие, но трябва да я запазим в тайна.

Докато Ла Пейрад разговаряше артистично с Колвил и го смайваше с остроумните си шеги във връзка с кандидатурата на Тюилие, като същевременно го убеждаваше да поддържа тази

кандидатура, пък било дори само от семейни съображения, Флави седеше в салона, потънала в някакво вцепенение, и слушаше следния разговор, който звънтеше в ушите ѝ:

— Много бих искала да зная за какво толкова говорят Колвил и Ла Пейрад и защо се смеят така глупаво? — запита госпожа Тюилие, като гледаше през прозореца.

— Говорят глупости, каквито мъжете си разправят насаме — отвърна госпожица Тюилие, която с вродения си инстинкт на стара мома често злословеше за мъжете.

— Господин Ла Пейрад е неспособен на това — каза важно Фелион, — той е един от най-добродетелните млади хора, каквито съм срещал. Всички знаят колко високо е мнението ми за Феликс, но смятам, че господин Теодоз не му отстъпва в нищо, и дори бих желал синът ми да бъде толкова благочестив, колкото е той...

— Да, той наистина е достоен човек и ще преуспее в живота — обади се Минар.

— Що се отнася до мен, моята поддръжка (не смея да кажа покровителство) му е осигурена...

— Той харчи повече за газ, отколкото за хляб, това зная със сигурност — рече Дютук.

— Майка му, ако за щастие е още жива, може да се гордее с него — преднамерено забеляза госпожа Фелион.

— За нас той е същинско съкровище — добави Тюилие. — И при това колко е скромен. Той просто не знае цената си.

— Аз едно мога да кажа — намеси се отново Дютук, — няма друг момък, който да е понасял по-достойно бедността си. Сега той е възтържествувал над нея, но много е страдал, вижда се.

— Горкото момче! — извика Зели. — О, такива истории ме поболяват...

— Аз бих могъл да му доверя и тайните, и състоянието си — промълви Тюилие. — А днес това е най-хубавото, което може да се каже за човека.

— А, виждам, Колвил го размива — извика Дютук.

В този момент Колвил и Ла Пейрад се връщаха от градината и си приказваха като най-интимни приятели.

— Господа — извика високо Брижит, — супата и кралят не бива да чакат: моля, предложете ръка на дамите!...

[1] *Ad majorem Theodosi gloriam* — За най-голяма слава на Теодоз, пародия на религиозния девиз: „*Ad majorem Dei gloriam*“ (лат.) — За най-голяма слава на Бога. ↑

ТРИНАДЕСЕТА ГЛАВА ПОСЕГАТЕЛСТВО ВЪРХУ СЛУЖЕБНАТА СКРОМНОСТ НА ТЮИЛИЕ

Пет минути след тази шега, произнасяна някога в портиерската стая на баща ѝ, Брижит има удоволствието да види край масата главните участници в нашия разказ, с изключение на ужасния Серизе.

Портретът на тази майсторка на торбички за пари би бил непълен, ако пропуснем да опишем един от празничните ѝ обеда.

При това буржоазната кухня в 1840 година е немаловажна подробност в историята на нравите и сръчните домакини ще почерпят може би полезни уроци от тези страници.

Човек не шие в продължение на двацет години торбички за пари, без да напълни няколко и за себе си. Но освен това Брижит имаше и тази особеност, че обединяваше в себе си пестеливостта, на която дължеше състоянието си, и усет за мярка при неизбежните разходи. Така че относителната ѝ щедрост, когато се отнасяше за брат ѝ или за Селест, бе точна противоположност на скъперничеството. Тя дори често се оплакваше, че завижда на скъперниците. На последния обяд тя разказваше как, след като се борила в себе си цели десет минути, най-после решила да подхвърли десет франка на някаква бедна работничка от квартала, за която със сигурност знаела, че от два дни гладува.

— Състраданието — заяви наивно старата мома — излезе по-силно от разума.

И тъй супата представляваше почти прозрачен бульон; дори и при празнични обеда готвачката получаваше нареждане да приготвя много бульони; и после, тъй като семейството трябваше да се храни с месото на следващия и по-следващия ден, колкото по-малко се вареше, толкова по-сочно щеше да бъде за тях. Недовареното месо се отнасяше в кухнята веднага след като Тюилие го боднеше с ножа, и тогава Брижит казваше:

— Струва ми се малко твърдо, остави го, Тюилие, никой няма да го яде, има други неща за ядене.

И действително след този бульон следваха четири блюда, поставени на стари сребърни спиртници; на обяда, даден в чест на бъдещото избиране на Тюилие, тези блюда съдържаха две патици с маслини, голяма кръгла погача с кюфтета и змиорка по татарски, а така също и шпиковано телешко с цикория.

Като второ ястие бе поднесена чудесна гъска, фарширана с кестени, и салата, украсена с кръгли резенчета червено цвекло; към това бяха прибавени купички с крем и ряпа със захар, последвани от огромна тава с макарони.

Този обяд, напомнящ обяд на портиер, празнуващ сватба или имен ден, струваше не повече от двайсетина франка, при това с остатъците му се хранеше цялото семейство в продължение на два дни. Но Брижит все пак роптаеше:

— Ех, когато се посрещат гости, парите хвърчат!... Просто страх да те побие!...

Масата беше осветена от два грозни свещника от посребрена мед с по четири евтини свещи. Покривката бе ослепително бяла; сребърните сервизи бяха наследство от бащата, който ги беше купил през време на революцията и ги бе използвал в безименния си ресторант в портиерското помещение до 1816 година, когато бе затворен, както и всички подобни ресторанчета в другите министерства. Така че обядът напълно съответствуваше и на трапезарията, и на цялата къща, и на самите Тюилие, които не можеха да се издигнат над режима, съществуващ тогава във Франция, а и над нравите на тази епоха. Минарови, Колвилони и Ла Пейрад размениха усмивки, които, макар и сдържано, издаваха ирония и надменност. Минарови, които често бяха сядали край изящни трапези, не криеха, че посещаваха дома Тюилие с определена цел. Седнал редом с Флави, Ла Пейрад й пошепна на ухото:

— Съгласете се, че Минарови са преситени, разглезени хора, непознаващи живота, и че вие, Колвилони, търпите лишения, каквито в миналото не бяха чужди и на мен. Каква чудовищна алчност! Вашата дъщеря ще бъде завинаги изгубена за вас. Тези парвенюта притежават пороците на някогашните аристократи, без да могат да си позволят тяхната изисканост. Синът им, който няма повече от дванайсет хиляди

франка доход, може да си потърси жена в семейство Потас, без да ви унижава с парите си, спечелени чрез съмнителни сделки. Какво удоволствие е да настройваш такива хора в желаната от теб тоналност, както музикантът настройва инструмента си.

Флави слушаше Теодоз с усмивка и не отдръпна крака си, когато неговият докосна обувката ѝ.

— Аз бих искал да наблюдавате всичко, което тук тепърва ще става — каза той полугласно, — ето, чрез този педал ние ще се разбираме. От този ден нататък можете да четете в сърцето ми като в разтворена книга, аз не съм човек на дребните интереси...

Флави не беше разглежена от самомнение за изтънчено превъзходство: решителният тон, самоувереността на Теодоз покоряваха тази жена, която сръчният фокусник изправяше пред необходимостта да го приеме или да го отхвърли напълно; и тъй като поведението му се изграждаше на основата на трезви сметки, той следеше със спокоен поглед, ала със скрита вътрешна напрегнатост всяко движение на своята жертва.

Докато отнасяха празните блюда от второто ястие, Минар, обезпокоен да не бъде изпреварен от Фелион, тържествено заяви на Тюилие:

— Скъпи мой Тюилие, приех поканата ви за обяд само защото исках да ви съобщя нещо особено важно, отнасящо се до вас и което ви прави твърде голяма чест, за да не споделите радостта си с всички присъстващи.

Тюилие пребледня като платно.

— Навярно сте издействували орден за мен — рече Тюилие в желанието си да покаже съобразителност пред Теодоз, стрелнал го скришом с поглед.

— И орден ще получите — отвърна кметът. — Но сега става дума за нещо по-важно. Орденът е внимание, дължимо на доброто мнение на министъра, докато тук се касае за събитие, доказващо високото мнение за вас на всички ваши съграждани. С една дума, голям брой избиратели от нашия район са насочили погледите си към вас и желаят да ви засвидетелствуват доверието си, като ви изберат за свой представител в общинския съвет на Париж, който, както е всеизвестно, същевременно изпълнява и функциите на генерален съвет на Сена...

— Браво! — извика Дюток.

В този момент стана от мястото си Фелион.

— Господин кметът ме изпревари — каза той с развълнуван глас, — но аз съм така щастлив, че нашият приятел привлича към себе си вниманието на всички добронамерени граждани едновременно и печели общественото доверие в целия окръг, че не ще и помисля да съжалявам, загдето изоставам на втори план: властта трябва да има инициативата!... — И Фелион почтително се поклони на Минар. — Да, господин Тюилие, мнозина избиратели от тази част на района, дете е моето скромно бащино огнище, поискаха да ви дадат гласовете си и което е особено важно за вас, вашата кандидатура бе издигната от знаменит човек... — Всеобщо удивление! — Човек, в чието лице ние искахме да почетем паметта на един от най-добродетелните жители на нашия окръг и който в продължение на двацет години бе за всички нас баща — имам предвид покойния господин Попино, приживе съветник при Кралския съд и съветник в общинския съвет на нашия район. Но неговият племенник, доктор Бианшон, гордостта на града ни... отклони поради многочислените си задължения предлагания му почетен пост, като ни благодари за оказаната му чест, и обърнете внимание: препоръча на избирателите ни кандидата, наименуван токущо от господин кмета; по думите на доктор Бианшон, Тюилие е най-достойният да бъде облечен във висша административна власт предвид на мястото, което някога е заемал!...

И Фелион отново седна на стола сред одобрителните възгласи на присъстващите.

— Тюилие, ти можеш да разчиташ на стария са приятел — заяви Колвил.

Тук гостите станаха неволни свидетели на трогателна сцена. По лицето на смъртно пребледнялата Брижит бавно закапаха сълзи, сълзи на дълбока радост, а госпожа Тюилие стоеше като поразена от гръм и втрещено гледаше пред себе си. Неочаквано старата мома изтича към кухнята и извика на Жозефин:

— Тичай в мазето, момичето ми!... Донеси най-хубавото вино!

— Приятели мои — подхвана Тюилие с прочувствен глас, — това е най-хубавият ден в живота ми, по-хубав дори от деня на избирането ми, стига само да се реша да приема кандидатурата ми да бъде предложена на вниманието на нашите съграждани... (Хайде, де!

Има си хас!) Защото нека призная, че се чувствавам доста уморен от трийсетгодишна обществена работа, и вие разбирате, че съзнателният гражданин трябва да си даде сметка за силите и възможностите си, преди да поеме върху себе си функциите на член на градския съвет...

— Друг отговор от вас аз и не очаквах — извика Фелион. — Извинете! За пръв път в живота си прекъсвам говорещия и при това човек, заемал в миналото високо обществено положение! Но сега обстоятелствата...

— Приемете! Приемете! — закрещя Зели. — Ами че тъкмо такива хора трябва да ни управляват!...

— Решете се, шефе! — намеси се и Дюток. — Да живее бъдещият общински съветник... Но чашите са празни...

— И тъй, въпросът е решен — додаде Минар, — вие сте нашият кандидат.

— Вие надценявате силите ми — отвърна Тюилие.

— И таз хубава! — извика Колвил. — Човек, който трийсет години се е трудил в канцелариите на финансовото министерство, е истинско съкровище за града.

— Вие сте прекалено скромни! — заяви младият Минар. — Вашата работоспособност ни е добре известна. Тя днес е критерий в министерството...

— Помнете, вие сами сте искали това — извика Тюилие.

— Кралят ще бъде много доволен от този избор, повярвайте ми — изрече Минар, като си придаде важен вид.

— Господа — подхвана Ла Пейрад, — благоволете да разрешите на младия жител на предградиято Сен Жак да добави нещо, което не е съвсем маловажно.

Високото мнение, създадено у всекиго за адвоката на бедните, накара всички да млъкнат.

— Влиянието на господин кмета в съседния на нашия район, където той е оставил такива хубави спомени; влиянието на господин Фелион, оракулът, да, нека кажем истината — наблегна той, като забеляза неодобрителния жест на Фелион, — оракулът на своя батальон; не по-малко могъщото влияние на господин Дьо Колвил, дължимо на открития му характер и на неговата общителност; особено полезното влияние на господин секретаря при мировото съдилище и накрая малкото усилия, които аз мога да положа в сферата на моята

скромна деятелност — ето, с една дума, залога за успеха, но това все още не е истинският успех... За да извоюваме бърза победа, ние трябва да си наложим пълно мълчание за всичко, на което току-що бяхме свидетели... В противен случай, без да подозираме и без да желаем, ще предизвикаме хорската завист, ще разбудим низки страсти, които ще ни създадат по-късно препятствия по пътя към победата. Политическият смисъл на новия обществен ред, неговият главен отличителен белег и гаранция за съществуването му е в известна подялба, разбира се, в определени граници, на властта със средните класи — истинската опора на съвременното общество, средището на нравствеността, на възвишените чувства и трудолюбието. Но ние не можем да крием, че избираемостта на болшинството от длъжностите породи опасни стремежи, бих казал дори, яростна жажда да бъдеш нещо, породи я в социални среди, дете подобни чувства са малко уместни. Едни виждат в това добро, други — зло; аз няма да изказвам мнението си в присъствие на хора, пред чийто ум се прекланям; ще се задоволя само да напомня това, за да посоча опасността, която грози нашия приятел. Ето, не мина и седмица от смъртта на почитаемия член на общинския съвет, и нашият район вече гъмжи от войнствени честолоубци. Искат на всяка цена да се наложат. Изборите ще бъдат произведени вероятно не по-рано от месец. Колко интриги могат да изникнат в този срок!... Моля ви, нека не излагаме нашия приятел на нападите на конкурентите му. Нека не подхвърляме честното му име на публични одумки — тази съвременна ламя, която е глашатай на клеветата, на завистта, на зли подбуди и се стреми да унизи всичко велико, да опетни всичко достойно, да оскверни всичко свято... Нека действуваме така, както действува третото съсловие в Камарата: да мълчим и да гласуваме!

— Добре говори — каза Фелион на седящия до него Дюток.

— И колко е убедителен...

Синът на Минар пожълтя, а после позеленя от завист.

— Всичко е вярно и е казано отлично — добави Минар.

— Прието без възражения — заключи Колвил. — Господа, ние сме честни хора, достатъчно е това, че се съгласяваме с всичко.

— Целта оправдава средствата — надуто каза Фелион.

Тъкмо в тази минута на прага се показа госпожица Тюилие, следвана от две прислужнички. На колана ѝ висеше ключът от мазето.

По неин знак прислужничките поставиха на масата три бутилки шампанско, три бутилки от доброто отлежало вино „Ермитаж“ и бутилка „Малага“. Но Брижит носеше с почти благоговейно внимание друга малка бутилка, подобна на феята Карабос^[1], която постави пред себе си. Всред възбуждението, причинено от това изобилие на чудесни вина, плод на признателността, преизпълнила сърцето на старата мома, и които тя щедро предлагаше, забравила в опиянението си разумната пестеливост, съпътствуваща всякога гостоприемството ѝ, последваха и всевъзможни десерти: огромни блюда със смокини, стафиди, орехи и бадеми, купища портокали и ябълки, различни сортове сиренета, конфитюри, както и сушени плодове, извадени от най-прикътани места и които при други обстоятелства не биха се появили на трапезата.

— Селест, сега ще ти донесат бутилка ракия, която в 1802 година са дали на баща ми, нарежи си портокали и ги залей с нея — извика тя на снаха си. — Господин Фелион, отворете шампанското, бутилката е за вас тримата. Господин Дюток, вземете тази! Господин Колвил, вие така добре умеете да отваряте бутилки!...

Двете прислужнички подаваха чаши за шампанско и чаши за „Бордо“, защото Жозефин донесе още три бутилки.

— Вино от годината на Кометата^[2] — извика Тюилие. — Господа, та вие накарахте сестра ми да си загуби ума.

— При такова празненство са нужни пунш и сладки — каза Брижит. — Пратих да потърсят чай в аптеката. Боже мой! Ако знаех, че става дума за избори — продължи тя, като погледна снаха си, — щях да сготвя пуйката...

Дружен смях посрещна тези нейни думи.

— О, ние и с гъска се задоволяваме — каза със смях младият Минар.

— А ето и подкрепленията! — извика госпожа Тюилие, като видя да сервират захаросани кестени и целувки.

Лицето на госпожица Тюилие бе пламнало от червенина; тя бе възхитителна в гордостта си и може би ни една сестра в света не е изпитвала такава буйна, неудържима радост пред братовите си успехи.

— За ония, които я познават, това е трогателно — рече госпожа Колвил.

Чашите бяха пълни, гостите се споглеждаха в очакване някой да вдигне тост. И тогава Ла Пейрад каза:

— Господа, да прием за нещо възвишено...

— Всички го погледнаха в недоумение.

— За госпожица Брижит!...

И гостите станаха, чукнаха се и извикаха: „Да живее госпожица Тюилие!“ — дотолкова всеобщ бе ентузиазмът, извикан от дълбоко прочувствения глас на младия адвокат.

— Господа — обади се неочаквано Фелион, загледан в някакво листче, изписано с молив: — „За труда, за блестящите резултати, дължими на нашия стар приятел, станал кмет в един от окръзите на Париж, за господин Минар и неговата съпруга!“

След одобрителни възгласи, продължили пет минути, Тюилие на свой ред стана и каза:

— Господа, за краля и кралската фамилия! Повече нищо няма да добавя, тостът говори сам по себе си.

— А сега аз ще ви разсмея — пошепна Ла Пейрад на ухото на Флави.

И той стана:

— За жените! За красивия пол, на който дължим толкова щастие, без да включвам нашите майки, сестри и съпруги!...

Този тост предизвика всеобщо оживление и Колвил, видимо развеселен, високо запротестира:

— Разбойник! Открадна ми тоста!

После стана кметът и в трапезарията се възцари дълбоко мълчание.

— Господа, за нашите институции! От тях произлиза силата и величието на династическа Франция!

Бутилките се изпразваха сред одобрителни възклицания, разменяни между съседни, за изненадващото гостоприемство и прекрасните вина.

Тук Селест Колвил плахо се обади:

— Мамо, позволете ми и аз да вдигна тост...

Клетото момиче беше забелязало слисаното лице на кръстницата си, забравената от всички стопанка на дома, която с изражение на кученце, незнаещо на кой господар да се подчини, поглеждаше ту към страшната си зълва, ту към Тюилие, сякаш в безпомощността си ги питаше как да се държи. Радостта по лицето на тази робиня, свикнала да бъде нищо, да потиска мислите си, чувствата си, напомняше

бледото сияние на зимно слънце, забулено от тънка мъглица: тя едва озаряваше отпуснатите, увехнали черти. Шапчицата от газ, украсена с тъмни цветя, небрежната прическа, златната верижка на шията, единственото украшение на скромната, тъмнокафява рокля, всичко, включително и държането ѝ, усилваше обичта на младата Селест, която единствена в света знаеше истинската цена на тази жена, обречена на мълчание, разбираща всичко, което се върши наоколо, и страдаща от това, намирайки утешение само в Бога и в нея.

— Оставете я да каже своя тост — тихо настоя Ла Пейрад пред госпожа Колвил.

— Говори, дъще — извика Колвил, — ние тепърва ще прием от чудесното отлежало вино „Ермитаж“.

— За милата ми кръстница! — изговори девойката, като вдигна почтително чашата си и се поклони на госпожи Тюилие.

Нещастната жена изплашено погледна през сълзи мъжа си, а после и сестра му; но нейното положение в семейството бе толкова известно и преклонението на невинността пред слабостта имаше в себе си нещо толкова красиво, че всички неволно се развълнуваха; мъжете станаха и се поклониха пред госпожа Тюилие.

— Ах, Селест, бих искал да притежавам царство, за да го положа в нозете ви — възкликна Феликс Фелион.

Добрият му баща изтриваше една сълза, дори Дюток беше трогнат.

— Какво очарователно дете — каза госпожица Тюилие, като стана и прегърна снаха си.

— Моля! — прогърмя гласът на Колвил, заел поза на атлет. — Изслушайте ме! За приятелството! Изпразнете чашите до дъно! Напълнете ги отново! Така! За изящните изкуства, цветът на обществения живот! Изпразнете чашите! Напълнете ги! За празненството след деня на изборите!

— Каква е тази малка бутилка? — запита Дюток госпожица Тюилие.

— Това е — отвърна тя — една от трите наши бутилки ликьор „Мадам Амфу“; втората е за сватбата на Селест, а третата — за кръщението на първото ѝ дете.

— Моята сестра се побърка напълно — пошегува се Тюилие.

Обедът завърши с тост, дигнат от Тюилие и който му бе подсказан от Теодоз, когато малагата заблестя в чашите като рубин.

— Господа, Колвил пи за приятелството, а аз пия за моите приятели!...

Гръмко, възторжено ура посрещна тези прочувствени думи; тук Дюток подхвърли на Теодоз:

— Престъпление е да се излива такова вино в калайдисаните им гърла...

— Ах, ако можеше и у нас да произвеждат подобен еликсир — извика кметицата, като пиеше шумно от чашата си гъстото испанско вино, — какво състояние би направил човек!...

Зели беше съвсем пияна, лицето и изглеждаше ужасно...

— А — рече Минар, — хубаво се наредихме.

— Как мислите, сестрице — обърна се Брижит към госпожа Тюилие, — да прием ли чай в салона?

Госпожа Тюилие стана от мястото си.

[1] *Феята Карабос* — във френските народни приказки — зла фея. ↑

[2] *Вино от годината на Кометата* — т.е. вино от 1811 г., събитие, когато появяването на голяма комета съвпаднало с богат гроздобер. ↑

ЧЕТИРИНАДЕСЕТА ГЛАВА

ДВЕ ЛЮБОВНИ СЦЕНИ

— Ах, вие сте магьосник — каза Флави Колвил на Ла Пейрад, който ѝ предложи ръка, за да преминат в салона.

— Да — отвърна той, — но магьосник, който иска да омагьоса само вас. И повярвайте ми, аз съм напълно удовлетворен: днес вие сте по-очарователна от всякога!

— Като си помисля само — продължи тя, за да избегне предизвикателството, — че Тюилие се смята за политик.

— Но, скъпа моя, половината от тия жалки фигури са плод на подобни интриги; и човекът тук няма никаква вина. Не виждате ли в колко семейства мъжът, децата, приятелите са убедени, че глупавата майка е умна или че четиридесет и пет годишната матрона е млада и хубава?... Оттук възникват и особени, странни положения, необясними за странични лица. Срещат се мъже, дължащи отвратителното си самомнение на обожаващата ги любовница, или самозвани стихоплетци, които продажни лъстителни са убедили, че са велики поети. Всяко семейство има своя велик човек и ето как в обществото, подобно на Камарата, дето тлеят светилата на Франция, се възцарява мрак... Е какво, умните хора се подсмиват, и толкоз. Вие сте умът и красотата на този малък буржоазен свят, затова ви и въздигнах в култ; но моята втора мисъл е да ви изтръгна оттам, защото искрено ви обичам; и изпитвам по-скоро приятелски чувства, отколкото любов, макар че в тях вече се вплете немалко любов — добави той, като я притисна към сърцето си, възползувайки се от прозоречната ниша, дето я беше довел.

— Госпожа Фелион ще седне пред пианото — каза Колвил; — днес всичко трябва да танцува: бутилките, монетите в джоба на госпожица Брижит и нашите мили дъщери. А аз ще отскоча да си взема кларнета.

И той подаде на жена си чашата, от която току-що бе изпил кафето си, и се усмихна от удоволствие, като я видя да разговаря тъй

приятелски с Теодоз.

— Впрочем, какво направихте вие с моя мъж? — запита Флави прелъстителя си.

— Трябва ли да ви кажа всички наши тайни?

— Значи, не ме обичате? — каза в отговор тя, гледайки го със скритото кокетство на жена, почти решила да отиде докрай.

— О, понеже вие ми доверявате всички ваши тайни — захвана той възбудено с оная провансалска жизненост, тъй очарователна и тъй естествена наглед, — аз не бих искал да скрия от вас болката, която лежи на сърцето ми...

И той отново я повлече към нишата и усмихнат ѝ каза:

— Горкият Колвил съзря в мен артиста, потиснат от всички тези буржоа и непродумващ в тяхно присъствие от страх, че ще бъде неразбран, зле преценен, изгонен; но той почувствува в мен топлината на свещения огън, който ме изгаря. Да, Впрочем аз съм — подчерта той с дълбока убеденост — майстор на словото в стила на Берие^[1]; мога да разплача съдиите, като сам плача, защото съм нервен като жена. И ето, вашият мъж, комуто цялата тази буржоазия вдъхва ужас, се смя с мен, ние буквално ги унищожихме и той намери, че моята ирония не отстъпва на неговата. Аз му разкрих намеренията си да създам нещо от Тюилие и му помогнах да схване всичката полза, която би извлякъл от подобен политически манекен. „Ако щете само заради това — казах му аз — да станете «господин Дьо Колвил» и да поставите очарователната си жена в подобаващо за нея общество, дете би трябвало да ви избера депутат. За всичко това достатъчно ще бъде да отидете осем години в Горните или в Долните Алпи, в някой забутан град, където всички ще ви обичат и където жена ви ще очарова всички... И това непременно ще стане — рекох му аз, — особено ако склоните да дадете вашата мила Селест на човек, способен да си извоюва влияние в Камарата.“ Аргументите под форма на шега имат това предимство, че действуват на някои хора далеч по-силно, отколкото когато са излагани сериозно. Така че оттук нататък Колвил и аз сме най-добрите приятели на света. Чухте ли го как ми извика на масата: „Разбойник! Открадна ми тоста!“ Още тази вечер ние с него ще преминем на „ти“... После някоя заплетена историйка с артисти, които винаги се излагат, а аз вече съм го натопил в такава историйка, ще го сблизих още повече с мен и може би повече, отколкото с Тюилие, защото аз му казах, че Тюилие ще се

пукне от завист, като види на ревера му розетката... Виждате ли, скъпа моя, обожаема Флави, с каква смелост изпълва човека едно дълбоко чувство! Та ви казвам, нужно бе Колвил да ме обикне, за да проникна във вашия дом с негово съгласие!... Готов съм заради вас да ближа раните на прокажени, да гълтам живи жаби, да прелъстя Брижит! Да, аз бих пронизал гърдите си с този кол, ако може да ми послужи като кокили, за да стигна до вас и да се хвърля в нозете ви!

— Сутринта вие ме ужасихте — извика Флави.

— Но тази вечер сте спокойна?... Да — добави той, — докато сте с мен, никога не ще ви се случи нищо лошо.

— О, признавам, вие сте необикновен човек!...

— Съвсем не! Всички мои постъпки, големи и малки, са само отблясък на огъня, който запалихте в сърцето ми, и аз искам да стана ваш зет, за да не се разделяме повече никога... Моята жена, Боже, прости ми, ще бъде само машина за деца, а възвишеното същество, моята богиня, ще бъдеш ти! — прошепна той на ухото ѝ.

— Вие сте сатана! — проговори тя в ужас.

— Не, само поет, като всички мъже от моя край. Моля ви, бъдете моята Жозефин!^[2]... Ще дойда при вас утре в два часа и нека ви кажа, че горя от желание да видя къде спите, да видя креслата, на които си отпочивате, цвета на спалното ви бельо, да видя как са разположени вещите около вас, да се полюбувам на перлата в нейната раковина!...

И с тези думи той ловко се измъкна, без да дочака отговора ѝ.

Флави, с която никога в живота обожателите ѝ не бяха разговаряли така пламенно, бе дълбоко смутена, ала щастлива и с туптящо сърце си казваше, че е твърде трудно да се изплъзне от влиянието на такъв мъж. Тази вечер Теодоз за първи път се бе облякъл в нови панталони, сиви копринени чорапи и отворени обувки, жилетка от черна коприна и черна сатенена вратовръзка, върху която блестеше карфица, избрана с вкус. Носеше нов фрак, ушит по последна мода, и жълти ръкавици с бели маншети; в салона, който неусетно се изпълваше с гости, той беше единственият мъж с безукорни маниери и държане.

Госпожа Прон, по баща Барниол, дойде с две пансионерки по на седемнайсет години, доверени на майчините ѝ грижи от родителите им, които живееха на островите Бурбон и Мартиника. Господин Прон, преподавател по риторика в колеж, управляван от духовници, бе човек

от типа на Фелион, но за разлика от него не се самоизтъкваше, не се изливаше в сентенции и афоризми, нито се стараеше да бъде пример за подражание, а се държеше сухо и надменно. Господин и госпожа Прон, най-тачените гости в салона на Фелионови, приемаха в понеделник; с Фелионови се бяха сблизили чрез Барниолови. Макар и учител, дребният на ръст Прон танцуваше. Доброто реноме на пансиона на госпожица Лаграв, с която съпрузите Фелион поддържаха приятелски връзки от двайсетина години, порасна още повече под ръководството на госпожица Барниол, най-умелата и най-опитната от възпитателките. Прон се ползуваше с голямо влияние в тази част на квартала, която бе разположена между булевард Монпарнас, Люксембургския парк и Севърския път. И ето защо, щом зърна приятеля си, Фелион тутакси го грабна под ръка и го повлече настрана, за да го посвети в тайната около Тюилие, а след десет минути и двамата се отправиха към Тюилие и прозоречната ниша отсреща, дето все още стоеше Флави, чу без съмнение трио, достойно за триото на тримата швейцарци от операта „Вилхелм Тел“.

— Виждате ли — каза на Флави приближилият се отново Теодоз — какъв интригант е почтеният и чист Фелион!... Убедете честния човек, че е прав, и ето ви го готов да нагази в най-пошли игри; защото той пипва малкия Прон и Прон тръгва слепешком по петите му единствено в интерес на Феликс Фелион, който в този момент забавлява вашата мила Селест... Идете да ги разделите. Та те разговарят вече повече от десет минути, а синът на Минарови се върти около тях като разярен булдог.

Все още под дълбокото впечатление от благородната постъпка на Селест, продиктувана от доброто ѝ сърце, макар никой освен госпожа Тюилие да не си и спомняше за това, Феликс неволно прибягна до една от ония наивни хитрини, които са благородното лукавство на истинската любов; но нека добавим, че подобни хитрини не бяха за него обичайни: математическите науки го правеха невероятно разсеян. И той, Феликс, отиде при госпожа Тюилие, предполагайки, че Селест на свой ред ще се отправи към нея — дълбока сметка на дълбока любов. Девојката бе особено признателна на Феликс, толкова повече, че адвокатът Минар, който съзираше в нея само зестра, дори и не помисли да се приближи към кръстницата ѝ и спокойно си пиеше кафето, говорейки за политика с Лодижоа, Барниол и Дюток; вършейки

това, младият човек изпълняваше нареждането на баща си, който вече мислеше за законодателните избори през 1842 година.

— Кой не би обикнал Селест! — каза Феликс на госпожа Тюилие.

— Милото дете, само тя едничка на света ме обича — отвърна робинята, сдържайки с мъка сълзите си.

— О, не, госпожо, ние и двамата ви обичаме еднакво — възкликна простиодушният Матие^[3], като се усмихна.

— За какво говорите? — запита Селест, когато се приближи към тях.

— Дете мое — отвърна благочестивата жена и с любов целуна по челото кръщелницата си, — господинът казва, че вие двамата ме обичате и че ще се грижите за мен.

— Нека това предсказание не ви сърди, госпожице — каза съвсем тихо бъдещият кандидат за Академията на науките, — и ми позволете да сторя всичко, за да го осъществя!... Знаете ли, аз съм такъв: несправедливостта ме възмуцава дълбоко... О, колко прав е бил спасителят, като е обещавал рая на нищите духом, на агънцата, обречени на жертвоприношение... Дори и човекът, който не ви е обичал, Селест, би ви обожавал след възвишената ви проява на трапезата! Да, само на невинността е дадено да утешава мъчениците!... Вие сте добра девойка и ще станете една от жените, които са едновременно и славата, и щастието на семейството си. Щастлив ще бъде този, когото предпочетете!

— Скъпа кръстнице, с какви очи ме гледа господин Феликс?

— Той те вижда такава, каквато си, ангелче мое, и аз ще се моля на Бога за двама ви...

— Ако знаете само колко съм щастлив, че баща ми може да послужи на господин Тюилие... и колко бих желал да бъда полезен на брат ви!...

— Но тогава вие обичате цялото ни семейство.

— О, разбира се — отвърна Феликс.

Истинската любов е винаги плаха, тя се бои от гръмките изрази, защото и без това достатъчно говори сама по себе си; тя не се нуждае от фойерверки като фалшивата любов и внимателният наблюдател, проникнал в салона Тюилие, би могъл да напише цяла книга, съпоставяйки двете сцени, неимоверните спекулации на Теодоз и

простотата на Феликс; единият бе олицетворение на природата, другият — на обществото, истината, противопоставена на лъжата. Флави забеляза особеното състояние на дъщеря си, всяка фибра на чието лице издаваше вълнението ѝ, видя как то засия като лице на девойка, току-що чула първото плахо признание в любов, и потискайки прокрадналото се в сърцето ѝ чувство на ревност, отиде при Селест и ѝ пошепна на ухото:

— Не се държите добре, мое дете, всички ви наблюдават, излагате се, като разговаряте така дълго с господин Феликс, без да държите сметка дали това ни се нрави, или не.

— Но, мамо, тук е кръстницата ми.

— Ах, извинете, скъпа приятелко — каза госпожа Колвил, — не ви забелязах...

— Като всички останали — проговори Йоан Златоуст^[4].

Тези думи боднаха госпожа Колвил така, сякаш гърдите ѝ прониза стрела; тя високомерно стрелна с поглед Феликс и каза на Селест: „Ела тук, момичето ми!“ — а после сама седна до госпожа Тюилие и посочи на дъщеря си стола до себе си.

— Ще се погубя от работа — каза тогава Феликс на госпожа Тюилие, — но ще стана член на Академията на науките, за да заслужи ръката на Селест.

„Ах — въздъхна в себе си бедната жена, — ето такъв кротък и спокоен мъж ми трябваше и на мен... С каква радост бих живяла в сянката му и бих дочакала старостта... Боже мой, ти не пожела това, но събери и закриляй тези две деца! Те са създадени един за друг.“

И се замисли дълбоко, ослушвайки се машинално в шума, причиняван от зълва ѝ, която с неизчерпаемата енергия на тежковозен кон помагаше на двете прислужнички да раздигат масата, за да освободят трапезарията за танци, подвиквайки като капитан на фрегата пред атака: „Имаме ли още сироп от френско грозде? Тичайте да купите бадемово мляко!“ Или „Чашите не стигат, напитките са малко, донесете и шестте бутилки обикновено вино, които извадих от мазето. И внимавайте портиерът Кофине да не отмъкне някоя!... Каролин, момичето ми, остане при бюфета!... Ако танците продължат до един часа сутринта, ще трябва да се сервира шунка. Но с мярка и дръжете под око всичко. Подайте ми метлата... Налейте масло в лампите... и главно внимавайте да не счупите нещо... Остатъците от десерта трябва

да се използват, поставете ги на бюфета. Вижте дали снаха ми ще дойде да ни помогне... Не зная за какво толкоз се е замислила тази мързелана... Боже мой, колко е бавна... Вдигнете столовете, така ще има повече място за танците.“

Салонът гъмжеше от гости: тук бяха семейства Барниол, Колвил, Лодижоа, Фелион и всички, които бе привлякъл тук слухът, че у Тюилие в този ден се танцува; слухът бе обиколил Люксембургската градина между два и три часа, когато там се разхождаше кварталната буржоазия.

— Готова ли сте, Брижит — запита Колвил, като влезе неочаквано в трапезарията. — Девет часа е и гостите във вашия салон са наблъскани като сардели в кутии. Кардо с цялото си семейство и бъдещия си зет току-що дойдоха, с тях дойде и младият заместник-прокурор Вине, така че предградието Сент Антоан нахлува в този момент. Ще трябва да пренесем пианото тук, вие как мислите?

И Колвил подаде сигнал с кларнета, чиито трели бяха приети с гръмко ура в салона.

Излишно е да се впускаме в описание на подобен бал. Тоалети, лица, разговори — всичко тук хармонираше с една подробност, която говори достатъчно и на най-бедното въображение, защото във всички неща дребният, ала ярък и характерен факт е определящ. Върху олющени, загубили лака си подноси се предлагаха чаши с вино, с безалкохолни напитки или само с подсладена вода. От време на време, все по-рядко, се появяваха и табли с чаши бадемово мляко и сироп. Имаше пет маси за игра на карти, двацет и пет картоиграчи, девет танцуващи двойки. Към един часа сутринта, забулил главата си като кабил^[5], Дюток подхвана лудешкия контраданс, наричан по народному „Хлебарка“, в който бяха въвлечени и госпожа Тюилие, и госпожица Брижит, и госпожа Фелион, както и самият татко Фелион. Слугите, които очакваха господарите си, дошли на гости у Тюилие, а и слугите на Тюилие гледаха с любопитство танцуващите; когато безконечният танц, продължил повече от час, най-после завърши и Брижит прикани всички на закуска, в салона се чува възторжени викове; но предвидливата стопанка бе успяла да скрие дванайсет бутилки старо бургундско вино. Млади и стари се веселиха от все сърце и най-после Тюилие каза:

— Тази сутрин и през ум не ни минаваше, че вечерта у нас ще има такъв весел празник!...

— А всъщност на такива импровизирани балове човек се забавлява най-добре — додаде нотариусът. — Не ми говорете за тези предвзети вечери, дето се събират горделивци и позьори!

Това мнение не е далеч от една аксиома в буржоазните среди.

— Аз пък — намеси се госпожа Минар, — нямам предпочитания!

— Това не се отнася за вас, госпожо, в чийто дом е удоволствие да поседиш — каза Дюток.

Когато контрадансът завърши, Теодоз се отправи към бюфета, дето Дюток току-що бе взел резен говежди език, и му каза:

— Време е да си тръгнем, утре заран трябва да бъдем у Серизе; той обеща да научи нещо повече около работата, която ни занимава и която впрочем съвсем не е така лека, както той си я представя.

— И защо — запита Дюток, като преглътна залъка си, преди да влезе в салона.

— Но вие не познавате ли законите? А аз достатъчно ги познавам, за да предвиждам всички рискове, свързани с тази афера. Ако нотариусът поиска да купи къщата, той има възможност да повиши цената ѝ и да ни я отнеме, като се скрие зад когото и да било от регистрираните кредитори. По силата на сега действащото ипотечно право, когато се продава къща по искането на един от кредиторите и сумата, получена за него на търга, се окаже недостатъчна да удовлетвори всички кредитори, те имат право да наддават и нотариусът веднъж подвел се, може да осъзнае грешката си.

— Така е — рече Дюток. — Тогава да отидем при Серизе.

Адвокатът Минар чу думите „да отидем при Серизе“ и без да се замисли над тях, тръгна веднага след двамата приятели. Тези двама мъже бяха така далече от него, от неговия жизнен път и възделения, че той не вникваше в мисълта на разговора им, в който се слушваше машинално.

— Ето един от най-хубавите дни в живота ни — каза Брижит на брат си, когато в два и половина часа сутринта се озоваха сами в празния салон; — каква чест е да бъдеш избран така единодушно от съгражданите си!

— Не се заблуждавай, Брижит; ние, мила моя, дължим всичко това на един-единствен човек.

— На кого?

— На нашия приятел Ла Пейрад.

[1] *Берие, Никола* (1755–1841) — френски адвокат, ползващ се в 30-те години на XIX век с голяма известност. ↑

[2] *Жозефин Боарне* (1763–1814) — първата жена на Наполеон I, съдействувала за военната му кариера. ↑

[3] *Матие, Клод-Луи* (1783–1875) — френски астроном, известен с добротата си. ↑

[4] *Йоан Златоуст* — константинополски патриарх, прославил се с красноречието си. ↑

[5] *Кабили* — племе, населяващо Алжир. ↑

ПЕТНАДЕСЕТА ГЛАВА

БАНКЕРЪТ НА БЕДНИТЕ

Къщата, към която се отправиха не на следния ден — понеделник, а във вторник Дюток и Теодоз, на които секретарят напомни, че Серизе отсъства неделя и понеделник, тъй като тези два дни народът празнуваше и никакъв клиент не се вестяваше при него, е характерна за облика на предградието Сен Жак, тъй както и къщите на Тюилие и Фелион. Не е известно (вярно е, че все още не е създадена комисия за изучаване на това явление), повтарям, не е известно ни как, ни защо парижките предградия западат и катастрофално се променят както в архитектурно, така и в нравствено отношение; по какъв начин Люксембургският и Латинският квартал, дето се помещават дворецът и църквата, са стигнали до това състояние, в което ги виждаме днес; та тук се намира един от най-красивите дворци в света, тук са устремили към небесата куполите си „Света Жьонвиев“ и Мансаровата „Вал дьо Грас“, тук е разположена вълшебната ботаническа градина! Защо елегантността изчезва от нашия живот? Защо сгради като къщите на Воке, Фелион, Тюилие никнат като гъби и изтласкват на заден план дворците на Стюартите, на кардиналите Миньон и Дюперон? Защо калта, промишлените отпадъци и нищетата преизпълват централната част на столицата, вместо да бъдат отстранени далеч от стария и благороден град?... След смъртта на ангела-благодетел, чиято покровителствена десница се простираше над квартала, тук надигнаха глава хора от най-долните обществени слоеве. На мястото на съветника Попино дойде Серизе. И което е странно и достойно да бъде проучено, резултатите, разглеждани от социална гледна точка, не се различаваха. Попино заемаше без лихва, а умееше и да губи; Серизе не губеше нищо и принуждаваше нещастниците да работят, да омъдряват. Бедняците обожаваха Попино, но не мразеха и Серизе. Тук действа последното колело на парижката финансова машина. Горещо — банкерските фирми Нюсенжан, Келер, Дю Типе, Монжено; малко по-долу — лихвари от типа на Палма, Жигоне, Гобсек; още по-долу

гешефтари като Саманон, Шабуасо, Барбе; после градската заложна къща, тази царица на лихварството, която протяга пипалата си на всеки ъгъл, за да улови всички жертви на нищетата, и накрая на самото дъно — Серизе.

Рединготът с ширити трябва да ви подсказе бърлогата на този бивш участник в командното дружество и стар познайник на Шестата палата.

Това бе къща, буквално разядена от селитра и чиито стени, покрити със зеленикави петна, се овлажняваха и воняха като самите нечистоплътни лихвари. Разположена бе на ъгъла на улица Пул и в нея се помещаваше една нищо и никаква кръчма, боядисана в яркочервено, с червени памучни пердета на зарешетените си прозорци и с тезгях, обкован с оловни листи.

Над вратата се полюляваше грозен фенер, над който бе написано: „Мебелирани стаи“. Стените бяха прорязани с железни кръстове, свидетелстващи за нестабилността на сградата, собственост на кръчмаря; той заемаше половината от приземния етаж и мецанина. Мебелираните стаи държеше вдовицата на господин Поаре, по баща Мишоно; те бяха разположени на първия, втория и третия етаж и в тях живееха най-бедните студенти.

Серизе разполагаше със стая в приземния етаж и с друга — в мецанина; до нея се изкачваше по вътрешна стълба, осветявана от прозорец, който гледаше към постлан с плочи двор, отгдето се надигаха отровни зловония. Серизе плащаше на госпожа Поаре четиридесет франка месечно за закуска и обяд; така той задоволяваше и хазайката, като живееше у нея на пансион, и кръчмаря, комуто осигуряваше огромна клиентела от продажба на вина и ракии и печалби, реализирани още преди изгрев-слънце. Господин Кадне отваряше заведението си по-рано от Серизе, който започваше финансовите си операции във вторник — към три часа сутринта лете и към пет — зиме.

Това ранно начало на ужасната му търговия се предопределяше от часа на отварянето на Централните хали, дето тогава отиваха мнозина от клиентите на Серизе.

Предвид на тази клиентела, която изцяло дължеше на Серизе, господин Кадне му вземаше за двете стаи само осемдесет франка годишно и подписа договор за дванайсет години при условие, че

Серизе можеше всеки три месеца да го разтрогне, без да плаща неустойки. Сам Кадне отнасяше на Серизе всеки ден бутилка превъзходно вино за обяд и когато Серизе оставаше без пукнат грош, бе достатъчно да каже на приятеля си: „Кадне, заеми ми сто екю!“ Но той всякога му ги връщаше до стотинка.

Разправят, че Кадне бил надушил, че вдовицата Поаре навремето си дала на Серизе две хиляди франка, което впрочем обяснява донякъде напредъка в работите му от деня, когато се установи в квартала с последните хиляда франка в джоба и покровителството на Дюток. Кадне, чиято алчност растеше заедно с процъфтяващата му търговия, бе предложил в началото на годината двацетина хиляди франка на приятеля си Серизе, но Серизе отказа да ги приеме под предлог, че рискува да влезе в пререкания със съдружниците си, ако финансовата операция пропадне.

— Моите хора ще се съгласят да вземат парите ви срещу шест процента годишно — каза той на Кадне, — а вие ще спечелите много повече, ако ги използвате в търговията си... Да предприемем двама по-късно нещо по-сериозно, но добрият случай изисква поне петдесет хиляди франка; съберете тези пари и тогава елате да приказваме...

Серизе бе съобщил на Теодоз за възможността да се закупи изгодно къщата, след като се бе убедил, че дори заедно с госпожа Поаре и Кадне не би могъл да има на ръка сто хиляди франка.

И тъй лихварят се чувствуваше напълно сигурен в леговището си, дето при нужда можеше да разчита на помощ. Имаше дни, когато идваха не по-малко от шестдесет, а дори и осемдесет клиенти, мъже и жени; те изпълваха кръчмата, тълпяха се в коридора, седяха по стъпалата на стълбата или се отправяха към бюрото, дето недоверчивият Серизе не приемаше повече от шест човека наведнъж. Пристигналите първи пазеха реда си и кръчмарят или неговият помощник изписваха с тебешир номера по шапките на мъжете и по полите на жените.

Често стоящите отпред преотстъпваха за пари реда си на последните, подражавайки на файтонджиите. В някои дни, когато клиентите бързаха да отидат час по-скоро в халите, предният номер се заплащаше с чаша ракия и едно су. Клиентът, излизащ от кабинета на Серизе, назоваваше следващия поред и ако понякога възникваха спорове, Кадне бързо ги пресичаше, като казваше:

— Но ако с вашите викове доведете стражата и полицията, какво ще спечелите? Той ще затвори бюрото, и толкоз.

„Той“ — това бе Серизе. Когато някоя нещастница, останала без късче хляб и виждайки децата ѝ да умират от глад, в отчаянието си изтичаше да вземе десет-двайсет су, тя се обръщаше към кръчмаря или към помощника му с думите.

— Тук ли е той?

Дебелият и нисък Кадне, облечен в син костюм с черни наръкавници, с кръчмарска престилка и с каскет на глава, изглеждаше в очите на такива нещастни майки като ангел небесен, когато им отговаряше:

— Той ми каза, че сте честна жена и ми нареди да ви дам четиридесет су. А вие знаете какво трябва да правите по-нататък...

И странно нещо, благославяха го, както някога благославяха Попино.

Проклинаха Серизе в неделя сутринта, когато си уреждаха сметките; цял Париж го проклинаше в събота, когато върху парите за извършена работа се правеха удръжки, за да му се възстановят дължими суми и проценти! Но бе провидение, бе бог за бедните от вторник до петък всяка седмица.

Стаята, в която живееше, служила някога за кухня на обитателите на първия етаж, беше почти празна; дъсченият под, боядисан с вар, още носеше следи от сажди. Стените, покрай които беше наредил столове, и плочите от пясъчник, които заменяха паркета, попиваха и същевременно изпущаха влагата. Камината, от която бе останал само отдушникът, бе заменена с желязна печка, дето в студени дни Серизе гореше каменни въглища. Под този отдушник, на половин стъпка над пода, се издигаше квадратен дъсчен подиум, където имаше маса, струваща не повече от двајсет франка, и дървено кресло, с кръгла възглавничка от зелена кожа. Стената зад подиума Серизе бе обковал с дъски, а самия подиум бе обградил с малък параван от нерендосано дърво, за да не му духа откъм прозореца и откъм вратата; но този двукрил параван имаше това неудобство, че пропускаше топлината на печката. Прозорците имаха отвътре огромни капаци, подплатени с ламарина и прикачени на металически рамки. Вратата, подплатена с ламарина, също вдъхваше респект.

В дъното на стаята, в един от ъглите, се виждаше вита стълба, изнамерена от някакъв полуразрушен склад на улица Шапони закупена от Кадне, който я бе поставил в мецанина, като по настояване на Серизе премахна всяка връзка с първия етаж, след което зазида и вратата, извеждаща на площадката. По този начин жилището се бе превърнало в същинска крепост. В другата стая на Серизе имаше килим, купен за двайсетина франка, тесен креват, шкаф, два стола, едно кресло и желязна каса във вид на писалищна маса с великолепна ключалка, купена на вехто. Серизе се бръснеше пред огледалото на камината; имаше два чифта памучни чаршафи, шест хасени ризи и всичко останало също бе ушито от евтина материя. Един или два пъти Кадне видя Серизе облечен елегантно; лихварят, изглежда, пазеше в последното чекмедже на шкафа си нов костюм, с който можеше да се появи в Операта и дори в обществото; празничните дрехи правеха Серизе толкова неузнаваем, че ако не го разпознаваше по гласа, Кадне би го попитал: „С какво мога да ви услужа?“

Това, което клиентите най-много харесваха у Серизе, бе веселият нрав и остроумието му; той говореше на техния език. Принудени да живеят в самото сърце на нищетата, Кадне, двамата му помощници и Серизе винаги запазваха спокойствие подобно на гробари сред ридаещите близки на покойника или на стари сержанти сред мъртъвци; те изслушваха безучастно воплите на гладните, на отчаяните, както хирурзите слушат безучастно стонове на пациентите в болниците, и като войниците и санитарите изричаха тези нищо неозначаващи думи: „Имайте търпение, повече смелост! Защо да се отчайвате! Ще се убиете, а после?... С всичко се свиква, малко разум“ и т.н.

Серизе криеше парите, необходими за сутрешните му операции, в двойното дъно на креслото, на което седеше, и измъкваше оттам не повече от сто франка наведнъж, след което ги пъхаше в джобовете на панталона си; макар че черпеше от паричните си резерви само в промеждутъци между две групи просители, като държеше вратата си затворена и я отваряше едва след като отново напъхваше парите в джобовете си, Серизе нямаше основание да се бои от нещастниците, дошли от всички краища на Париж да получат някой и друг грош. Разбира се, съществуват различни форми на честност и добродетелност и нашата „Монография на добродетелта“^[1] има за основа тази именно социална аксиома. И когато човек действа

против съвестта си, когато открито нарушава общоприетите норми на поведение, това все още не ще рече, че е недостоеен за уважение; дори когато е нечестен, ние не можем да го изпратим в изправителната полиция; дори и крадец, той не е подсъден; макар и осъждан, той още може да се ползува с уважение в затвора, като даде доказателства за онази своеобразна честност сред престъпниците, която ги задължава да не издават другаря си, справедливо да делят плячката и да се излагат на едни и същи рискове. И именно тази форма на честност, която всъщност е може би само сметка, необходимост, все още предлагаща на човека възможност да запази остатъци от някакво величие и последни шансове да се върне към доброто, цареше напълно в отношенията между Серизе и клиентите му. Серизе не прибъгваше към измами, не търсеха да хитруват и бедняците; не си оспорваха взаимно ни размера на дълга, ни процентите. Много пъти Серизе, произлязъл впрочем от низините, бе поправял неволната грешка в интерес на злощастника, който дори и не подозираше това. Ето защо считаха Серизе за куче, но куче честно; думата му в тази долина на скръбта бе свещена. Веднъж някаква жена, взела от него трийсет франка, умря, без да погаси дълга си.

— Ето ползата ми от вас — каза той на хората около него, — а вие ме кълнете. Но както и да е, аз няма да тормозя дребосьците!... — И Кадне отнесе на сираците хляб и евтино вино.

След този случай, който покрай всичко друго бе и добра сметка, и в двете предградия казваха за Серизе:

— Не, не е лош човек!...

Дребното лихварство, разбирано така, както го разбираше Серизе, каквото и да казваме, не е толкова голямо зло като градската заложна къща. Серизе даваше десет франка във вторник, за да получи дванайсет в неделя сутринта. За пет седмици той удвояваше капитала си, но затова пък си позволяваше множество великодушни жестове. Великодушието му се свеждаше до това — от време на време да взема от длъжника само единадесет франка и петдесет сантима; случваше се дълго да не му заплатят проценти. Освен това, когато заемаше петдесет франка на дребен продавач на плодове при условие да му върне шестдесет или сто за сто и двадесет на продавача на торф, Серизе рискуваше парите си.

Когато прекосиха улица Пост и стигнаха на улица Пул, Теодоз и Дюток забелязаха тълпа от мъже и жени и в светлината на фенера пред кръчмата съгледаха червените, попукани, смачкани, смръщени от мъка лица на нещастниците, плешиви, отдавна невчесани, подпухнали от вино, изсъхнали от ракия, едни заплашващи, други примирени, хапливи, духовити, безразлични, облечени в дрипи, които дори четката на художник с най-смело въображение не може да възпроизведе.

— Тук ще ме познаят — каза Теодоз на Дюток и го повлече настрана. — Постъпихме глупаво, като дойдохме в разгара на работата му...

— И не помислихте, че Клапарон спи в бърлогата му и че не познаваме вътрешното ѝ разположение. Слушайте, има неща, неудобни за вас и напълно удобни — за мен; аз например мога да поговоря с моя експедитор и да го поканя на обяд; утре заседават в съда и не ще можем да закусим заедно в „Хижата“. Но в едно от сепаретата откъм градината...

— Не, не. Могат да ни подслушват, без да усетим — възрази адвокатът; — предпочитам „Пти Роше дьо Канкал“ — сядаме в отделено сепаре и разговаряме тихо.

— А ако ви видят със Серизе?

— Тогава да отидем в „Червения кон“ на кея „Турнел“.

— Това вече е друго; в седем часа там е пусто.

И Дюток тръгна сам сред това парцаливо сборище и неведнъж чу да произнасят името му, защото наистина бе трудно да не срещне някой подсъдим, както Теодоз би срещнал тук някои от клиентите си.

В тези квартали мировият съдия е върховен съдия и всички спорове секват в неговия кабинет, особено откакто бе узаконена компетенцията му във всички дела, в които сумата на иска не превишава четиристотин франка. Бедняците се боят от съдилищния писар не по-малко от самия съдия и ето защо всички боязливо се оттегляха пред Дюток. На стълбата той видя жени, седнали на стъпалата: ужасна изложба, подобна на витрините с амфитеатрално разположени на тях цветя и сред които имаше и млади, и с изпити лица, и болни; разноцветните шалчета, шапчици, рокли и престилки правеха сравнението по-правдоподобно, отколкото може да бъде. Дюток едва ли не се задуши, когато отвори вратата на стаята, дето вече шестдесет души бяха оставили вонята си.

— Вашият номер? Номерът ви — крещяха от всички страни.

— Затваряйте си човките — извика от улицата нечий хриплив глас, — това е писарят при мировото съдилище!

И изведнъж се възцари пълна тишина. Дюток намери експедитора си в жилетка от жълта кожа, от каквата правят ръкавиците на стражарите; под нея се подаваше друга, плетена жилетка, необикновено грозна и овехтяла. Вие можете да си представите болезненото лице на този човек, чиято гола шия се подаваше от своеобразната си коруба; главата му бе забрадена с копринена кърпа, която покриваше част от челото и врата и придаваше на физиономията на лихваря едновременно зловец и заплашителен вид; това впечатление се усилваше още повече при светлината на евтината свещ, каквито се продават по една ливра дузината.

— Не, тази работа не може да върви така, татко Лантимеш — казваше Серизе на висок старец на около седемдесет години, който стоеше пред него с червеното си вълнено боне в ръка, смъкнал го от плешивата си глава. През разкопчаната, износена работна риза на стареца се виждаше голата му гръд, покрита с бели косми.

— Кажете ми сега какво смятате да предприемете! Сто франка, дори при условие да получа за тях сто и двацет, не се пуцат току-така като куче в черква...

Петимата останали клиенти, сред тях две кърмачки, едната от които плетеше, а другата кърмеше детето си, прихнаха да се смеят.

Когато видя Дюток, Серизе почтително стана и побърза да го посрещне, като каза на стареца:

— Имате време да си помислите, но вие разбирате, това ме смущава — стар ключар да иска сто франка.

— Но ако става дума за изобретение? — извика старият работник.

— Изобретение, и само сто франка! Вие не познавате законите! Мислете най-малко за две хиляди франка — намеси се Дюток. — Та нали трябва патент, трябва покровители...

— Така е — потвърди Серизе, който разчиташе много на такива случаи. — Слушайте, татко Лантимеш, елате утре в шест часа, тогава ще помислим. Не може да се говори за изобретения, когато има хора.

— Ако работата си струва, включвам се и аз.

— Защо сте станали толкова рано — за да дойдете и да ми кажете това ли? — запита недоверчивият Серизе, подразнен от думите „включвам се и аз“. — Можехме да се видим в канцеларията.

И той скришом погледна Дюток, който макар да казваше истината, като напомняше за Клапарон и за необходимостта да се заемат по-енергично с работата на Теодоз, изглеждаше объркан. После Дюток излезе, като преди това си определи среща със Серизе.

— Можехме да се видим тази сутрин в канцеларията ми — повтори Серизе, изпращайки Дюток до вратата.

— Ето един — рече си той, като се връщаше на мястото си, — който гледа да ме омотае в мрежите си... Е добре, ще оставим експедиторската служба... А, кумичке! — извика той. — Вие също изобретявате, но само... деца... Този номер е забавен, колкото и да е стар.

[1] „Монография на добродетелта“ — произведение от характера на „Физиология на брака“, върху което Балзак работи от 1833 година. Текстът не е бил никога отпечатван. ↑

ШЕСТНАДЕСЕТА ГЛАВА

КАК БЕ ПОБЕДЕНА БРИЖИТ

Излишно е да описваме срещата на тримата съдружници, толкова повече, че всичко, за което се споразумяха, бе разказано от Теодоз на госпожица Тюилие; необходимо е обаче да подчертаем, че проявената от Ла Пейрад ловкост почти уплаши Серизе и Дюток. Още от тази среща у банкера на бедните се породи мисълта да излезе от играта, щом партньорът му се оказва такъв силен играч. Да спечели на всяка цена, да вземе връх над най-сръчните, дори и чрез измама, е честолюбив стремеж на истинските приятели на зелената маса. Ето откъде дойде ужасният удар, който впоследствие щеше да се стовари върху Ла Пейрад.

Впрочем той познаваше съдружниците си; ето защо, въпреки постоянното напрежение на умствените му сили, въпреки непрекъснатите усилия, които изискваше многоликата му роля, нищо не го уморяваше повече от играта с двамата му съучастници. Дюток бе голям мошеник, а Серизе някога бе играл в театър, така че разбираше чудесно условния език на позьорството. Маската на безстрастно лице а ла Талейран би ги накарала да скъсат с провансалеца, който бе в ръцете им, и затова той трябваше да играе роля на непринудено, открито, едва ли не наивно момче, а подобна игра изисква върховни усилия. Да създава илюзии в партера, може всеки свестен артист, но да заблуждаваш госпожица Марс, Фредерик Льомер, Потие, Талма Монроз е висше изкуство.

И тъй, след тази среща в ресторанта Ла Пейрад, както и не по-малко проникателният Серизе, почувствува страх, който сега, в последния период на голямата игра, вледеняваше кръвта му, стискаше го за гърлото и караше краката му да се подкосяват като на комарджия, наблюдаващ с крайчеца на окото си рулетката, дето е заложил последния си шанс. В такива напрегнати минути чувствата придобиват необикновена острота, а умът стига до свои прозрения, недосегаеми за човешката наука.

На другия ден след срещата със съдружниците си Теодоз отиде да обядва у Тюилие; под благовидния претекст, че трябва да посетят госпожа Дьо Сен Фондрий, съпруга на прочутия учен, с която искаха да се сблизат, Тюилие взе жена си и остави Теодоз насаме с Брижит. Нито Тюилие, нито сестра му, нито Теодоз не се заблуждаваха относно истинския смисъл на тази постъпка, която някогашният красавец от времето на Империята наричаше дипломатическа.

— Млади момко, не злоупотребявай с невинността на сестра ми, внимавай — каза Тюилие тържествено, преди да излезе.

— Госпожице — захвана Теодоз, като притегли креслото си към дълбокото кресло, в което плетеше Брижит, — помислили ли сте, че трябва да се спечели разположението на търговците в нашия район към Тюилие?

— А как ще стане това? — запита Брижит.

— Но вие сте в делови отношения с Барбе и Метивие.

— О, наистина!... Честна дума, вие не сте вчерашен — каза тя след кратко мълчание.

— Когато човек обича хората, стреми се да им помага — отвърна Теодоз сдържано и същевременно наставнически.

Да спечели Брижит в тази продължителна битка, започнала преди две години, бе за него толкова важно, колкото Наполеон да овладее големия редут под Москва. Но той трябваше и да омагьоса Брижит, както дяволът според средновековното вярване е омагьосвал хората, и то така, че никога повече да не се опомни. От три дни вече Ла Пейрад обмисляше задачата си и добре разбираше всичките ѝ трудности. Ласкателството, това сигурно оръжие в сръчните ръце, се оказа безсилно пред старата мома, простила се отдавна с всякакви илюзии. Но за човек с неотстъпна воля не съществуват непреодолими прегради и Ламарковци^[1] винаги ще съумяват да превземат своя Капри. Така че ще се опитаме да не пропуснем нищо от паметната сцена, разиграла се тази вечер; всичко в нея има своето значение — и мълчанието, и сведените очи, и погледите, и извивките на гласа, обхващащи сърцето като мрежа.

— Но — отвърна Брижит, — вие вече ни доказахте, че ни обичате много...

— Брат ви говорил ли ви е за това?

— Не, само ми подхвърли, че желаете да разговаряте с мен...

— Да, госпожице, защото вие сте главата на семейството, но като поразмислих добре, открих много рискове за себе си в тази работа; човек може да се излага така само за близки хора. Касае се за цяло състояние, за четиридесет хиляди франка годишен доход... и ни следа от каквито и да било спекулации... просто недвижимо имущество... Мисълта да се осигури за Тюилие състояние ме грабна от самото начало... Това бие на очи, аз вече му говорих... Защото всеки, освен ако не е глупак, с основание ще се запита: „Защо пък толкова много се грижи за нас?“ Но както обясних на вашия брат, действайки в негов интерес, аз се лаская от надеждата, че действувам и в свой интерес. Ако той желае да стане депутат, две неща са абсолютно необходими: да се заплати цензът и по някакъв начин да нашуми името му. И ако аз, изхождайки от моите добри намерения, стигам дотам да желая да помогна на Тюилие да напише книга за държавния кредит, за каквото и да било... налага се да помисля и за състоянието му... А вие няма защо да му давате тази къща.

— На брат ми?... Че аз още утре ще я прехвърля на негово име! — извика Брижит. — Вие не ме познавате!...

— Вярно е, не ви познавам напълно — потвърди Ла Пейрад, — но зная за вас неща, които ме карат да съжалявам, че не ви казах всичко от самото начало, когато замислих плана, по който ще стане избирането на Тюилие за общински съветник. Но утре около него ще се появят завистници, предстои му трудна задача; трябва да внесем смут сред съперниците му, да ги обезвредим напълно!

— А деловият въпрос... — прекъсна го Брижит, — в какво се състоят трудностите, свързани с него?

— Госпожице, трудностите са от морално естество... и аз ще се осмеля да ви служа само след като поговоря с моя изповедник... Колкото до юридическата страна на въпроса, о, работата е напълно законна и аз, както знаете, членувам в корпорацията на парижките адвокати, а тя е строго принципна и аз никога в живота си не бих се заел с дела, които будят съмнение... Успокоява ме едно: че от всичко това за себе си не искам нито грош.

Брижит седеше като на жарава, лицето ѝ гореше, късаше вълнения конец, отново го връзваше и не знаеше какво да каже.

— Днес — продума най-после тя, — недвижимият имот трябва да струва най-малко милион и осемстотин хиляди франка, за да носи

годишен доход четиридесет хиляди...

— Аз ще ви покажа къщата, така че вие сама ще пресметнете приблизителния доход, и мога да ви гарантирам, че Тюилие ще стане собственик на сградата с петдесет хиляди франка...

— О, ако вие ни помогнете да я вземем — извика Брижит с дълбоко вътрешно вълнение, предизвикано от пробудилата се в нея алчност, — то тогава, драги мой господин Теодоз...

Тя се спря.

— Продължете, госпожице...

— Тогава, може да се окаже, че сте се трудили във ваш интерес.

— О, ако Тюилие е издал тайната ми, аз напускам този дом.

Брижит вдигна глава.

— Каза ли ви, че обичам Селест?

— Честна дума, не! — извика Брижит. — Но аз сама исках да ви говоря за нея.

— Да ми предложите ръката й?... О, Бог да ни прощава! Аз бих искал тя сама с родителите си да направи своя избор... Не, не, от вас искам само вашето разположение, вашата подкрепа... Обещайте ми, вие, както и Тюилие, като награда за усилията ми, вашето влияние, вашето приятелство; кажете ми, че ще се отнасяте с мен като с ваш син... И тогава ще ви поискам съвет... И ще постъпя така, както решите, дори не ще разговарям с изповедника си. Повярвайте ми, от две години вече наблюдавам семейството, в което бих искал да вляза, като донеса вместо състояние името си, енергията си... Защото аз ще преуспея!... И така аз виждам, вие притежавате морала на доброто старо време, здрави и непоколебими възгледи... Вие сте делови човек, а да наблюдаваш всички тези качества у близките си, е особено приятно!... С такава тъща като вас аз бих бил освободен от редица домашни грижи, които ни пречат да се отдадем на политиката, когато това се наложи... В неделя вечерта аз наистина се възхищавах от вас... О, вие бяхте просто прекрасна! Как бързо и неусетно се справихте с всичко!... За десетина минути трапезарията бе готова за танци. И без за миг да излезете от дома, съумяхте да намерите толкова напитки, да пригответе такива лакомства... „Ето — казах на себе си, — ето една образцова домакиня!...“

Ноздрите на Брижит се разтваряха от удоволствие, тя просто вдишваше думите на младия адвокат, а той скришом я наблюдаваше,

доволен от победата си. Успял бе да докосне чувствителната струна в сърцето на старата мома.

— А — рече тя, — аз съм свикнала с домашната работа, познавам я добре!...

— Да докоснеш една чиста, спокойна съвест — промълви Теодоз, — о, това ми стига!

После стана от мястото си, отново седна и каза:

— Ето в какво се състои нашата работа, скъпа лелю... Защото вие все пак ще ми бъдете лелка...

— Млъкнете, негоднико! — сгълча го Брижит. — И говорете по работата.

— Аз ще бъда с вас съвсем откровен и знайте, че се излагам на риск, като ви казвам нещата такива, каквито са, тъй като това са тайни, които зная по силата на моето положение на адвокат... Ние с вас двама, може да се каже, вършим престъпление против служебната тайна. Един парижки нотариус се сдружил с някакъв архитект, закупили свободни терени и започнали да строят... Но претърпели крах... излъгали се в сметките си... но това нас не ни занимава... Между къщите, които тази незаконна компания (защото нотариусът не може да участва в никакви сделки) е построила, има една, която не е завършена и затова ще бъде продадена за сто хиляди франка, макар теренът и строежът да възлизат на четиристотин хиляди. Тъй като къщата е почти готова, остават за довършване само някои вътрешни работи, много лесно е да се направят всички изчисления; материалите са на разположение у предприемачите, а те ще ги отстъпят на по-ниска цена, така че цялата сума няма да възлезе на повече от сто и петдесет хиляди франка. Къщата има много добро изложение и след заплащане на данъците ще започне да носи повече от четиридесет хиляди франка годишен доход. Цялата е от дялан камък, а вътрешните стени — от мек пясъчник; фасадата е украсена с разкошна скулптура за повече от двайсет хиляди франка; прозорците са с огледално стъкло, а дръжките им са някаква нова система от италианския град Кремона.

— Добре, добре, но в какво се състоят трудностите?

— Ето в какво: нотариусът е решил да запази за себе си този дял от голямата плячка, която се изплъзва от ръцете му, и в настоящия момент, скрит под името на свой приятел, е един от заемодавците, заинтересувани строежът да бъде продаден на търг. Но за да се

избягнат излишни разходи, работата не стигна до съда, така че бе уговорено продажбата да се извърши на основата на взаимно съгласие. Решил обаче на всяка цена да тури ръка на строежа, нотариусът се обърнал към един от клиентите ми и го замолил да му стане подставено лице. А моят клиент е беден човечец и ми каза буквално така: „О, това е цяло състояние, ако успеем да го измъкнем под носа на нотариуса!...“

— В търговията стават такива работи — подхвърли живо Брижит.

— Ако беше само това — продължи Теодоз, — можеше да ви отговоря така, както е отговорил приятелят ми на един от учениците си, който се оплакал, че му било много трудно да създава шедьоври в живописата: „О, момчето ми — казал му той, — ако беше иначе, всеки лакей щеше да рисува картини...“ Но, госпожице, дано успеем да заблудим този ужасен нотариус, разорил вече множество частни имуществва, защото той, уверявам ви, е много хитър и лесно няма да се остави втори път да го измамат. Когато недвижимото имущество се продава на търг, ако заемодавците не са доволни от получената сума, имат право в определен срок да предложат по-висока цена и по такъв начин да запазят имота за себе си. Ако ние не съумеем да го залъжем до изтичането на този срок, ще се наложи да прибегнем до нова хитрост. Но не излиза ли от рамките на закона подобна стъпка?... Мога ли да я предприема в интерес на семейството, в което желая да вляза?... Ето какво ме занимава от три дни насам...

Брижит, не може да отречем това, се колебаеше и тогава Теодоз пусна в ход последния си коз.

— Нощта е пред вас, помислете си, пък утре пак ще поговорим.

— Чуй, момчето ми — каза Брижит, като погледна адвокатата с почти влюбени очи, — преди всичко трябва да се види къщата. Къде е тя?

— Близо до Мадлената! След десетина години там ще бъде центърът на Париж. И ако искате да знаете, за тези участъци се е мислело още в 1819 година! Богатството на банкера Дю Тийе произлиза от тази афера. Нашумелият банкрут на нотариуса Роген,^[2] банкрут, който предизвика навремето си такъв ужас в Париж, нанесе тежък удар върху престижа на нотариуската корпорация и причини

гибелта на прочутия парфюмерист Бирото, е също свързан с нея. Малко се избърза със спекулациите по тези поземлени участъци...

— Спомням си това — отвърна Брижит.

— Къщата сигурно може да бъде завършена до края на годината и вече към средата на следващата година ще я дадете под наем.

— Може ли да я видим утре?

— Мила лельо, аз съм на услугите ви.

— О, пак ли!... Моля, не ме наричайте така пред хората. А колкото до нашата работа, нищо не мога да кажа, преди да съм видяла къщата.

— Тя е шестетажна, с девет прозореца на фасадата, с хубав двор, има четири магазина и е на ъгъл... О, нотариусът разбира от тия неща! Но стават неочаквани събития и държавните лихви и прочее ценни книжа отиват по дяволите. На ваше място бих продал всички свои облигации, както и всичко, което притежава госпожа Тюилие, за да купя за Тюилие тази красива къща. А после с бъдещите си спестявания ще възстановите дължимото на тази добра женица... Може ли да си представим по-висока държавна рента от днешната. Сто двацет и два процента!... Просто невероятно! Трябва да се побърза.

Брижит облизваше устни; тя съзираше възможност да запази капиталите си и да обогати брат си за сметка на госпожа Тюилие.

— Моят брат е прав — каза тя на Теодоз, — вие сте рядък човек и ще отидете далеч...

— Той всякога ще върви пред мен — отвърна Теодоз с искреност, която трогна старата мома.

— Но вие ще станете член на семейството ни — произнесе в отговор тя.

— Предвиждам препятствия — додаде Теодоз, — госпожа Тюилие е малко налудничава, тя никак не ме обича.

— О, бих искала да видя ще посмее ли да гъкне! — извика Брижит. — Ние да си свършим работата — продължи тя, — ако само може да се свърши, а колкото до вашите интереси, предоставите ги на мен.

— Тюилие, член на генералния съвет, собственик на къща, носеща повече от четиридесет хиляди годишен доход, награден с орден, публикувал сериозен и важен политически труд... избран за

депутат в 1842 година. Между нас да си остане, мила моя лелко, но такава обич човек може да изпитва само към своя тъст...

— Така е.

— Аз нямам състояние, но затова пък ще удвоя вашето; и ако работата мине тихомълком, ще потърся и нещо друго...

— Докато не видя къщата с очите си — отсече госпожица Тюилие, — нищо не мога да кажа...

— Тогава утре наемете файтон и ще отидем. Аз ще се погрижа за позволителното, което трябва да представим...

— До утре, към обяд — отвърна Брижит, като протегна ръка на Теодоз, за да я стисне в знак на съгласие. Но адвокатът положи върху нея най-нежната и същевременно най-почтителната целувка, каквато Брижит бе получавала в живота си.

— Сбогом, мое дете — каза тя, когато го изпрати до вратата.

Брижит нетърпеливо позвъни и на появилата се на прага прислужничка каза:

— Жозефин, веднага идете у госпожа Колвил и ѝ кажете да дойде при мен.

След четвърт час Флави влезе в салона, дето Брижит се разхождаше, обзета от трескава възбуда.

— Мила моя, моля ви за голяма услуга, която се отнася и до нашата скъпа Селест... Вие познавате Тюлиа, танцьорката от Операта; навремето моят брат ми беше продънил ушите да ми говори за нея.

— Да, драга моя, но тя вече отдавна не е танцьорка, сега е графиня Дю Брюел. И ако не се лъжа, мъжът ѝ е пер на Франция...

— А държи ли още на вас?

— От много години вече не се срещаме.

— Доколкото зная, богатият предприемач Шафару е неин чичо — продължи старата мома. — Той е богат и е стар. Идете да видите някогашната си приятелка и се постарайте да вземете от нея писъмце с няколко думи до чичо ѝ, в което да му каже, че ще ѝ направи неограничена услуга, ако склони да ви даде приятелски съвет, а ние с вас утре в един часа по обяд ще отидем при него. Но нека помоли чичо си да запази всичко в пълна тайна. Хайде, детето ми. Нашата скъпа Селест ще бъде милионерка и ще получи от ръката ми, разбирате ли, от моята ръка, съпруг, който ще я въздигне до небесата.

— Искате ли да ви кажа първата буква на името му?

— Кажете...

— Теодоз дьо ла Пейрад! И вие сте права. Този човек, подкрепян от жена като вас, може да стане министър!...

— Сам Господ го изпрати в дома ни — извика старата мома.

В същия момент господин и госпожа Тюилие се завърнаха от гости.

[1] *Ламарковски* — от Ламарк, Максимилиен (1770–1832) — френски генерал от времето на Наполеоновата империя, в 1807 година овладял остров Капри, сломявайки съпротивата на английския пълководец Хъдсън Лоу. ↑

[2] *Нашумелият банкрут на нотариуса Роген* — Вж. романа на Балзак „Величие и падение на Сезар Бирото“. ↑

СЕДЕМНАДЕСЕТА ГЛАВА ЦАРУВАНЕТО НА ТЕОДОЗ

Пет дни по-късно, в началото на април, известието, с което се приканваха жителите да вземат участие в избирането на член на общинския съвет на 20-и същия месец, бе публикувано в „Монитор“ и разгласено с афиши из улиците на Париж. Вече от месец насам бе дошло на власт правителството, наречено „правителство на първи март“^[1]. Брижит беше в неизказано добро настроение, тя се бе убедила в истинността на Теодозовите уверения. Къщата, огледана от горе до долу от стария Шафару, бе призната от него за шедьовър на строителството; бедният Гриндо, архитектът, свързан с работите на нотариуса и на Клапарон, предполагаше, че се труди в своя полза; чичото на госпожа Дю Брюел си въобрази, че се касае за интересите на племенницата му, и заяви, че с трийсет хиляди франка ще завърши напълно строежа.

Така че от седмица насам Ла Пейрад бе божество за Брижит; излагайки му наивно нечестните си аргументи, тя го убеждаваше, че не бива да се изпуска такова състояние, когато то само идва в ръцете ти.

— Е, и какво пък — подхвърли му тя, когато се озоваха насред градината, — ако има там някакъв грях, ще се изповядате, и толкоз.

— Хайде, хайде приятелю — извика приближилият се към тях Тюилие, — за какъв дявол се колебаеш, та помисли за бъдещите си роднини.

— Ще се реша на това — отвърна Ла Пейрад с развълнуван глас, — но при следните условия: не искам да бъда обвинен в алчност и в користолюбие, когато се ожена за Селест... Ако заради вас ще трябва да изпитвам угризения на съвестта, направете така, че в очите на хората да остана това, което съм. Не давай на Селест ти, мой стар Тюилие, нищо освен голата къща, която ще ти осигуря...

— Точно така...

— Не се лишавайте заради нас — продължи Теодоз — и нека моята скъпа леля има предвид това при подписване на брачния

договор. Поставете остатъка от наличните ви средства на името на госпожа Тюилие, а тя да разполага с тях както намери за добре. Ще живеем като едно семейство и аз ще съумея да си създам състояние, стига само да се освободя от грижи за бъдещето си.

— Това ми харесва — извика Тюилие. — Ето думи на честен човек.

— Позволете ми да ви целуна по челото, дете мое — каза старата мома; — но тъй като прикя все пак е необходима, ще дадем на Селест шейсет хиляди франка.

— За тоалетите ѝ — уточни Ла Пейрад.

— Ние и тримата сме почтени хора — извика Тюилие. — Това ще рече, че вие ще ни помогнете да станем собственици на къщата, после заедно ще напишем моя политически труд и ще се поразшетате, за да издействувате орден за мен.

— Това е сигурно, както е сигурно, че на 1-ви май ще бъдете общински съветник! Само, добри ми приятелю, а и вие, мила лелко, запазете всичко в най-дълбока тайна и не се поддавайте на клеветите, които ще се кажат по мой адрес, когато всички ония, които изиграя, се нахвърлят срещу мен... Предупреждавам ви, че ще ме нарекат и голтак, и мошеник, и опасен човек, и йезуит, и тщеславен, и грабител на чужди състояния... Ще слушате ли подобни обвинения със спокойствие?...

— Не се тревожете — отвърна Брижит.

От този ден нататък Тюилие стана „добрият приятел“. Това име Теодоз произнасяше с глас, който удивляваше Флави не само с физическото качество на тембъра си, но и с различните чувства, които изразяваше. Но обръщението „мила лельо“, така ласкаещо слуха на Брижит, се произнасяше само в семеен кръг и понякога в присъствието на Флави; пред чужди хора се пошепваше на ухото на Брижит. Усилията на Теодоз, Дюток, Серизе, Барбе, Метивие, Минаровци, Фелионовци, семейство Лодижоа, Колвил, Прон, Барниол и всички техни приятели бяха наистина огромни. Големи и малки участваха според силите си в делото. Кадне осигури трийсет гласа в своята секция, при което собственоръчно попълни бюлетините на седем неграмотни избиратели. На 30-ти април Тюилие бе избран за член на генералния съвет в департамента Сена с внушително мнозинство, тъй като само шестдесет човека не бяха дали гласа си за него. На 1-ви май

Тюилие се присъедини към обинското тяло, което трябваше да се отпрати към Тюйлери, за да поздравя краля по случай рождения му ден, и се върна оттам сияещ: беше влязъл в двореца непосредствено след Минарови.

След десет дни жълт афиш обяви продажбата на къщата с първоначална цена седемдесет и пет хиляди франка; търгът трябваше да се състои към края на юли. Във връзка с това Клапарон и Серизе водиха разговор, в който Серизе обеща на Клапарон сумата петнайсет хиляди франка на думи, разбира се, ако съумее да направи така, че нотариусът да пропусне фаталния срок за наддаване. Предупредена от Теодоз, госпожица Тюилие напълно се присъедини към тайното споразумение, разбирайки, че трябва да се възнаградят участниците в срамния заговор. Парите трябваше да минават през ръцете на достойния адвокат. Посред нощ Клапарон се срещна на площада пред Обсерваторията със съдружника си — нотариус, чиято кантора, обявена за продажба по решение на Дисциплинарната палата на парижките нотариуси, още не беше продадена.

Този млад нотариус, приемник на Леополд Анекен, се бе устремил тичешком към благополучието, вместо да крачи към него спокойно; той още не бе изгубил илюзиите си за по-добро бъдеще и опитваше всичко, за да го постигне. При тази среща бе готов да заплати до десет хиляди франка за възможността да излезе неопетнен от мръсната афера, трябваше да ги връчи на Клапарон само след като получателят подпише едно тайно писмо. Младият човек знаеше, че тази сума бе единственият капитал, с който беднякът се надяваше да оправи работата, и разчиташе напълно на него.

— Да, та кой друг в Париж може да ми даде такава комисиона за тази афера? — каза Клапарон. — Така че, спете си спокойно. Подставеното от мен лице е честен човек, но достатъчно наивен, за да не надуши кроежите ни... Някакъв стар пенсионер ще му даде парите, за да заплати къщата, и той ще подпише дарителния документ на ваше име.

Когато нотариусът даде на Клапарон да разбере, че не може да му заплати повече от десет хиляди франка, Серизе предложи двайсет хиляди на бившия си съдружник, а после поиска от Теодоз петнайсет, решавайки в последна сметка да остави за Клапарон само три хиляди. Всички разговори, разменени между тези четирима мъже, бяха

подкрепени с най-красиви думи за високи чувства и неподкупна честност, с уверения, че ония, на които е отредено да работят заедно, трябва да си помагат един на друг. Докато цялата тази подмолна дейност се извършваше в полза на Тюилие и за която Теодоз го осведомяваше редовно, изтъквайки най-дълбокото си отвращение от подобни срамни истории, двамата приятели обмисляха заедно бъдещия голям труд на „добрия приятел“; така членът на генералния съвет при департамента на Сена стигна до убеждението, че никога не би могъл да преуспее без помощта на този гениален човек, чийто ум го възхищаваше и чиито способности го поразяваха, усещайки с всеки ден все по-силно желание да направи Теодоз свой зет. И от месец май насам Теодоз обядваше вече четири пъти седмично с „добрия приятел“.

Това бе времето, когато Теодоз властвуваше всецяло в семейство Тюилие, подкрепян от одобрителните изказвания на всички приятели на дома. Ето как ставаше това. Слушайки възторжените похвали на Брижит и Тюилие по адрес на Теодоз, Фелионови се страхуваха да не извикат недоволство у тези две важни особи, колкото и преувеличени да им се струваха безкрайните им хвалби. Същото бе и със семейство Минар. Впрочем поведението на този приятел на къщата бе всякога безукорно; обезоръжаваше и най-подозрителните чрез начина, по който умееше да остане незабележим; той бе просто като допълнителна мебел в дома и Фелионови и Минарови започнаха да мислят, че Брижит и Тюилие са наблюдавали и претегляли Теодоз и че в последна сметка са го намерили за достатъчно лекомислен, за да бъде някога нещо повече от добър млад човек, комуто би трябвало да се помага.

— Може би си въобразява — призна веднъж Тюилие на Минар, — че сестра ми ще го упомене в завещанието си; той съвсем не я познава.

Тези думи, подсказани от Теодоз, успокоиха подозрителния Минар.

— Той ни е много предан — каза един ден старата мома на Фелион, — но пък и много ни е задължен; ние не му вземаме никога наем и почти всеки ден обядва у пас...

Тези лъжи, внушавани на старата мома от Теодоз и пошепвани от ухо на ухо в семействата, посещаващи салона Тюилие, разсеяха и

последните опасения и Теодоз потвърждаваше думите на Тюилие и сестра му с раболепието на истински блюдолизец. При играта на вист поправяше грешките на „добрия приятел“. Усмивката му, неизменна и благодушна като усмивката на госпожа Тюилие, бе всякога готова за всички баналности, изречени от сестрата и от брата.

Адвокатът постигна онова, което тъй горещо бе желал, приемаше спокойно презрението на истинските си съперници и дори се възползуваше от него, за да прикрие могъществото си. В продължение на четири месеца той имаше неподвижния, вцепенен вид на змия, която поглъща и смила плячката си. Затова понякога бягаше в градината с Колвил или с Флави, та там да се насмее, да захвърли маската си, да си отдъхне и се посъвземе, отдавайки се пред бъдещата си тъща на ония нервни пристъпи на страстта, които я ужасяваха и същевременно трогваха.

— Не ме ли съжелявате? — питаше той Флави в навечерието на търга, на който Тюилие стана собственик на къщата срещу седемдесет и пет хиляди франка. — Човек като мен да пристъпя като котка, да преглъща думите си, да потиска гнева си... и отгоре на всичко да понася вашите откази...

— Приятелю мой, дете мое!... — мълвеше Флави объркана.

Тези думи, подобно на термометър, показват до какво нагриване ловкият артист бе довел интрижката си с Флави. Бедната жена се разкъсваше между щенията на сърцето си и повелите на морала, между задръжките на религията и тайнствения зов на страстта.

Междувременно младият Феликс Фелион с обич и постоянство, достойни за похвала, даваше уроци на младия Колвил; той удължаваше щедро часовете, вярвайки, че помага на бъдещото си семейство. В знак на благодарност за грижите му и по съвета на Теодоз Колвил канеше Феликс всеки четвъртък на обяд, на който редовно присъствуваше и адвокатът. Флави подаряваше на Феликс ту направено от нея портмоне, ту пантофи, ту табакера и младият щастливец възкликаваше:

— Аз съм щедро възнаграждаван, госпожо, чрез удоволствието да ви бъда полезен.

— Ние не сме богати, господине — отвръщаше Колвил, — но, дявол да го вземе, не искаме да бъдем неблагодарни!

Старият Фелион потриваше ръце, когато слушаше сина си след завръщането му от тези вечери, и вече виждаше своя скъп, благороден

Феликс съпруг на Селест.

Ала колкото повече Селест обикваше Феликс, толкова по-строго и по-хладно ставаше държанието ѝ към него, особено след острото предупреждение на майка ѝ една вечер, когато ѝ беше казала:

— Не давайте никакви надежди на младия Фелион, дъще моя. Ни баща ви, ни аз сме в състояние да ви омъжим по свой избор — вие, както знаете, ще получите зестра от други хора; затова не се старайте да се харесате на някакъв учител, беден като църковна мишка, а гледайте да си осигурите обичта на госпожица Брижит и на вашия кръстник. Ако не искаш да убиеш майка си, да, да, ангелче мое... да ме убиеш, довери ми се напълно и запомни веднъж завинаги, че ние преди всичко желаем твоето щастие.

Тъй като окончателният търг бе насрочен за края на месец юли, Теодоз още в края на юни посъветва Брижит да бъде готова и тя побърза да продаде всички ценни книжа на снаха си, както и своите. Провалът на договора на четирите сили, отекнал като оскърбление за Франция, е исторически факт, но при все това е необходимо да припомним катастрофалното спадане на държавната рента към края на юли и август 1840 година, когато перспективата за война бе подчертавана твърде често от господин Тиер и курсът на рентата спадна на двайсет франка, а трипроцентната рента стигна до шестдесет франка при номинална цена сто франка. Но това не е всичко: този финансов крах даде рязко отражение върху стойността на недвижимите имуществва в Париж и всички, които бяха обявени за продажба, бяха продадени на загуба. Тези събития направиха Теодоз пророк, гений в очите на Брижит и Тюилие, комуто къщата бе окончателно присъдена срещу седемдесет и пет хиляди франка. Нотариусът, положението на когото се влоши още повече вследствие политическата криза и чиято кантора бе междуременно продадена, се видя принуден да замине за няколко дни в провинцията, задържайки в себе си десетте хиляди франка, предназначени за Клапарон. Посъветван от Теодоз, Тюилие възложи на Грендо да завърши къщата, което архитектът направи, продължавайки да смята, че работи за нотариуса; и тъй като по това време всички строежи бяха преустановени и работниците стояха със скръстени ръце, архитектът с толкова по-голямо усърдие се зае с любимата си работа. За двайсет и пет хиляди франка той облече в позлата четири салона!...

Теодоз поиска всички сметки да се водят на книга, дето вместо двайсет и пет хиляди да бъдат вписани петдесет хиляди франка. С придобиването на новия дом авторитетът на Тюилие порасна неимоверно много. Колкото до нотариуса, той бе съвсем объркан от политическите събития, връхлетели като гръм от ясно небе върху него. Уверен в могъществото си, силен със съзнанието за толкова извършени от него услуги, държащ в ръцете си Тюилие чрез труда, върху който работеха заедно, и най-вече боготворен от Брижит заради деликатността си, тъй като никога не бе направил и най-малък намек за материалните си затруднения и въобще не говореше за пари, Теодоз се държеше сега по-малко раболепно, отколкото преди. Веднъж Брижит и Тюилие му казаха:

— Нищо не е в състояние да разколебае нашите чувства към вас; чувствувайте се тук като у дома си, а колкото до мнението на Минар и Фелион, от което, кой знае защо, се боите, нека ви кажем, че ни занимава толкова, колкото някоя строфа от стихотворенията на Виктор Юго. Така че оставете ги да си говорят и... горе главата!

— Но ние все още се нуждаем от тези хора за избирането на Тюилие в Камарата на депутатите — отвърна Теодоз. — Вслушвайте се и занапред в съветите ми, щом ги намирате за добри! Когато къщата стане напълно ваша, ще си дадете сметка, че сте я получили едва ли не даром, тъй като ще можете да закупите по шейсет франка стофранковата рента, носеща три процента, на името на госпожа Тюилие и по този начин да възстановите напълно спестяванията й... Изчакайте само да изтече срока на допълнителното наддаване и имайте подръка петнайсетте хиляди франка за нашите нехранимайковци.

Брижит обаче не чака: събра всички свои капитали с изключение на една сума от сто и двайсет хиляди франка и като получи върху двеста и четиридесет хиляди франка трипроцентна рента на името на госпожа Тюилие, възстанови прежното състояние на снаха си. Тази рента носеше годишен доход дванайсет хиляди франка; осигури си и на свое име такава рента, носеща годишен доход десет хиляди франка, заричайки се никога повече да не си създава такива главоболия. За брат си предвиждаше четиридесетте хиляди франка доход извън пенсията, дванадесет хиляди за госпожа Тюилие и осемнадесет хиляди за себе си, което, взето вкупом, възлизаше на седемдесет хиляди франка плюс наемите от жилището, изчислявани на осем хиляди франка.

— Сега сме не по-малко богати от Минарови — извика Брижит.

— Рано е да ликуваме — възрази ѝ Теодоз; — допълнителният срок изтича едва след още осем дни. Аз уредих вашите въпроси, но моите изоставих напълно...

— Скъпо мое дете, вие имате приятели — възкликна Брижит — и ако се нуждаете от двайсет и пет луидора, всякога ще ги имате от нас.

При тези думи Теодоз размени усмивка с Тюилие, който го отведе в градината и му каза:

— Извинете горката ми сестра, тя гледа на света през кухненското прозорче. Но ако вие се нуждаете от двайсет и пет хиляди франка, аз мога да ви ги заема... когато получа първите наеми от новата къща — добави накрая той.

— Тюилие, примката около врата ми се затяга — извика Теодоз. — Откакто съм адвокат, се разправам с полици... Но, шт, нито дума!... — пошепна Теодоз, уплашен, че беше издал тайната си. — Аз съм в ръцете на мошеници... искам да ги смажа...

[1] *Правителство на първи март.* — На 1 март 1840 година министерският кабинет във Франция бил оглавен от Тиер, сторонник на английска политика, но външнополитическата ситуация се оказала неблагоприятна за Франция и Тиер бил принуден да излезе в оставка. ↑

ОСЕМНАДЕСЕТА ГЛАВА

ДЯВОЛИ СРЕЩУ ДЯВОЛИ

Когато разкриваше тайната си, Теодоз се ръководеше от две съображения: да изпита Тюилие и същевременно да предотврати страшния удар, който можеше да му бъде нанесен в тъмната и зловеща борба, предвиждана отдавна. Нека се опитаме с две думи да си обясним ужасното му състояние.

В дните на най-жестока нищета единствен Серизе бе дошъл да го навести в ледената му мансарда, дето лежеше премръзнал в леглото. Останал бе само с една риза. От три дни живееше с един хляб, който режеше на тънки филийки, и се питаше: „Какво да правя!...“ И тъкмо в това трудно за него време излезе от затвора някогашният му покровител, когото бяха помилвали. Излишно е да говорим за плановете, които си чертаеха тези двама мъже пред горящите дръвца в камината, единият — завит в покривката на хазайката, другият — потънал в сметките си. На другия ден Серизе, който сутринта бе успял да се срещне с Дюток, донесе панталон, жилетка, палто, шапка и обувца, купени на вехто, и отведе Теодоз на обяд. Провансалецът се озова в ресторант „Пенсон“ на улица Ансиен Комеди и изгълта половината от обяда, който струваше четиридесет и седем франка. При десерта, между две чаши вино, Серизе каза на приятеля си:

— Ще подпишеш ли полица за петдесет хиляди франка, а аз ще те направя адвокат?...

— Но за това са нужни само пет хиляди — възрази Теодоз.

— Остави тази работа на мен, ти ще платиш петдесет хиляди; това е нашият дял, на господина, който току-що те нахрани, и моят в една афера, в която ти нищо не рискуваш, а в замяна на това ще получиш титлата адвокат, хубава клиентела и ръката на младо момиче с двайсет, че и с трийсет хиляди франка. Ни Дюток, ни аз можем да се оженим за нея, затова решихме да те облечем като хората, да те храним и поим, да ти плащаме жилището, да те поставим в подходяща за теб обстановка, с една дума, да те направим човек... Но ние се нуждаем от

гаранции. Не е работата до мен, аз те познавам, но имам предвид човека, комуто ще бъда подставено лице... Стягаме те за поход, няма как, затова ще трябва да подпишеш веднага. Ако не пипнем тази зестра, ще потърсим нещо друго... Между нас казано, няма какво да се церемоним много, ясно, нали?... Допълнително ще ти дадем някои уточнения, работата не е чак толкова бърза... Ето, аз имам марки...

— Момче, перо и мастило — извика Теодоз.

— Такива хора обичам! — възкликна Дюток.

— Подпиши: „Теодоз дьо ла Пейрад“ и прибави: „Адвокат, улица Сен Доминик-д’Анфер“, ето тук, под думите „Приел за десет хиляди франка.“ Ние сами ще поставим датата и ще предявим иска, без да вдигаме шум, за да излезе заповед за задържането ти. Корабопритежателите трябва да подсигурят интересите си още докато капитанът и корабите са в морето.

На другия ден след постъпването на Теодоз в адвокатската корпорация приставът при мировото съдилище отиде, по молба на Серизе, късно вечерта при него и всичко бе уредено мирно и тихо. Търговският съд оформя стотици подобни решения в едно заседание. Уставът на корпорацията на парижките адвокати е известен със своята строгост и принципност. Тази корпорация, както и корпорацията на поверениците изискват строга дисциплина от членовете си. Адвокат, когото грози опасност да се озове за неизплатени данъци в затвора Клиши, незабавно се изключва от списъка на адвокатите. И тъй, посъветван от Дюток, Серизе предприе чрез подставено лице мерки, осигуряващи на двамата съдружници по двайсет и пет хиляди франка от зестрата на Селест. Теодоз мислеше, че с подписване на полицата си осигурява живота, както и възможност да упражнява професията си, но колкото повече хоризонтът пред него се проясняваше, колкото по-високо се изкачваше по социалната стълба, толкова по-горещо желаше да се освободи от двамата си съдружници. И сега, искайки от Тюилие двайсет и пет хиляди франка, Теодоз възнамеряваше да се споразумее със Серизе и да откупи на половин цена полицата си.

Подобни срамни спекулации за съжаление не са рядкост. Под една или друга форма те се вършат твърде често в Париж и историкът, желаещ да нарисува точна и вярна картина на обществото, не бива да ги отминава.

Закоравелият развратник и куче от вертепите Дюток все още дължеше двайсет хиляди франка за своята длъжност и се надяваше, в случай, че планът им успее, да се освободи от дълговете си до края на 1840 година. Дотогава ни един от тримата съдружници не бе престъпвал споразумението. Всеки съзнаваше силата си и догаждаше опасността. Затова изпитваха еднакво недоверие един към друг, еднакво се шпионираха, еднакво бе привидното доверие, което си засвидетелствуваха, еднакво мрачни бяха мълчанието или погледите, когато взаимното подозрение проличеше в думите и жестовите им. Но от два месеца насам позициите на Теодоз укрепнаха и добиха внушителната сила на независима крепост. Дюток и Серизе обаче бяха струпали куп барут в подножието ѝ, дето фитилът гореше непрекъснато; достатъчно бе вятърът да духне, за да отиде крепостта по дяволите.

Звярът, както знаем, е особено свиреп, когато се нахвърля върху плячката си, и ето това време бе настъпило за трите изгладнели тигъра. Понякога Серизе пронизваше Теодоз с бунтовен поглед, какъвто в това столетие народът два пъти бе отправил към владетелите си и с който му казваше: „Направих те крал, а сам съм нищо... Не си ли всичко, значи, си нищо.“

Завист като неудържима лавина се надигна в душата на Серизе. Дюток изцяло се намираше във властта на забогателия си експедитор. Теодоз на драго сърце би изгорил полицата на двамата си съдружници в някакъв инсцениран пожар, а заедно с нея и самите тях. И колкото по-ревниво криеха един от друг мислите си, толкова по-лесно ги отгатваха. Като душа, която предчувствува близката си гибел, Теодоз мислеше за козовете на противника, за недостойната си игра и за бъдещето си. Признанието пред Тюилие се бе изплъзнало от душата му в момент на отчаяние; надникнал бе във всички потайни местенца на този буржоа и бе намерил там само двайсет и пет хиляди франка.

„А след месец може би и нищо“ — си каза той, когато се прибра у дома си.

Обзе го дълбока омраза към семейство Тюилие. Но държеше Тюилие като с харпун чрез труда, озаглавен „За налозите и погашенията на дълговете“, в който свободната му мисъл намери нови форми за идеите, изложени в органа на последователите на Сен Симои „Глоб“, както и своеобразен, стегнат език, натрупващ плътни бои по

картината и носещ поетичното дихание на южната душа. Практическите познания на Тюилие в тази област помогнаха много на Теодоз. Гъделичкайки честолюбието на наивника, тази необикновено чувствителна струна в човешката душа, Теодоз реши с това именно бедно оръжие да покори окончателно покровителя си. В зависимост от характера човешкото самолюбие е кораво като гранит или ронливо като пясък.

Когато поразмисли, Теодоз си даде сметка, че признанието му не бе погрешна стъпка.

„Виждайки, че му връщам петнайсетте хиляди франка в момента, когато сам се нуждая толкова много от пари — продължаваше да размишлява Теодоз. — Тюилие ще гледа на мен като на олицетворение на честността.“

Ето как Клапарон и Серизе бяха изиграли нотариуса в навечерието на деня, когато изтичаше срокът за допълнителното наддаване. Серизе, комуто Клапарон съобщи паролата и показа жилището на нотариуса, отиде при него и му каза:

— Един от приятелите ми, Клапарон, вие го познавате, ме помоли да намина да ви видя; той ви очаква вдругиден вечерта на уговореното място с десет хиляди франка; ще ви донесе документа, който искате от него, но и аз трябва да присъствувам при връчването на сумата, защото той ми дължи пет хиляди франка... И ви предупреждавам, драги господине, че името в дарителния документ още не е вписано.

— Ще отида — съгласи се нотариусът.

Бедният хитрец чака до зори и един от кредиторите му, с когото Серизе се бе споразумял за половината от получения дълг, задържа нотариуса и взе от него дължимите си шест хиляди франка.

— Ето ти хиляда екю — си каза Серизе, — достатъчни, за да се отърва от Клапарон.

А после отново отиде при нотариуса и му каза:

— Клапарон е негодяй! Той получи петнайсет хиляди франка от човека, който купи къщата, и по всичко изглежда, че ще я задържи окончателно... Заплашете го, че ще разкриете на кредиторите му мястото, дето се укрива, обвинете го в умишлен фалит и Клапарон ще ви даде половината.

Вбесен, нотариусът написа мълниеносно писмо на Клапарон, който в опасенията си да не бъде арестуван, помоли Серизе да му осигури задграничен паспорт.

— Ти ми създаде много неприятности — каза му Серизе, — но аз не съм като теб. Ето, имам всичко на всичко хиляда екю и съм готов да ти ги дам. Замини за Америка и опитай щастието си там, както аз моето тук...

Вечерта, предрешен с помощта на Серизе като старица, Клапарон отпътува за Хавър с дилижанс Серизе оставаше господар на петнайсетте хиляди франка, които Теодоз трябваше да заплати на Клапарон, и спокойно, без да бърза, зачака адвоката. Този човек, с рядко остра и будна мисъл, се бе договорил с едного от заемодавците, притежаващ полица за не повече от две хиляди франка, че ще излезе в най-изгодния момент с искане да се повиши цената на продаваната къща. Тази маневра бе всъщност идея на Дюток, която Серизе бързаше да осъществи. В нея той виждаше възможност да получи още седем хиляди франка, от които се нуждаеше, за да уреди друга една афера, досущ като тази с Тюилие и която измъченият от мизерия Клапарон бе подсказал. Касаеше се за къща на улица Жофроа-Мари, която се продаваше за шейсет хиляди франка. Вдовицата Поаре даваше на Серизе десет хиляди франка, толкова плюс облигации за други десет хиляди му предлагаше и кръчмарят. Тези трийсет хиляди франка, прибавени към шестте хиляди, с които разполагаше, и към парите, които разчиташе да получи, му позволяваха да опита щастието си, толкова повече, че смяташе за сигурни и двайсет и петте хиляди, дължими му от Теодоз.

„Срокът за допълнителното наддаване изтече — си каза Теодоз, когато отиваше да помоли Дюток да доведе Серизе. — Дали да направя опит да се освободя от моята пиявица?...“

— Най-добре е да поговорите по тази работа в дома на Серизе, защото там се крие Клапарон — отвърна Дюток.

И тъй, между седем и осем часа Теодоз се отправи към леговицето на банкера на бедните, когото сутринта писарят бе предупредил за посещението на главния човек.

Серизе прие Ла Пейрад в ужасната кухня, дето се потулваха интриги, дето се готвеха човешки страдания и дето двамата приятели закрачиха като зверове в клетка, водейки следния разговор:

— Донесе ли петнайсетте хиляди франка?

— Не, но ги имам у дома.

— А защо не в джоба? — запита остро Серизе.

— Ще ти обясня — отвърна адвокатът, който, изминавайки пътя от улица Сен Доминик до Естрадад, бе обмислил решението си.

Печейки се на ръжена на двамата си съдружници, провансалецът внезапно бе осенен от добра идея. Опасността изостря сетивата ни. Адвокатът разчиташе на силата на откровеността, която покорява всички, дори и мошеника. Човек почти всякога изпитва уважение към противника си, който в дуела разголва гърдите си и не стреля навреме.

— Добре — каза Серизе със зъл глас. — Комедията започва!

Тези зловещи думи той произнесе под носа си, от което прозвучаха още по-заплашително.

— Ти ми създаде великолепно положение и аз никога не ще забравя това, приятелю мой — подхвана Теодоз развълнувано.

— О, какъв си мазен сега! — ухили се Серизе.

— Не ме прекъсвай; ти не се съмняваш в искреността ми, нали?

— Напротив, съмнявам се, и как още! — отвърна банкерът на бедните.

— Що думаш?

— Ти не искаш да изпуснеш от ръце петнайсетте хиляди...

Теодоз повдигна рамене и втренчено погледна Серизе, който недоумяващ мълчеше.

— Ако беше на моето място и живееше под постоянно насочено към теб оръдейно дуло, не би ли поискал и ти да излезеш от такова положение?... Изслушай ме добре. Ти се занимаваш с опасни търговийки и за теб не е излишно да си осигуриш солидна поддръжка в съдебните кръгове на Париж... Ако непредвидени обстоятелства не ме отклонят от моя път, до три години мога да стана заместник кралски прокурор, а може би и адвокат при кралския съд... Днес аз ти предлагам върното си приятелство, което при всички случаи ще ти бъде полезно, а по-късно обещавам да ти издействувам някоя почтена служба. Това са моите условия.

— Условия! — извика Серизе.

— След десет минути ще ти донеса дващест и пет хиляди франка, а ти ще ми върнеш всички полици на мое име...

— А Дюток? А Клапарон? — изсъска Серизе.

— Ти за тях не мисли — пошепна Теодоз на ухото на приятеля си.

— Много мило! — изсмя се Серизе. — И ти си измислил този номер, за да пипнеш петнайсетте хиляди франка, които не са твои!...

— Но нали добавям към тях още десет хиляди... Пък и добре се познаваме...

— Щом си успял да измъкнеш десет хиляди от твоите буржоа — прекъсна го живо Серизе, — нищо не ти струва да им поискаш двайсет... Срещу трийсет хиляди може да разчиташ на мен... Откровеност за откровеност.

— Ти искаш невъзможното — извика не на себе си Теодоз. — И трябва да знаеш, че ако имаше работа с Клапарон, а не с мен, нямаше да видиш тези петнайсет хиляди, защото къщата вече е собственост на Тюилие.

— Ще отида да му кажа това — заплаши го Серизе, като тръгна към стаята си, която Клапарон бе напуснал преди десетина минути, предрешен като старица.

Двамата противници, както читателят и предполага, разговаряха полугласно и когато понякога Теодоз повишаваше глас, Серизе с жест му припомняше, че Клапарон може да ги чуе. През петте минути, в продължение на които се вслушваше в брътвежа на двата мъжки гласа, Теодоз изпитваше тъмното и страшно безпокойство на човек, заложил в жестока игра живота си. Най-после Серизе се върна и се приближи към съдружника си; по устните му играеше усмивка, свирепите му очи светеха със сатанинско коварство, а по лицето му се бе появило странно оживление като на тържествуващ Луцифер.

— Аз съм бос в тия истории — захвана той, като вдигаше рамене, — но, виж, Клапарон си знае работата; той ненапразно е оправял сметки на големи банкери и сега, като му предадох думите ти, прихна да се смее и каза: „Така си и знаех!...“ Та гледай утре да ми донесеш двайсет и петте хиляди франка, които ми предлагаше, но полицата ще си остане у мен.

— И защо? — запита Теодоз, усещайки по гърба си остри тръпки, сякаш електрически ток му бе пронизал гръбнака.

— Къщата е наша!

— Но как?

— Клапарон е поискал да се повиши продажната цена от името на първия ищец, някаква дребна риба на име Совиню. Пълномощникът Дерош е изготвил иска и утре заран ще получите съобщение... Работата си струва Клапарон, Дюток и аз да се запретнем и да купим къщата за нас... Какво щях да правя без Клапарон? И ето защо аз всичко му простих. Да, простих му и може би няма да ми повярваш, но дори го целунах. Така че промени условията си...

Последните думи прозвучаха толкова по-страшно, тъй като бяха съпроводени с ужасната гримаса на Серизе, който с удоволствие разиграваше сцена от „Единствения наследник“^[1], наблюдавайки скришом поведението на провансалеца.

— О, Серизе!... — изпъшка Теодоз. — Аз, който съм ти мислил само доброто!...

— Знаеш ли какво, драги мой, между нас трябва да има ей това...

И той се потупа по сърцето.

— Ти нямаш сърце. Щом сметна, че си отишъл далеч, реши да ни смажеш... Аз те изтръгнах от твоята тиня, спасих те от ужасите на глада!... Щеше да пукнеш като последен глупак... Ние ти посочихме пътя към богатството, създадохме ти най-хубаво положение в обществото, поставихме те там, дето имаше какво да вземеш... и ето! Сега вече те познавам и ние винаги ще бъдем нащрек.

— Значи, война — извика Теодоз.

— Ти пръв стреля срещу мен — заяви Серизе.

— Но ако вие ме разнищите, сбогом надежди! А ако не ме разнищите, ще имате в лицето ми враг!...

— Това казвах вчера и аз на Дюток — отвърна студено Серизе. — Но какво да се прави, друг избор нямаме... живуркаме и действуваме според обстоятелствата... Ала аз съм добро момче — продължи той след малка пауза; — донеси ми утре в девет часа твоите двайсет и пет хиляди франка, и Тюилие ще има къщата... Ние ще продължим да ти служим всеотдайно, и ти ще плащаш. След всичко, което току-що стана, момчето ми, не можеш да отречеш, че постъпвам благородно.

И Серизе потупа Теодоз по рамото с цинизъм, далеч по-унизителен, отколкото бе някога клеймото на палача.

— Е добре, дай ми срок до обяд — отвърна провансалецът, — защото, както сам казваш, работата иска време!

— Ще се опитам да склоня Клапарон, а то той е много нетърпелив.

— И тъй, довиждане — каза Теодоз с вид на човек, взел внезапно някакво решение.

— Лека нощ, приятелю — отвърна Серизе през носа си, което лишаваше от очарованието ѝ най-хубавата дума в езика ни.

„Ето един, който си намери майстора!“ — си каза той, гледайки от прозореца Теодоз, който вървеше из улицата като замаян.

[1] *„Единственият наследник“* — комедия на френския драматург Реняр (началото на XVII в.). ↑

ДЕВЕТНАДЕСЕТА ГЛАВА

МЕЖДУ СЪДЕБНИ ЗАСЕДАТЕЛИ

Когато свърна по улица Пост, Теодоз се отправи с бързи крачки към къщата на госпожа Колвил, крайно възбуден и от време на време си говореше сам. Дълбокото вълнение и изгарящата го като огън тревога, позната на мнозина парижани, защото до подобни ужасни положения стигат хиляди хора в Париж, доведоха адвоката до някакво трескаво състояние, при което изпитваше непреодолима потребност да изрази чувствата си. Ще се опитаме да обясним с няколко думи това състояние. На ъгъла, където се пресичат булевардът Сен Жак дю-О-Па и малката уличка Дьо-з-Еглиз. Ла Пейрад извика:

— Ще го убия!...

— Ето един недоволен — забеляза някакъв работник, чиято шега успокои трескавата лудост, в плен на която бе Теодоз.

Излизайки от Серизе, той реши да се довери на Флави и да ѝ признае всичко. Южните натури са такива — силни до известен предел, после рухват. Намери Флави сама в стаята си; тя го погледна и веднага си помисли, че или ще се опита да я изнасили, или ще я убие.

— Какво ви е? — извика Флави.

— Аз... — измърмори той. — Обичате ли ме, Флави?

— О, нима се съмнявате?

— Обичате ли ме безгранично... дори и ако ви кажа, че съм престъпник?

„Да не е убил някого?“ — помисли си тя. И му отвърна утвърдително, като кимна с глава. Този знак извика у него онова неопишуемо усещане на парлива радост, на зашеметяващо облекчение, което изпитва давецият се, когато се улови за спасителния върбов клон; ставайки от стола си, той се хвърли към дивана, където седеше Флави, и разтърсван от ридания, които биха трогнали дори закоравелия съдия, взе ръката ѝ и я намокри със сълзите си.

— Днес за никого не съм у дома — каза Флави на прислужничката си, след което затвори вратата и се върна при Теодоз,

почувствувала в сърцето си прилив на майчина нежност... Намери го заровил глава във възглавниците на дивана и облян в сълзи. Носната кърпа, която Флави взе от ръцете му, бе мокра.

— Но, Боже мой, какво има? Какво ви е? — запита тя отново.

Човешката натура, далеч по-проникновена от изкуството, помогна чудесно на Теодоз; сега той не позираше, сърцето му по закона на всяко сърце се разкъсваше от мъка и тези сълзи, тази нервна криза изкупваха довчерашните му игри.

— Вие сте същинско дете — проговори Флави с нежен глас, като галеше косите на Теодоз, чиито ридания постепенно секваха.

— За мен вие сте всичко на този свят — извика той, покривайки с горещи целувки ръцете на Флави — и ако останете до мен, ако бъдете за мен това, което е тялото за душата и душата за тялото продължи той вече значително успокоен и поглеждащ нежно Флави, — тогава само ще добия смелост.

Теодоз стана и закрачи из стаята.

— О, да, аз отново ще се впусна в бой, отново ще почерпя сили, когато като Антей прегърна майка си, ще удуша със собствените си ръце змиите, които се увиват около мен, които ме даряват със змийски целувки, които плюнчат бузите ми, искат да изсмучат кръвта ми, честта ми! О, нищета!... О, колко велики са ония, които съумяват да стоят твърдо на нозете си с високо вдигнати чела!... По-добре да бях умрял от глад на сламеника си преди три години и половина!... Гробът е меко легло в сравнение с живота, който вода! Ето вече осемнайсет месеца как вкусвам живота на буржоа!... И в момента, когато съм пред прага на почтено и щастливо съществуване, пред прага на великолепно бъдеще, когато вече се отправям към обществената пиршествена трапеза, палачът ме удря в гърба... Да, чудовището ме удари в гърба и ми каза: „Плащай дължимото на дявола или ще загинеш!...“ Та аз да не го срина!... Да не разчекна мордата му и да не напъхам ръката си в нея, докато му провиснат червата!... О, и как ще го направя!... Погледнете, Флави, очите ми са вече сухи, нали!... А сега аз отново се смея, отново усещам сили, отново мощ изпълва гърдите ми... О, кажете само, че ме обичате... повторете го! В този момент вашето признание би ме върнало към живота, както се раждат повторно хората, примирени с необходимостта да умрат, когато чуят вестта за помилване.

— Но вие сте ужасен, приятелю мой — промълви Флави. — О, вие ме съкрушихте...

Злочестата жена, която не разбираше нищо, се отпусна на канапето като мъртва, с уморени, блуждаещи очи и тогава Теодоз коленичи пред нея.

— Простете... простете — зашепна той.

— Но, моля, кажете, какво се е случило с вас? — запита Флави.

— Искат да ме погубят. О, дайте ми Селест и ще видите какъв прекрасен живот ще ви създам — и на нея, и на вас... Колебаете се... това ще рече, че сте готова да бъдете моя, и то веднага!...

И той посегна да я сграбчи, но ужасена, Флави скочи от дивана и започна да крачи из стаята.

— О, мой ангел пазител!... О, какво чудо! Сега ясно виждам, че Бог е с мен! В душата ми проблесна светлина. Внезапно ме осени чудна мисъл... О, благодаря ти, добър мой ангел, велики Теодоз... Ти ме спаси.

Флави гледаше с възхищение този хамелеон: опрял коляно до земята, скръстил ръце на гърдите, обърнал очи към небето и удавил в религиозен екстаз грешния си порив, Теодоз произнасяше молитва и се кръстеше със смирения вид на най-благочестив католик.

— Сбогом! — каза той с тъга и с копринена мекота на гласа, които съблазняваха.

— О — извика Флави, — оставете ми тази кърпичка!

Теодоз се спусна надолу по стълбата като луд, изскочи на улицата и забърза към Тюилие; после внезапно се обърна, съгледа Флави в прозореца и с тържествуващ вид размаха ръка.

„Какъв човек!“ — прошепна тя.

— Добри приятелю — подхвана Теодоз със спокоен, мек и едва ли не мазен глас, когато влезе в дома на Тюилие, — ние сме в ръцете на жестоки мошеници. Но аз ще им дам мъничък урок.

— Какво има? — запита Брижит.

— Какво има ли — искат двайсет и пет хиляди франка, за да узаконят продажбата. Тюилие, вземете със себе си пет хиляди франка и елате с мен, аз ще ви осигурия къщата... Създавам си безпощадни врагове!... — извика адвокатът. — Ще се опитат морално да ме унищожат. Дано само не се поддадете на техните клевети и не промените отношението си към мен — това е всичко, което искам от

вас. В края на краищата какво ме засягат интригите им? Ако аз успея, вие ще имате къщата за сто двайсет и пет хиляди франка вместо за сто и двайсет хиляди.

— А това няма ли да се повтори? — запита Брижит с разширени от уплаха очи.

— Право да наддават имат единствено регистрираните по съответния ред заемодавци и тъй като само един от тях се е възползвал от своето право, ние можем да бъдем спокойни. Трябва да се депозират не повече от две хиляди франка, но останалите са нужни, за да възнаградим щедро пълномощниците, а добре ще е и на заемодавеца да подхвърлим някоя хилядарка.

— Иди, Тюилие — каза Брижит, — иди да вземеш шапката и ръкавиците си, а парите знаеш къде са...

— Тъй като изтървах без полза двайсет и пет хиляди франка, сега вече не искам пари в ръцете си... Нека Тюилие сам урежда сметките си — каза Теодоз, когато остана насаме с Брижит. — Вие спечелихте двайсет хиляди франка в сделката с Грендо, той мислеше, че работи за нотариуса, и сега притежавате имот, който след пет години ще струва милион. Ами че това е къща на ъгъла на булевард!

Брижит слушаше неспокойно като котка, усетила под пода мишки. Тя гледаше Теодоз в очите и колкото и да съзнаваше правотата на думите му, изпитваше недоверие.

— Какво става с вас, мила лельо?...

— О, аз не ще се успокоя, докато не станем собственици на къщата...

— Но вие ще дадете двайсет хиляди франка, нали — прекъсна я Теодоз, — за да стане Тюилие, както ние, юристите се изразяваме, безспорен неин владетел? И не забравяйте, че аз вече втори път спечелвам за вас това богатство.

— Къде отиваме? — запита Тюилие.

— При метр Годешал, когото ще вземем за наш пълномощник.

— Но ние му отказахме ръката на Селест! — извика старата мома.

— Тъкмо затова се отправяме към него — отвърна Теодоз. — Аз съм го преценил. Той е честен човек и сега ще се възползува от случая, за да ви услужи.

Годешал, наследник на Дервил, бе в продължение на повече от десет години главен деловодител при Дервил. Теодоз, комуто това обстоятелство бе известно, се досети в отчаянието си за името му и догади възможността да измъкне от ръцете на Клапарон оръжието, с което Серизе го заплашваше. Преди всичко адвокатът трябваше да проникне в кабинета на Дерош и с негова помощ да си изясни положението на противниците си. И единствен Годешал, на основание на близките отношения между писаря и неговия патрон, можеше да го отведе там.

В Париж пълномощниците, свързани с такива връзки, каквито съществуваха между Годешал и Дерош, живеят в пълно съгласие и това им позволява да уреждат с лекота въпросите, които могат да бъдат решени по този път. Те си правят един на друг взаимни отстъпки, позовавайки се на поговорката: „Погледни ме с едно око, да те погледна с две“. От този принцип се ръководят хора с различни професии, като се започне с министри и генерали и се завърши със съдии и търговци; така постъпват навсякъде, където отсъствието на единомислие не е издигнало непреодолими бариери между отделните партии.

„При тази сделка аз получавам солиден процент“ — е мисъл, която не се нуждае от обяснение; то е в жеста, в акцента, в погледа. И тъй като тези обстоятелства са еднакво обичайни за пълномощниците, те се разбират помежду си с недомлъвки и работите се уреждат бързо. Противовес на тези взаимни приятелски услуги ще търсим в това, което може да се нарече „професионална чест“. И както обществото не подлага на съмнение думите на лекаря, когато казва „това лекарство съдържа арсеник“, така не подлага на съмнение и думите на пълномощника. Никакви съображения не могат да надделеят над самолюбието на артиста, над неподкупността на законоведа, над независимостта на обществения труженик. Ето защо пълномощникът в Париж с еднакво безразличие казва: „Не, тук няма да спечелиш, моят клиент е побеснял“, или „Е, какво да се прави, ще почакаме и ще видим...“

Но Ла Пейрад, човек с остър ум, доста дълго бе развявал съдийската си мантия из коридорите на Съдебната палата, за да не разбира, че съдийските нрави благоприятствуват осъществяването на плановете му.

Бе единадесет часа вечерта и Ла Пейрад не беше се излъгал в сметките си, че в този късен час отскорошният довереник все още работи в кантората си.

— На какво дължа честта да бъда посетен от адвокат — запита Годешал, като тръгна да посрещне Ла Пейрад.

Чужденци, провинциалисти, светски хора може би не знаят, че отношенията между адвокати и доверени лица до голяма степен напомнят отношенията между генерали и офицери; между корпорацията на адвокатите и сдружението на доверените лица е строго съблюдавана вододелна линия. С каквото и уважение да се ползува довереникът, колкото и внушителен да бъде професионалният му опит, той трябва да посещава адвоката. Довереното лице е щабният офицер, той надхвърля бойния план, осигурява армията с боеви припаси, подготвя настъплението, а адвокатът води битката. Не се знае защо законът задължава клиента да има работа с две юридически лица вместо с едно, както не се знае защо авторът трябва да има работа и с книгоиздателя, и с книжаря. Уставът на адвокатската корпорация забранява на членовете си да издават каквито и да било документи, отнасящи се до компетенцията на доверените лица. Много рядко се наблюдава големият адвокат да посети кантората на довереника, с когото обикновено се вижда в Съдебната палата, но в света няма правила без изключения и някои адвокати, особено когато изпаднат в положението на Ла Пейрад, нарушават традицията и сами се отправят към доверените лица. Подобни случаи обаче са редки и обикновено се обясняват със спешността на занимаващия ги въпрос.

— Е, приятелю — захвана Ла Пейрад, — работата е сериозна и особено деликатна и ние двамата най-добре ще я разрешим. Тюилие е долу пред вратата ви в един файтон и аз идвам при вас не в качеството си на адвокат, а на негов приятел. Вие единствен сте в състояние да му окажете огромна услуга и аз го уверих, че сте човек с благородна душа (не току-така сте приемник на великия Дервил) и че на драго сърце ще се предоставите на негово разположение. Ето в какво се състои работата.

След като изложи в благоприятна светлина случилото се, разказвайки за мошеничеството на Серизе, на което следваше да се отговори с добре пресметнат удар, адвокатът се постара да спечели доверието на довереника с искреността си, тъй като е известно, че

повечето от клиентите говорят неистини и нахвърлят свой план на действие.

— Драги мой метр, добре би било още тази вечер да намерите Дерош, да го поставите в течение на това съзаклятие и да го помолите да извика утре сутринта при себе си своя клиент, този Совиню; ние трима ще си поговорим с него от сърце и ако той се съгласи да получи, освен дължимото му, още хиляда франка добавъчно, ще му ги дадем, без да смятаме вашето възнаграждение от петстотин франка и други петстотин за Дерош. Тези пари Тюилие трябва да заплати, ако утре в десет часа сутринта Совиню се съгласи да си изтегли иска... Какво иска този Совиню? Да си възвърне парите! Е добре, ни един посредник няма да устои на изкушението да пипне хиляда франка, дори и когато е оръдие на алчни спекуланти. Нека после да се оправя с хората си както може, нас това не ни интересува... Моля ви, избавете от тази банда семейство Тюилие!...

— Веднага ще отида у Дерош — каза Годешал.

— Не преди Тюилие да подпише пълномощно на ваше име и да внесе пет хиляди франка. В такива случаи парите трябва да са на масата.

След кратък разговор, по време на който Тюилие видимо се колебаеше, Ла Пейрад настани Годешал във фойтона и го отведе на улица Бетизи у Дерош, подхвърляйки, че той им е на път и че ще продължат към улица Сен Доминик; на сбогуване с Годешал в дома на Дерош Ла Пейрад се договори с него за среща на следващия ден в седем часа сутринта.

Бъдещето и богатството на Ла Пейрад зависеха сега от успеха на преговорите при тази среща. Ето защо не бива да се учудваме, че младият човек, престъпвайки устава на адвокатската корпорация, се осмели да се яви в кантората на Дерош, за да се срещне там със Совиню и да се намеси в битката въпреки риска, на който се излагаше, като се явяваше пред очите на най-страшния от доверените лица в целия Париж.

Влизайки в кантората, той поздрави и внимателно се вгледа в Совиню. Както самото име му подсказваше, Совиню бе марсилец, строител, заемащ място на пръв работник между работниците и предприемачите на строителните работи и натоварен със задължението да следи за хода на строителството. Доходът на предприемача се

ограничава в разликата между сумата, която получава от клиента, и сумата, която изплаща на строителя за строителни материали и за работната ръка.

Когато предприемачът фалира, Совиню предяви иск в Търговския съд и бе признат за един от кредиторите, включени в списъка. Този именно иск бе предрешил печалното банкрутство на гешефтарите, строящи къщата до Мадлената.

Совиню, нисък, набит мъж, облечен в сива, платнена риза, с каскет на главата, седеше в кресло. Трите банкноти от по хиляда франка пред него върху бюрото на Дерош подсказваха достатъчно ясно на Ла Пейрад, че разговорите вече са привършени и че доверениците са претърпели неуспех. Годешал продължително се вгледа в адвоката на бедните, а Дерош го стрелна с острия си поглед така, сякаш заби в него острието на търнокоп. Мобилизиран от опасността, провансалецът беше възхитителен: той взе банкнотите и ги смачка в ръката си.

— Тюилие се отказва от сделката — каза той на Дерош.

— Чудесно, с това въпросът се приключва — отвърна ужасният довереник.

— Да, съгласно договора, подписан от Тюилие и Грендо, вашият клиент ще трябва да ни заплати шестдесет хиляди франка, изразходвани за дострояване на къщата. Вчера пропуснах да ви кажа това — добави Теодоз, поглеждайки към Годешал.

— Чувате ли? — обърна се Дерош към Совиню. — Това ми мирише на процес, който не бих се заел да водя без гаранции.

— Но, господа — заяви провансалецът, — аз не мога да преговарям с вас, без да видя почтения човек, който ми връчи петстотин франка срещу дълга си при условие, че ще му подпише пълномощно. Ти от Марсилия ли си? — Запита Ла Пейрад на южен диалект Совиню.

— О, щом започват на диалект, Совиню е загубен — прошепна Дерош на Годешал.

— Да, господине.

— Тогава чуй, голтако — продължи Теодоз, — теб искат да те разорят... Знаеш ли какво трябва да сториш? Вземи тези три хиляди франка, а когато твоят човек дойде, грабни тоягата и хубаво го натупай, като му кажеш, че е негодник, че е искал да те използва, че

ще си получи пълномощното обратно и че ще му върнеш парите на куково лято. После с тези три хиляди франка, които са твои спестявания, замини за Марсилия. А ако с теб се случи нещо неприятно, ела тук при този господин — той знае как да ме намери и аз ще те измъкна от бедата; защото работата е такава, приятелчето ми, че аз не само съм добър провансалец, но и един от първите адвокати в Париж и приятел на бедните...

Когато намери в лицето на земляка си представител на властта, подкрепящ породилото се в него желание да предаде наелия го по договор лихвар, работникът капитулира, но поиска срещу това три хиляди и петстотин франка.

— Заслужава си да го натупам — промърмори Совиню. — За такива истории и в полицията се отива...

— Само внимавай да започнеш, когато те наругае — забеляза Ла Пейрад. — Така ще ти се признае, че си действувал в самозащита.

Дерош увери работника, че Ла Пейрад действително е член на адвокатската корпорация, и Совиню подписа документа за отказване от иска; доверените лица съставиха акта, действайки от името на Тюилие и Совиню: в него бе потвърдено, че кредиторът е получил дължимата сума и процентите и че му са възстановени всички разходи; така изготвеният документ парираше съдебния процес в самото му начало.

— Ние ви оставяме хиляда и петстотин франка — прошепна Ла Пейрад на Дерош и Годешал, — но при условие да ми дадете документа за отказ от иска; трябва да го отнеса за подпис на Тюилие, който не е мигнал тази нощ и ме очаква у своя нотариус Кардо...

— Добре! — каза Дерош. — А вие можете да бъдете доволен — обърна се той към подписващия документа Совиню, — че така на бърза ръка пипнахте петстотин франка.

— А моите няма ли да ми ги вземат, господин писарю? — запита марсилецът разтревожен.

— О, вие си ги получихте напълно законно — успокои го Дерош. — Само ще трябва да уведомите вашия пълномощник, че се отказвате от вашите права, и поставете вчерашна дата на заявлението си. Минете в канцеларията, ето оттук...

Дерош обясни на първия си деловодител как да изготви документа и задължи друг да внимава разсилният да връчи документа

до десет часа сутринта.

— Благодаря ви, Дерош — каза Ла Пейрад, като стисна ръката на довереника. — Вие за всичко се погрижихте, аз никога не ще забравя услугата ви... Депозирайте документа на Кардо следобед.

— Хей, земляк! — извика адвокатът на Совиню. — Разхождай се с момичето си цял ден из Белвил и не се прибирай по-рано от полунощ...

— Разбирам — каза Совиню, — тупаницата за утре!...

— На добър час — отвърна адвокатът с живописен провансалски акцент.

— Тук има нещо, което не разбирам — казваше Дерош на Годешал в момента, когато адвокатът се показа на вратата на кабинета.

— Тюилие се сдоби с прекрасен имот едва ли не даром — отвърна Годешал, — ето каква е работата.

— Ла Пейрад и Серизе ми приличат на плувци, които се дебнат под водата. Какво да кажа на Серизе, ако ме запита кой ме насади в тази история — обърна се довереникът към адвоката, когато се приближи към масата.

— Кажете, че Совиню ви е принудил — отсече Ла Пейрад.

— А вие от нищо ли не се боите? — запита внезапно Дерош.

— О, аз ще го науча!

— Утре ще узнаем всичко — каза с половин глас Дерош на Годешал. — Никой не е по-бъбрив от победения!

Ла Пейрад излезе, отнасяйки със себе си документа. В единайсет часа той бе при мировия съдия, спокоен и сдържан. Когато видя да влиза побледнелия от гняв Серизе със злобно святкащи очи, Теодоз се приближи към него и му пошепна:

— Драги мой, и аз съм добра душа! И все още държа на твое разположение двайсет и пет хиляди франка в банкноти срещу всички мои полици...

Серизе погледна адвоката на бедните, без да може да намери дума в отговор. Беше позеленял и конвулсивно преглъщаше гнева си.

ДВАДЕСЕТА ГЛАВА

КЛЕВЕТНИЦИ

— Аз съм неотменим собственик на дома! — извика Тюилие, когато се завърна от Жанино, зет и приемник на Кардо. — Никакви човешки сили не могат да ме лишат от къщата ми. В това ме увериха.

Буржоата вярва много повече на нотариуса, отколкото на доверените лица. Нотариусът му е по-близък от всяко друго официално лице. Парижкият буржоа със страх отива при довереника, чиято войнствена дързост го смущава, докато винаги с удоволствие посещава нотариуса си и се прекланя пред мъдростта и здравия му смисъл.

— Кардо си търси хубаво жилище и ми поиска един от апартаментите на втория етаж — продължи Тюилие. — Каза ми, че ако желая, може да ме запознае в неделя с главния представител на квартиронаемателите, който бил съгласен да сключи с мен договор за срок от осемнайсет години, да плаща данъците и ежегодно да внася четиридесет хиляди франка на мое име... Какво ще кажеш на това, Брижит?

— Нека да почакаме — отвърна тя. — Ах, нашият скъп Теодоз така много ме плаши!...

— О, мила моя, ти още не знаеш какво ми каза Кардо, когато ме запита кой ми уреди тази работа... Каза ми, че съм длъжен да предложа на този човек подарък най-малко за десет хиляди франка. Фактически аз му дължа всичко!

— Но той е почти член на семейството ни — отвърна Брижит.

— Бедното момче, което си е вярно, не иска нищо от нас...

— И така, добри ми приятелю — заяви Ла Пейрад, завръщайки се в три часа от мировото съдилище, — ето ви и пребогат.

— Благодарение на вас, скъпи мой Теодоз...

— А вие, мила лелко, дойдохте ли на себе си?... А, уверявам ви, че се страхувах повече от вас... Вашите интереси за мен са по-важни от моите. Повярвайте ми, от толкова дни насам за пръв път въздъхнах

свободно днес в единайсет часа сутринта; оттук нататък ще ме преследват по петите заклетите ми врагове — двамата мъже, които измавих заради вас. По пътя за насам се питах какво влияние трябва да имате над мен, за да ме тласнете към подобно престъпление. Питах се още дали щастието да бъда член на вашето семейство, да стана ваш син, ще изтрие петното, с което изцапах съвестта си?

— Глупости! Ще изповядаш греха си, и толкоз — отсече небрежно Тюилие.

— Сега — обърна се Теодоз към Брижит — вие спокойно може да заплатите осемдесет хиляди франка за къщата и трийсет хиляди на Грендо — всичко, заедно с допълнителните разходи, сто и двайсет хиляди франка плюс двайсет хиляди прави сто и четиридесет хиляди франка. Ако сключите договор с главен наемател на квартири, поискайте да ви внесе аванс за последната година и запазете за мен и бъдещата ми жена целия първи етаж над мецанина. Вие и при тези условия ще получите от къщата четиридесет хиляди годишен доход. Ако искате да напуснете този квартал и се прехвърлите в квартала, дето се намира Депутатската палата, вие разполагате с достатъчно средства, за да си обзаведете апартамент на първия етаж, който има килер, конюшня и всичко необходимо за хора, живеещи на широка нога. А сега, Тюилие, ще се опитай да ти издействувам кръста на Почетния легион!

При тези думи Брижит извика:

— Наистина, драги мой, вие така добре разрешихте всички наши въпроси, че на драго сърце бих ви оставила да изведете на добър край и тази последна грижа на дома Тюилие.

— Не се отказвайте от правата си, мила лелко — отвърна Теодоз, — опазил ме Бог да направя крачка без вас! Вие сте добрият гений на семейството. Сега аз мисля само за деня, когато Тюилие ще стане член на Палатата. Няма да минат два месеца, и вие ще имате четиридесетте хиляди франка. Но това не ще попречи на Тюилие в първия платежен срок да вложи в банката десет хиляди франка, които ще получи от квартирантите.

След като замая с тия надежди главата на старата мома, Теодоз отведе Тюилие в градината и там, без много да се двоуми, му каза:

— Добри приятелю, намери начин да поискаш десет хиляди франка от сестра си, но нека тя не разбере, че ще ги предадеш на мен;

кажи ѝ, че тази сума ще бъде разпределена между чиновниците в разните служби, за да ускорят удостояването ти с ордена на Почетния легион, и че ти знаеш на кого трябва да се дадат пари.

— Добре — съгласи се Тюилие, — аз ще ѝ ги върна, когато получа наемите.

— Парите трябва да ги имаш на ръка още тази вечер, добри приятелю, сега аз ще изляза да потичам за твоя кръст и утре ще знаем какво да предприемем...

— Какъв необикновен човек си ти! — възкликна Тюилие.

— Министерството от 1-ви март скоро ще падне, трябва да получим кръста от него.

Приключил с Тюилие, адвокатът изтича при госпожа Колвил и още от вратата ѝ каза:

— Аз победих; Селест ще стане собственица на имот, възлизащ на милион; при сключване на брачния договор Тюилие ще ѝ го предаде във владение без право да ползува доходите. Но пазете това в тайна, иначе и перове на Франция ще си оспорват ръката на дъщеря ви. Впрочем тя ще получи дома само ако се омъжи за мен. А сега се облечете, за да отидем у графиня Дю Брюел, тя може да издействува кръст за Тюилие. Докато вие надявате бойните си доспехи, аз ще пофлиртувам малко със Селест и после ще ви разкажа всичко в каретата.

Влизайки при Флави, Ла Пейрад бе съгледал в салона Селест и Феликс Фелион. Госпожа Колвил имаше такова доверие в дъщеря си, че спокойно я оставяше насаме с младия преподавател. След големия успех, извоюван сутринта, Теодоз смяташе, че е настъпил моментът да заговори открито със Селест. Часът да скара двамата влюбени бе ударил и адвокатът не се подвоуми да залепи ухо към вратата на салона, преди да влезе, за да узнае до коя буква в азбуката на любовта вече бяха стигнали. Към тази постъпка, присъща на слугите, го бе, така да се каже, подканил шумът от пресекливия нервен разговор, който се водеше в салона. Любовта според одного от нашите поети е привилегия, която ползуват две същества, за да си причиняват взаимно много огорчения за нищо.

Веднъж избрала в сърцето си Феликс за спътник в живота, Селест изпитваше желание не толкова да го изучава, колкото да се слее с него в онова единение на сърцата, което е източник на истинската

привързаност и което кара младите хора против волята си да поставят големи изисквания към избраница си. Спречкването, на което Теодоз бе станал свидетел, имаше за повод дълбокия конфликт, настъпил от няколко дни между математика и Селест.

Тази девойка, духовно изградена във времето, когато госпожа Колвил се опитваше да изкупи прегрешенията си, бе крайно благочестива; тя принадлежеше към паството на дълбоко вярващите и монолитният ѝ католицизъм, леко осенен от заложения в младите души мистицизъм, бе за нея съкровена поезия, неин морален живот, стил на нейното световиждане. Такива екзалтирани девойки обикновено впоследствие стават жени с крайно леко поведение или светици. Но в младата си възраст те тежнеят към деспотическа непримиримост; в сантименталните си и изпълнени с наивен патос души те всякога носят образа на съвършеното и всичко според тях трябва да свети с блясъка на чистата истина, да излъчва прелестното дихание на небесното, на Божественото. Извън идеала им нищо не съществува, всичко е кал и мръсотия. Тази мисъл ги кара да отхвърлят презрително великолепни диаманти, а когато станат жени, обожават щраусови пера.

И тъй, Селест бе открила във Феликс не неверие, а безразличие към религиозните въпроси. Подобно на мнозина геометри, химици, математици и прочути естествоизпитатели, той бе подчинил вярата на разума: смяташе проблема за съществуването на Бога неразрешен както квадратурата на кръга.

В душата си бе деист, но вярваше, тъй както вярват почти всички французи, които придават на вярата си не по-голямо значение, отколкото на новия закон, издаден през Юли. Трябваше да има бог на небето, както в кметството имаше бюст на краля. Достоеен син на баща си, Феликс Фелион не криеше убежденията си; с простодушието и разсеяността на учен, погълнат от научните проблеми, той позволяваше на Селест да чете в сърцето му. И младата девойка не бе в състояние да отдели религиозните въпроси от въпросите на гражданското състояние; тя изпитваше дълбок ужас пред атеизма, а изповедникът ѝ казваше, че деистът е братовчед на атеиста.

— Изпълнихте ли, Феликс, това, което ми обещахте? — запита Селест, когато госпожа Колвил я остави насаме с младия учен.

— Не, скъпа Селест — отвърна Феликс.

— О, да не изпълниш обещанието си!... — прошепна с огорчение девойката.

— Но това би било кощунство — каза Феликс. — Аз ви обичам тъй дълбоко и с нежност, която ме обезсилва дотолкова пред вас, че бях принуден да ви обещавам нещо, непримиримо със съвестта ми. А съвестта, Селест, е нашето съкровище, нашата сила, нашата опора. Как може да искате от мен да отида в църква и да падна на колене пред свещеника, в когото не виждам друго освен обикновен човек?... Та вие първа бихте ме презрели, ако бях ви послушал.

— И тъй, драги Феликс, вие не искате да отидете в църква? — запита Селест, поглеждайки с просълзени очи човека, когото обичаше. — И ако бъда ваша жена, ще ме оставите да ходя там сама, нали? Не, вие не ме обичате тъй, както аз ви обичам. И до този момент съм изпитвала към един безбожник чувство, противно на това, което Бог изисква от мен!

— Безбожник! — извика Феликс Фелион. — О, не! Чуйте ме, Селест... Бог сигурно съществува, аз вярвам в това, но моята представа за него е много по-възвишена, отколкото представата на вашите свещеници; аз не го принизявам до себе си, а се старая да се извися до него... Аз се вслушвам в гласа, който той е вселил в мен и който почтените хора наричат съвест, и се стремя да не помръкне божественото озарение, което осенява душата ми. Ето защо никога никому не ще напакостя, никога не ще престъпя законите на общочовешкия морал, морала на Конфуций, Мойсей, Питагор, Сократ, както и на Христос... Аз ще остана чист пред Бога; моите дела ще бъдат моите молитви; никога не ще излъжа, моята дума ще бъде свята и никога не ще извърша низка, подла постъпка. Ето какво съм научил от добродетелния си баща и което искам да завеща на децата си. Доброто, което е по силите ми, винаги ще го извърша, дори ако трябва да страдам. Какво повече може да се иска от човека?...

Тази изповед на Феликс Фелион накара Селест горчиво да поклати глава.

— Прочетете внимателно — каза тя — „Подражание Христово“^[1]... Опитайте да се възвърнете в лоното на светата католическа църква и ще се убедите колко абсурдни са думите ви... Чуйте, Феликс, бракът според църквата не е работа за един ден, задоволяване на желанията ни, а тайнство, съединяващо хората навеки.

Как вие виждате това — ще бъдем заедно ден и нощ, ще станем една плът, една кръв, а сърцата ни ще имат два езика, две религии, което ще води до вечни пререкания! Вие ще ме осъдите на скрити страдания, защото аз не ще се примиря с мисълта, че обричате душата си на гибел; как да се обръщам към Бога, когато тежката му десница бъде постоянно срещу вас?... Вашата кръв на деист и вашите убеждения могат да повлияят на децата ми!... О, Господи, колко злочестини за една съпруга!... Не, не, аз не мога да се примиря с вашите идеи... Феликс! Приемете моята вяра, защото аз не съм в състояние да приема вашата! Не дълбайте пропаст между нас... Ако вие ме обичате, би трябвало вече да сте прочели „Подражание Христово“.

Семейство Фелион, възпитано в духа на идеите на вестника „Конститусионел“^[2], не обичаше църковния дух. И Феликс има неблагоприятното да отговори рязко на тази молба, изтръгнала се от душата на пламенна католичка.

— Вие повтаряте, Селест, урока на вашия изповедник, а, повярвайте ми, нищо не е по-опасно от вмешателството на духовници в семейството...

— О — извика възмутена Селест, която изхождаше само от своята логика, от своя усет и от своето чувство на обич, — вие не ме обичате!... Гласът на сърцето ми не достига до вас! Вие не ме разбрахте, тъй като не ме чувате, но аз ви прощавам, защото сам не знаете какво говорите.

Тя потъна в гордо мълчание, а Феликс забарабани с пръсти по стъклото на близкия прозорец: занимание, добре известно на хора, отдадени на мрачни мисли. И Феликс действително си задаваше тези странни и деликатни въпроси по внушение на Фелионовската си съвест:

„Селест е богата наследница; приемайки нейните идеи, чужди на моите религиозни убеждения, аз бих действувал като човек, преследващ изгоден брак: недостойна постъпка. Като глава на семейство аз не трябва да позволя свещеници да упражняват каквото и да било влияние в моя дом; ако отстъпя днес, ще проявя слабост, която ще доведе до много други отстъпки, пагубни за авторитета ми на баща и съпруг... Не, всичко това ще бъде недостойно за философ.“

И той се върна към любимата си.

— Селест, готов съм да ви моля на колене да не смесваме неща, които законът в мъдростта си е разделил. Ние живеем в два различни свята — обществото и небето. Всеки от тях по свой път върви към спасението си. Но що се отнася до обществото, няма, съблюдавайки законите му, не се подчиняваме на Бога? Христос каза: „Отдайте кесарю кесаревото“. Кесар е обществото... Да забравим тази малка свада!

Малка свада! — извика младата католичка. — Аз искам вие всецяло да владеете сърцето ми и аз всецяло да владея вашето, а вие ги делите на две половини!... Каква беда, нали? Вие забравяте, че бракът е тайнство.

— Вашите чернокапци са ви объркали главата — отсече: математикът, излязъл от търпение.

— Господин Фелион — прекъсна го живо Селест, — достатъчно сме говорили на тази тема.

При тези именно думи Теодоз сметна за необходимо да влезе в стаята. Той намери Селест пребледняла, а младия преподавател — разтревожен, като влюбен, оскърбил току-що любимата си.

— Чух думата „достатъчно“... Може би в нещо сте прекалили? — запита той, като гледаше последователно Селест и Феликс.

— Говорехме за религията — отвърна Феликс — и аз казах на госпожицата колко е пагубно за семейството религиозното влияние.

— Не ставаше дума за това, господине — намеси се остро Селест, — ние искахме да си изясним могат ли мъжът и жената да живеят в пълно единение, когато той е безбожник, а тя — вярваща.

— Но няма има безбожници?... — извика Теодоз, придавайки си вид на крайно учуден. — И няма католичка може да се омъжи за протестант? Не, за съпрузите е възможно спасение само когато и двамата изповядват една и съща религия!... Аз, който съм роден в Конта, и то в семейство, между чиито предци има дори папа, защото в нашия герб е изобразен сребърен ключ върху зинала уста, а в основата на герба — монах, застанал пред църква, и пилигрим със златен жезъл в ръка с девиз „Аз отварям и затварям“, аз, подчертавам, съм по тези въпроси яростен привърженик на строгите нрави. Но днес, благодарение на съвременната образователна система, често възникват въпроси като тези, които и вас занимават... Аз ви уверявам, че не ще се ожена за протестантка, пък дори да има милиони... и да съм влюбен в

нея до уши! По вярата не се спори. „Una fides, unus Dominus“^[3] — ето моя девиз в обществото.

— Чувате ли! — извика тържествуваща Селест, като погледна Феликс Фелион.

— Аз не съм лицемерно набожен — продължи Ла Пейрад, — ходя на църква в шест часа сутринта, когато никой не ме вижда, постя всеки петък, с една дума, аз съм верен син на църквата и не предприемам нищо сериозно, без да се помоля, както някога са правели нашите предци. Не изтъквам вярата си... През време на революцията от хиляда седемстотин осемдесет и девета година в семейството ни се случи нещо, което още повече ни привърза към нашата свята майка — Църквата. Някаква злочеста госпожица Ла Пейрад от по-старото поколение на рода, притежателка на малкото имение Ла Пейрад, тъй като ние, аз и семейството ми, принадлежим към по-младото поколение Ла Пейрад де Канкоел, но и двете поколения се наследяват едно друго, та тази, казвам, госпожица, шест години преди Революцията се омъжи за един адвокат, който бе волтерианец, тоест — невярващ или, ако щете, деист. Той изповядваше революционни идеи и се беше поддал на изкушението да въвежда приятни новости по подобие на култа към богинята Свобода-Разум. В нашия край дойде надъхан до фанатизъм с нововъведенията на Конвента. Жена му бе красавица и тоя я принуди да играе ролята на богиня на Свободата, вследствие на което тя загуби разсъдък си. Тя така си и умря — в пълно умопомрачение... Та и ние сега живеем в такова време, че не е изключено да станем свидетели на една нова хиляда седемстотин деветдесет и трета година!

Тази злонамерено съчинена история произведе такова впечатление върху крехката и чиста душа на Селест, че тя внезапно стана от мястото си, поклони се на двамата млади мъже и се оттегли в стаята си.

— Ах, господине, какво сторихте! — извика Феликс, засегнат в сърцето от студения поглед, който Селест му бе отправила с дълбоко безразличие. — Сега тя се вижда в ролята на богиня на Разума...

— Но какво всъщност предизвика вашия спор? — запита Теодоз.

— Безразличието ми към въпросите на религията.

— Голямата язва на нашия век — отвърна Теодоз важно.

— Ето ме и мен — каза госпожа Колвил, появявайки се на прага на салона, облечена с вкус. — Но какво се е случило с бедната ми дъщеря? Тя плаче.

— Плаче ли? — извика Феликс разтревожен. — Кажете й госпожо, че ще прочета внимателно „Подражание Христово“.

И Феликс тръгна да си отива заедно с Теодоз и Флави, на която адвокатът стисна ръката, давайки й да разбере, че в колата ще й обясни причината за възбудата на младия учен.

След час двамата Колвил, Селест и Теодоз вече влизаха в дома Тюилие, където бяха поканени на обяд. Теодоз и Флави отмъкнаха в градината Тюилие и Теодоз му каза:

— Добри приятелю, след осем дни ще имаш кръста на Почетния легион. Помоли любезната госпожа Колвил да ти разкаже за посещението ни при графиня Дю Брюел.

И Теодоз се отдели от Тюилие, тъй като в същия миг съгледа Дерош, който се отправяше към него, съпровождан от госпожица Тюилие. Тръгвайки да го посрещне, младият човек внезапно почувствува ужасно, вледеняващо предчувствие.

— Драги мой метр — зашепна Дерош на ухото на Теодоз, — дойдох да разбера можете ли да депозирате сумата дваисет и седем хиляди шестстотин и осемдесет франка и шейсет сантиметра за разходите.

— Като доверено лице на Серизе ли идвате?! — учуди се адвокатът.

— Той връчи полиците ви на Лушар, а вие знаете, че в случая ви очаква арест. Не зная какви са основанията на Серизе, но той смята, че сте оставили във вашето чекмедже дваисет и пет хиляди франка. Вие сте предлагали да му ги заплатите и сега той намира за съвсем естествено тези пари да не се залежават у вас...

— Благодаря за предупреждението ви, драги мой метр — каза Теодоз, — аз предвиждах тази атака.

— Между нас казано — прекъсна го Дерош, — вие хубаво го наредихте... Негодникът не се спира пред нищо, за да си отмъсти; готов е дори да загуби всичко, ако вие решите да се откажете от адвокатската си кариера и влезете в затвора...

— Аз! — извика Теодоз... — Не, аз плащам... Той има на ръка пет полици по пет хиляди франка. Какво смята да прави с тях?

— О, след това, което стана сутринта, нищо не мога да ви кажа. Зная само едно: моят клиент е опасен човек и преследва свои намерения.

— А, кажете, Дерош — обърна се Ла Пейрад към Дерош, обгръщайки с ръка тънката му, суха снага, — полиците още ли са у вас?

— Ще ги плащате ли?

— Да, след три часа.

— В такъв случай бъдете при мен в девет часа; аз ще приема парите и ще ви върна полиците. Ако дойдете обаче в девет и половина, те вече ще бъдат у Лушар.

— Чудесно, довиждане до девет часа вечерта — каза Теодоз.

— До девет вечерта — повтори Дерош, като хвърли поглед към събралите се в градината: Селест, която с все още зачервени от плач очи разговаряше с кръстницата си, Колвил, Брижит, Флави и Тюилие. Излязъл вече във входното антре, Дерош каза на съпровождащия го Теодоз:

— Вие можете да заплатите полиците си.

С този единствен поглед, който бе принудил Серизе да заговори, Дерош отгатна всичката бясна енергия на адвоката.

[1] „Подражание Христово“ — анонимна книга на християнската мистика с религиозни наставления. ↑

[2] „Конститусионел“ — умерено-либерален, антиклерикален вестник. ↑

[3] *Una fides, unus Dominus* (лат.). — Една вяра, един господ. ↑

ДВАДЕСЕТ И ПЪРВА ГЛАВА

КЛИЕНТКА НА СЕРИЗЕ

Рало сутринта на следващия ден Теодоз се отправи към банкера на бедняците, за да види какво впечатление е произвело върху неговия враг окончателното изплащане „а дълговете му и да направи още един опит да се избави от тази конска муха. Разговаряйки прав с някаква жена, Серизе със заповеднически тон го покани да остане по-далеч от тях, за да не пречи на разговора им. Няколко минути Теодоз стоя в пълна неподвижност със затаен дъх и напрегнат слух: едно внезапно внушение го накара да се впусне в догадки за важността на тази жена, която банкерът на бедняците слушаше с необикновено внимание. И докато мозъкът му продължаваше да работи с неумолима настойчивост, Теодоз изведнъж почувствува смътно, че този разговор ще окаже влияние върху по-нататъшното поведение на Серизе, по чието прояснено лице прочете надежда.

— Но, драга майко Кардинал...

— Да, добри ми господине...

— Какво ще кажете по това?

— Трябва да се решите.

Тези откъслечни думи, достигнали до слуха на адвоката, не можеха да хвърлят светлина върху оживения разговор, който се водеше от ухо на ухо шепнешком и който привлече вниманието на неподвижния свидетел върху госпожа Кардинал.

Госпожа Кардинал, продавачка на прясна риба, бе постоянна клиентка на Серизе. Ако на парижани са познати тези своеобразни създания из техния край, другоземците дори и не подозират тяхното съществуване и майка Кардинал, ако се изразим с езика на рубриката «Некролози», заслужаваше напълно интереса, който будеше у адвоката. Човек среща толкова жени от този тип из улиците на Париж, че с време започва да им обръща внимание не повече, отколкото на трите хиляди картини на някоя изложба. Но тук, далеч от уличната

тълга, госпожа Кардинал придобиваше всичката стойност на уникален шедьовър, като възплъщение на тази категория хора.

Нахлузила бе кално сабо, но с дебели рипсени чорапи и топли, прилични терлици. Басмената ѝ рокля, опръскана тук-там с кал, носеше следи от колана, на който окачваше рибарската си кошница. Главна и най-представителна част от тоалета ѝ беше кашмиреният шал от заешка кожа, както шеговито се изразяват парижани, и чиито два края се връзваха отзад над ханша. Тук трябва да си послужим с тази именно дума, употребявана от светските дами, за да обясним, че полите им, пристегнати с колан, се издуваха като листа на зелка. Забрадка от грубо руанско платно оставяше открита червената ѝ шия, нашарена с бразди като дъното на басейна Вилет, когато по него се пързелят кълкьори. На темето ѝ вместо шапчица се ветрееше жълта копринена кърпа, вързана по много живописен начин.

Ниска, дебела и червендалеста, майка Кардинал сигурно всяка сутрин обръщаше с дъното нагоре по чашка ракия. Била е хубава навремето си. Продавачките от рибните хали с грубовата, ала сочна образност разказваха истории за нощните удоволствия, на които се отдавала и след зори. За да не оглуши събеседника си с гърлицето си, от което излизаше глас като из ерихонска тръба, старицата трябваше да говори шепнешком, както се говори в стая на болен; но тогава този глас, свикнал да изстрелва имената на сезонните риби чак до мансардите на високите сгради, ставаше хриплив и гъгнив. Носът ѝ, необичайно чип като носа на султанката Рокселана^[1], хубаво очертаната ѝ уста, сините очи, с една дума всичко, което съставляваше някога нейната привлекателност, бе потънало сега в дълбоките бръчки на тлъстото ѝ, обветрено лице. Коремът и гърдите ѝ бяха достойни за четката на Рубенс.

— Да не би да искате да спя на слама? — казваше тя на Серизе. — Какво са за мене тези Пупилие!... Аз самата съм Пупилие!... Човек не знае къде да се дене от всички тези Пупилие...

Този див словесен поток бе спрял от Серизе, изсъскал на продавачката едно от своите продължителни «шът», на които се подчиняват всички заговорници.

— Е добре, идете и вижте какво става там, а после елате при мен — каза Серизе, като избута жената към изхода, дето пошепна нещо на ухото ѝ.

— И тъй, драги мой приятелю — обърна се Теодоз към Серизе, — получи ли парите си?

— Да — отвърна Серизе, — ние измерихме силата на ноктите си и както знаеш, оказаха се еднакво дълги, здрави и остри... А сега?

— Трябва ли да съобщя на Дюток, че си получил вчера двайсет и седем хиляди?

— О, не, мили мой, нито дума за това... ако, разбира се, държиш на мен...

— Слушай — продължи Теодоз, — аз трябва веднъж завинаги да разбера какво искаш от мен. И знай, че имам твърдото намерение да не се пържа ден повече на твоя огън. Че баламосваш Дюток, ми е все едно, но ние с теб трябва да се разберем. Ти не си без пари, твоята търговия ти е донесла поне едно десет хиляди и с моите двайсет и седем хиляди имаш цяло състояние, така че може да заживееш като човек... Серизе, ако ти ме оставиш на мира, ако не ми пречиш да се ожения за госпожица Колвил, аз ще стана нещо като кралски адвокат в Париж, а ти, не ще и съмнение, ще разчиташ на поддръжка в съдийските кръгове.

— Ето моите условия, те не подлежат на разискване: приемаш ги или ги отхвърляш. Ще ми помогнеш да стана главен квартиронаемател в новата къща на Тюилие, а аз ще ти върна една от петте неизплатени полици. Повече няма да ме срещаш на пътя си, останалите четири полици уреждай с Дюток... Ти ме надви, Дюток няма сили да се бори срещу теб...

— Съгласен съм с това, ако си готов да внесеш четиридесет и осем хиляди франка годишен наем плюс наема за последната година в аванс и договорът да влезе в сила от октомври.

— Добре, но аз ще дам само четиридесет и три хиляди, останалите пет ще покрием с твоя полица. Аз видях къщата, огледах я хубаво, харесва ми.

— И едно последно условие — прекъсна го Теодоз, — ще ми помогнеш срещу Дюток.

— Не — отсече Серизе, — ти и без друго си го сгрял добре, та и аз да го пека на шиш — у него душа няма да остане. Малко разум, нали сме хора... Той, горкият, се чуди как да събере петнайсет хиляди франка, за да ги внесе срещу службата си, и сега ти се сещаш, че с петнайсет хиляди франка можеш да откупиш полиците си.

— А, добре — извика Теодоз, — след две седмици надявам се да ти връча договора за наемите.

— Не по-късно от идущия понеделник. Вторник твоята полица за пет хиляди ще бъде протестирана, ако в понеделник не ми заплатиш парите или Тюилие не подпише договора.

— Съгласен, нека бъде в понеделник — склони Теодоз. — Приятели ли сме с теб?

— Ще станем приятели в понеделник — отвърна Серизе.

— И така, до понеделник. А сега ще ми платиш ли обяда? — засмя се Теодоз.

— В «Роше дю Канкал», но след подписване на договора. Ще вземем и Дюток. Ще се посмеем от сърце... Отдавна не съм се смял...

Теодоз и Серизе си стиснаха ръце и си казаха:

— До скоро виждане!

Серизе не без основание бе овладял така бързо гнева си. Преди всичко той си спомни думите на Дерош, че гневът не улеснява работите ни, думи, в чиято правота лихварят се бе убеждавал твърде често, за да не реши сега хладнокръвно да извлече полза от създалото се положение и както сам се изрази, да извади с памук душата на коварния провансалец.

— Вие трябва да получите реванш — му каза Дерош, — а момчето и без друго е в ръцете ви... Гледайте да измъкнете от него колкото може повече...

Но през последните десет години Серизе бе видял да забогатяват мнозина, станали главни квартиронаематели в големи къщи. Главният квартиронаемател в Париж е за собствениците на къщите това, което са арендаторите за земевладелците. Целият Париж бе свидетел на това, как един от най-известните шивачи издигна върху неголемия терен на Фраскати, на ъгъла на булеварда и улица Ришелъ, разкошна къща на свои разноски и като главен квартиронаемател в жилищна сграда, чиито наеми възлизаха на не по-малко от петдесет хиляди франка годишно. Въпреки че разноските по строителството надхвърлиха седемстотин хиляди франка, наемите за деветнайсет години сигурно ще му донесат добра печалба.

Търсейки изгодни сделки, Серизе внимателно бе претеглил всички шансове за печалби, които можеше да донесе наемането на къщата, открадната от Тюилие (така се изразяваше той пред Дерош), и

се увери във възможността да я наеме след шест години за шестдесет хиляди франка. Огромната сграда разполагаше с помещения за четири магазина, по два от всяка страна, тъй като заемаше ъгъла на булеварда.

Серизе се надяваше да печели по десетина хиляди годишно в течение на дванайсет години, без да държи сметка за непредвидените доходи и допълнителните заплащания при всяко подновяване на договора със съответните търговски агенции, като предварително реши да сключва с тях контракти само за шест години. Възнамеряваше да продаде на вдовицата Поаре и Кадне за десетина хиляди франка намиращите се на негово разположение полици; прибавяйки към тях други десет хиляди лични негови спестявания, той можеше да внесе аванс за една година, който собствениците на жилищните сгради обикновено изискват като гаранция от главните квартиронаематели. С други думи, Серизе бе прекарал блажена нощ; заспивайки, той бе мечтал в близко бъдеще да се отдаде на почтен занаят, да стане буржоа като Тюилие, като Минар, като толкова други. И тогава се отказваше от намерението си да тури ръка на сградата, която се строеше на улица Жофроа-Мари. Но пробуждането на Серизе бе най-неочаквано: в лицето на госпожа Кардинал той намери богинята Фортуна, която го засипваше със злато от своя рог на изобилието.

Той винаги се беше отнасял с внимание към тази жена и от година насам ѝ обещаваше пари, за да си набави магаре и малка каручка, което да ѝ позволи да разшири търговията си, като обслужва не само Париж, но и предградията му. Госпожа Кардинал, вдовица на хамалин при халите, имаше единствена дъщеря, за чиято хубост Серизе беше слушал от други клюкарки. Олимпия Кардинал беше на около тринайсет години, когато в 1837 година той подхвана занаята си на лихвар в квартала и започна да обсипва с внимание госпожа Кардинал, търсейки случай да прелъсти дъщерята; изтръгна майката от крайна нищета, надявайки се да направи дъщерята своя любовница. Но в 1838 година девойката напусна майка си и заживя весел живот, както се изразява простолюдието в Париж, когато има предвид злоупотребата със скъпоценните дарове на природата и младостта.

Да търсиш девойка в Париж, ще рече да търсиш блескун в Сена — тази риба само случайно може да попадне в мрежата. Такъв случай не закъсня да се представи. Желаяйки да развлече някаква своя кумица, майка Кардинал я отвежда в театър «Бабино» и там в героинята на

пиесата открива дъщеря си, която първият комик на театъра от три години насам държал в подчинение. Отначало поласкана от това, че вижда дъщеря си в красива рокля от ламе, сресана като графиня, с ажурени чорапи и атлазени пантофки и аплодирана при появяването си на сцената, накрая майка Кардинал не издържала и извикала от мястото си:

— Хубаво ще ме запомниш ти, убийцо на собствената си майка!... Аз ще разбера дали жалки циркаджии имат право да развъртават тринайсетгодишни момичета!...

Госпожа Кардинал поискала да издебне дъщеря си при изхода на театъра, но младата примадона и първият актьор, изглежда, скочили от сцената направо в залата и се смесили с публиката, вместо да излязат от вратата на театъра, където вдовицата Кардинал и приятелката ѝ Маудо вдигнали адска врява, която двама общински пазачи с мъка потушили. Въпросните блюстителни на реда, пред които двете жени снишили гласовете си, обърнали внимание на майката, че на шестнадесет години дъщеря ѝ има право да играе на сцена и че вместо да крещи пред вратата на директора на театъра, може да го съобщи на мировия съдия или в полицията, както си избере.

На другия ден госпожа Кардинал възнамеряваше да се обърне за съвет към него предвид на това, че работеше при мировия съдия, но бе зашеметена от портиера на къщата, дето живееше нейният чичо, старият Пупилие, който по думите на господин Пераш бил крайно изтощен и му оставало да живее не повече от два дни.

— Е и какво искате от мен? — запита вдовицата Кардинал.

— Ние разчитаме на вас, драга госпожо Кардинал. Не ни забравяйте заради добрия съвет, който ви даваме. Ето каква е работата: в последните дни вашият злочест чичо, който не можеше вече да се движи, ми възложи да събера наемите от живущите в къщата му на улица Нотр-Дам-дьо-Назарет и да получа припадащите му се по държавните облигации лихви, възлизащи на хиляда и осемстотин франка...

При тези думи блуждаещите дотогава очи на вдовицата Кардинал изведнъж се втренчиха в портиера.

— Да, мила моя — продължи дребното, гърбаво човече; — и тъй като вие единствена си опомняхте за него, навестяхте го, а понякога му носехте и риба, може би на вас ще завещае състоянието си... Моята

жена го наглеждаше, грижеше се за него през тези дни, говореше му за вас, но той не искаше да ви съобщим, че е толкова зле... Сега обаче трябва да го видите... Ами че вече от два месеца човекът не е ходил на работата си.

— Съгласете се, майсторе — говореше госпожа Кардинал на портиера, по занаят обуцар, буквално тичайки към ужасната мансарда на улица Оноре-Шьовалие, дете живееше чичо й, — че на мен полесно ще ми израснат косми по дланите, отколкото да повярвам това, което току-що ми казахте... Боже мой! Чичо ми Пупилие богаташ! Бедният просяк от църквата «Сен Сюлпис»!

— А — възрази портиерът, — но той се хранеше добре... и всяка вечер си лягаше с добрата си приятелка — огромна бутилка русийонско вино. Жена ми го опита и го позна, но на нас казваше, че е от простото вино, по шест су литъра. Доставяше му го търговецът на вина от улица Канет.

— Не говорете за всичко това, добри човече — каза вдовицата Кардинал, — аз ще имам грижата да ви възнаградя... ако има нещо.

Някогашен барабанчик във френската гвардия, Пупилие бе служил година-две до революцията от 1789 като вратар в църквата «Сен Сюлпис». Впоследствие революцията го бе лишила от това място и той изпадна в ужасна мизерия. Тогава стана манекен, тъй като притежаваше хубава външност.

Когато църквата възстанови правата си, Пупилие отново грабна алебардата си, но в 1816 година бе уволнен заради безнравственото си поведение, както и поради напреднала възраст: тогава, изглежда, е бил на шейсет години. Ала вместо пенсия, позволиха му да стои на църковната врата, където предлагаше светена вода.

В 1820 година неговото леко и доходно занятие извика завист в някои сърца и Пупилие бе принуден да го отстъпи другиму срещу обещанието да му позволяват да проси пред църковните двери. В това време той бе на шейсет и пет години, но твърдеше, че е на деветдесет и шест, тъй като към столетниците биваха по-щедри.

В целия Париж бе невъзможно да се намери човек с коси и брада като на Пупилие. Почти приведен на две, той държеше бастун в треперещата си ръка, покрита с лишеи, каквито виждаме по гранитните скали, а с другата протягаше към минавачите широкополата си мазна, грубо окърпена шапка, в която падаха щедри

подаяния. На краката си, усукани в парцали и дрипи, носеше вехти, ужасни на вид плетени чехли, ходилата на които бяха подплатени отвътре с чудесни, меки подложки от конски косъм. Лицето си натриваше с различни мазила, които създаваха впечатление за изриви, петна и отоци, говорещи за болести; с една дума, играеше чудесно ролята на грохнал столетник. Вече от 1825 година Пупилие уверяваше всички, че е столетник, докато всъщност бе само на седемдесет години. Той бе главатар на просяците, господар на църковния площад и всички, които идваха да просят пред църковните двери, далеч от преследващите ги полицаи и под закрилата на църковния вратар, на клисаря, на човека, който ръсеше богомолците със светена вода, а така също и на цялата енория, му плащаха своеобразен данък.

Когато, при изхода на църквата, някой наследник, млад съпруг или кум, подхвърляйки богато подаяние, казваше: «Ето за всички, та да няма недоволни» — Пупилие, когото вратарят избутваше напред, пипваше три четвърти от подаянието и само четвъртата част даваше на бедните си събрата, от които редовно вземаше по едно су на ден. Сребролюбието и страстта към виното бяха единствените чувства, които топлеха душата му, но той овладя второто и се отдаде всецяло на любовта си към парите. Пиеше само следобед и вечер, когато църквата беше затворена, и в продължение на двайсет години заспиваше, притискайки в обятията си последната си любовница — бутилката с вино.

Всеки ден на разсъмване той заставаше на поста си, въоръжен с просешките си доспехи. От сутрин до обяд, когато отиваше да се нахрани в прочутия ресторант на Латюил, прославен от четката на Шарле^[2], старецът гризеше сухи корички хляб и ги гризеше като артист, с трагичното примирение на окаян бедняк, което му осигуряваше най-щедри подаяния. Църковният пазач и човекът, който ръсеше богомолците със светена вода, с които може би се договаряше, казваха за него:

— Той е най-старият просяк при нашата църква: познавал е Ланге, строителя на Сен Сюзпис“, двайсет години е бил пазач на този храм преди и след революцията и сега е на сто години.

Тази кратка биография, известна на богомолците, бе прекрасна препоръка и ни една друга просешка шапка в целия Париж не е била

предмет на по-щедро внимание. В 1826 година Пупилие си купи къща, а в 1830 започна да получава държавна рента.

Двата източника на доходи му донасяха до шест хиляди франка годишно и той сигурно ги влагаше като Серизе в лихварство, защото стойността на къщата му възлизаше на четиридесет хиляди франка, а стойността на рентата — на осем хиляди. Племенницата на стареца подобно на вратарите, дребните църковни служители и богомолците, не подозираше богатството на Пупилие и го смяташе за по-беден от себе си, затова, когато стоката ѝ залежеше, донасяше на чичо си престоляла риба. Ето защо мама Кардинал намери за справедливо да извлече полза от вниманието и съчувствието си към престарелия роднина, който несъмнено имаше куп неизвестни на нея родственици, тъй като тя бе третата и последна дъщеря на един от братята му, хамалин при халите: имаше четири братя и баща ѝ в детството ѝ говореше за три лели и четирима чичовци, и седмината хора с жалки съдби.

След като навести чичо си, госпожа Кардинал полетя при Серизе да се посъветва с него, а същевременно да му разкаже как бе намерила дъщеря си и да изтъкне съображенията, наблюденията и признаците, които я караха да мисли, че чичо ѝ Пупилие крие куп злато в сламеника си. Майка Кардинал не знаеше по какъв начин — законен или незаконен — да сложи ръка върху наследството на просяка и ето защо бе дошла да се довери на Серизе.

Лихварят на бедните напомняше чистач на улици, който, ровейки в нечистотиите, понякога намира диаманти; Серизе вече четири години ровеше из калта, дебнейки един от ония случаи, за които казват, че се срещат понякога в предградията, дето довчерашни сетни сиромаси ненадейно осъмват богати наследници. Ето защо така кротко разговаряше с човека, чието разорение желаше от все сърце, и вие си представяте с каква тревога очакваше Серизе завръщането на вдовицата Кардинал, на която този ловък майстор на низки интриги беше обяснил по какъв начин да провери на място подозренията си за скрито съкровище в сиромашкия дом и бе подхвърлил, че ѝ обещава всичко, ако му възложи да се заеме със златната жертва. Той не бе човек, който би се спрял пред престъпление, особено ако съзира възможност да накара друг да го извърши, а печалбите да присвои за себе си. И вече мислено купуваше къщата на улица Жофроа-Мари и се

виждаше парижки буржоа, капиталист с перспективи за блестящи афери в света на парите.

[1] *Рокселана* — жена на турския султан Сюлейман II, която имала необикновено чип нос. ↑

[2] *Шар ле, Никола-Тусен* (1792–1845) — френски художник и литограф. ↑

ДВАДЕСЕТ И ВТОРА ГЛАВА ТРУДНОСТИ, НА КОИТО СЕ НАТЪКВА И НАЙ-ЛЕСНАТА КРАЖБА

— Драги мой Бенжамен — каза продавачката на риба, завърнала се при Серизе с лице, пламнало от тичане и от алчност, — моят чичо крие в дюшека си не по-малко от сто хиляди златни франка!... И аз съм уверена, че Перашевци са се заели да се грижат за него не за друго, а защото са хвърлили око на имането му.

— Ако това състояние се подели между четиридесет наследници — отвърна Серизе, — ще се стопи в ръцете им без полза за никого от тях. Чуйте, майко Кардинал, аз ще се оженя за дъщеря ви; вие ще ѝ дадете като зестра златото на вашия чичо, а аз ще ви оставя и рентата му, и дома му... с пожизнено ползуване на доходите.

— А не рискуваме ли нищо?

— Нищо.

— Съгласна! — извика вдовицата Кардинал. — О, какъв живот ме очаква с тази рента от шест хиляди франка!

— И с такъв зет като мен — настави Серизе.

— Значи, оттук натъй ще бъда парижка буржоазка! — възкликна в упоителен екстаз продавачката.

— А сега — продължи Серизе след кратка пауза, по време на която бъдещият зет и тъщата се прегърнаха, — аз трябва да проуча положението на място. Идете при чичо си и повече не го оставяйте сам. Кажете на вратаря, че чакате лекар; лекарят ще бъда аз, но гледайте да не покажете, че ме познавате.

— Хитра лисица си ти, проклетнико неден — извика на прощаване майка Кардинал и тупна с ръка Серизе по корема.

След около час Серизе, облечен целият в черно, с червеникава перука на глава и изкусно гримирано лице, пристигна с нает кабриолет на улица Оноре-Шьовалие и помоли портиера-обущар да му посочи жилището на бедняка Пупилие.

— Вие ли сте, господине, лекарят, когото очаква госпожа Кардинал? — на свой ред запита портиерът.

Серизе кимна утвърдително с глава и портиерът тръгна с него по тясната стълба, която водеше в мансардата на бедняка.

После недоверчивият Пераш изтича обратно към пътната врата и се опита да разбере от кочияша дали действително господинът е лекар, което за негово спокойствие му бе потвърдено.

Къщата, в която живееше Пупилие, приличаше на всички плоски и дълги сгради, с каквито е застроена улица Оноре-Шьовалие — една от най-тесните улици в квартала Сен Сюлпис. Законите не позволяваха на собственика да надстроява и подновява сградата и той бе принуден да я наема в жалкия вид, в който я беше купил. Тази къща с необикновено грозна фасада бе двуетажна, с мансарда и с два малки еркера от двете страни. Дворът завършваше с градина, която ползуваха квартирантите от първия етаж. Градината, отделена от двора чрез решетка, позволяваше на собственика при условие, че е богат, разбира се, да продаде къщата и в двора да си построи нова. А собственикът не само че не беше богат, но и бе дал под наем за осемнайсет години целия първи етаж на някакъв подозрителен човек, когото не можаха да разберат що за птица бе ни частното разузнаване на портиера, ни любопитството на другите квартиранти.

Този наемател, тогава на седемдесет години, още в 1829 година беше пристроил към прозореца на еркера, издаден над градината, специална стълба, за да се спуща по нея в тази градина, без да минава през двора. Лявата половина на приземния етаж заемаше някакъв брошуровач, превърнал от десет години насам складовете и конюшните в ателие, а дясната — книговезец. Брошуровачът и книговезецът заемаха също така половината от мансардите с изглед към улицата. Мансардите, чиито прозорци гледаха в градината, принадлежаха на загадъчния наемател. И най-после мансардата, увенчаваща втория еркер, служеше за жилище на Пупилие, за което плащаше сто франка годишно и до което можеше да се стигне по стълба, осветявана от тесни прозорци. Вратата беше с дълбока ниша, необходима в тази тясна улица, дето две каруци не можеха да се разминат.

Серизе се улови за въженцето, служещо за перила на стълбата, по която се заизкачва към стаята, дето старецът умираше и дето го

очакваше ужасното зрелище на фалшива нищета.

Ала в Париж всичко, което се върши преднамерено, преуспява чудесно. Бедните в този смисъл са толкова изкусни, колкото бакалите, когато украсяват витрините си, или колкото набедените богаташи, когато желаят да получат кредит.

Подът в стаята никога не е бил метен; дъските не се виждаха, скрити под своеобразна настилка от нечистотия, прах, засъхнала кал и от всичко, което Пупилие хвърляше по тях. Стара чугунена печка с кюнец, напъхан в стената над полуразрушената камина, украсяваше бърлогата; в дъното ѝ се виждаше ниша и в нишата легло, напомнящо гробница, със завеси от зелена саржа, изядени и изпокъсани дотолкова, че приличаха на дантела; стъклото на прозореца бе покрито с дебел пласт мазнини и прах, който правеше ненужно всякакво перде. Стените, някога белосани с вар, сега бяха потъмнели от сажди, тъй като старецът се отопляваше с въглища и торф. На камината имаше оцърбена кана за вода, две бутилки и счупена паница. Стар, прояден от червеи шкаф прикътваше бельо и чисти дрехи. Цялата мебелировка в стаята се състоеше от най-обикновено нощно шкафче, маса, струваща четиридесет су, и два кухненски стола с продънени сламени седалки. Живописният костюм на стареца висеше на гвоздей, а долу под кревата се подаваха смачканите плъстени чехли, които му служеха за обуца. Чудодейният бастун и шапката му се намираха до нишата, дето бе леглото.

Влизайки в стаята, Серизе насочи поглед към стареца; той бе положил глава върху почерняла от мръсотия възглавница без калъфка. Рязко очертаният му профил, напомнящ профилите, с които гравьорите от миналия век обичаха да украсяват барелефи, каквито и днес още може да се видят по домовете и из булевардите, се открояваше като тъмен силует на зеления фон на завесата. Пупилие, висок и костелив старец, втренчено гледаше някакъв въображаем предмет в краката на леглото си и дори не трепна при скърцането на тежката, обкована с желязо врата, която със солидната си ключалка затваряше здраво жилището му.

— В съзнание ли е? — запита Серизе, пред когото майка Кардинал уплашено отстъпи назад, тъй като позна влезлия само по гласа.

— Почти — отвърна тя.

— Елате на стълбата, там никой не може да ни чуе. Ето моя план — зашепна Серизе на ухото на бъдещата си тъща. — Той е отпаднал много, но лицето му е още бодро, така че ние имаме на разположение не по-малко от седмица. Впрочем аз ще потърся подходящ лекар. Във вторник ще дойда отново с шест главички мак. Старецът е в такова състояние, че отвара от мак веднага ще го потопи в дълбок сън. Аз ще ви изпратя походно легло под предлог, че се налага да нощувате при болния. После ще го прехвърлим от неговото на походното легло и когато разберем колко пари съдържа скъпоценният сламеник, ще помислим и как да ги пренесем. Лекарят ще ни каже колко дни му остават да живее и дали е в състояние да направи завещание...

— Синко!... — възкликна продавачката.

— Но трябва да разберем какви хора живеят в този коптор! Перашови могат да вдигнат тревога, а после, дето се казва, колкото квартиранти, толкова и шпиони.

— Хайде де! Аз научих вече, че първия етаж заема някой си господин Дю Портай, дребен старец, опекун на една луда, която чух да нарича Лидия тази сутрин; тя е долу, пазена от някаква стара фламандка, казват ѝ Кат. Старецът има само един прислужник — друг старец, Брюно, той върши всичко къщи, само не готви.

— Да, но брошурът, книговезецът от тъмно работят — забеляза Серизе. — Сега да вървим в общината, трябва ми за обявите в църквата името, презимето и рождената дата на дъщеря ви, за да се изготвят необходимите книжа. Идната събота в осем часа е сватбата.

— Хайде, хайде, брей, че си бил чевръст! — каза майка Кардинал, като потупа по рамото страшния си зет.

Когато слезе долу, Серизе с учудване видя, че дребният старец Дю Портай се разхожда в градината с едного от най-важните членове на правителството, граф Марсиал дьо ла Рош-Югон. Лихварят се спря в двора и се престори, че разглежда старата къща, построена във времето на Луи XIV и чиито пожълтели стени, макар и каменни, се бяха огънали като стареца Пупилие; успя да хвърли поглед и на двете работилници и да установи броя на работниците в тях. В къщата беше тихо като в манастир. Забелязвайки, че го наблюдават, Серизе се отдалечи, мислейки за всички трудности, с които щеше да бъде съпроводено измъкването на парите, скрити от умиращия, макар златото да не заема много място.

— Да ги изнесем през нощта? — си казваше Серизе. — Но портиерът и жена му са нащрек, а през деня ще ни видят двайсет чифта очи... Не е така лесно да помъкнеш двайсет и пет хиляди златни франка.

Човешкото общество познава две форми на съвършенство: в първия случай цивилизацията и нравствеността сами по себе си изключват възможността за престъпление и евреите достигнаха тази възвишена форма на съвършенство, каквато представляваше ранното християнство; във втория случай цивилизацията е на такъв уровень, когато взаимното дебнене между гражданите прави престъплението невъзможно. Именно към такава форма на съвършенство се стреми съвременното общество, когато престъплението е съпроводено с трудности, които само лишеният от разсъдък би могъл да го извърши. И наистина ни едно от правонарушенията, дори и изплъзналите се от възмездието на закона, не остава безнаказано и често присъдата на общественото мнение е по-сурова от съдебната присъда. Нека унищожават завещание без свидетели като немурския нотариус Миноре! Такива престъпления се разкриват от добродетелните хора, както полицейските агенти разкриват кражбите. Никаква противообществена проява не минава незабелязана и най-потайната щета, нанесена на ближния, рано или късно ще стане явна. Днес ни хората, ни богатствата им изчезват безследно, особено в Париж, дето вещите са инвентаризирани, домовете охранявани, улиците наблюдавани, площадите шпионирани. За да получи право на съществуване, правонарушението трябва да бъде санкционирано от такова авторитетно учреждение като Борсата или да се извършва с общо съгласие, както правят клиентите на Серизе, които никога не се оплакват и дори треперят от ужас, когато някой вторник не го намерят в кухнята му...

— Е, какво ще кажете господине — запита портиерката, задала се срещу Серизе, — как е старият, тази бедна душа, този божи човечец?...

— Аз съм доверено лице на госпожа Кардинал — отвърна Серизе; — току-що я посъветвах да си постави в стаята на болния походно легло, за да се грижи за него, а сега ще изпратя тук нотариус, лекар и пазач.

— О, аз мога да бъда пазач — извика госпожа Пераш, — пазила съм толкова родилки.

— Добре, добре, ще видим — отзова се Серизе, — ще наредя нещо... А кой е наемател на първия етаж?

— Господин Дю Портай... От трийсет години живее тук, рентиер, много почтен човек... Вие сам знаете, господине, рентиерите живеят с рентата си... Някога е бил търговец... Скоро ще станат единайсет години, откак се опитва да върне разсъдъка на дъщерята на едного от приятелите си, госпожица Лидия дьо ла Пейрад. О, какви грижи се полагат за нея, и то от двамата най-прочути лекари... Но досега нищо не можа да ѝ помогне.

— Госпожица Лидия дьо ла Пейрад ли казахте? — учуди се Серизе. — Сигурна ли сте в името?

— Госпожа Кат, гувернантката ѝ, която понякога и готви в къщата, сто пъти е произнасяла това име пред мене, макар че нито господин Брюно, нито госпожа Кат обичат да бърбят. От тях нищо не може да научиш — мълчат като риби... Ето ние от двайсет години сме портиери, но и досега не сме научили нищо от господин Дю Портай. И нещо повече, господине — той е собственик на ей там онази малка къща, виждате ли я, с тясната вратичка? Е, добре, човекът си излиза, когато поиска и си приема гости, без ние да знаем нищо. И нашият домопритежател не знае повече от нас; когато звънят на вратичката, винаги господин Брюно отива да отваря...

— А не видяхте ли — запита Серизе — как влезе тук човекът, с когото този загадъчен ваш старец разговаря сега?

— Виж ти, виж! Не — отвърна смутено портиерката.

„Лидия е чичова дъщеря на Теодоз — си каза Серизе, качвайки се в кабриолета. — А Дю Портай трябва да е неизвестният покровител, който навремето изпрати на моя приятел две хиляди и петстотин франка. Какво ли ще е, ако му изпратя анонимно писмо, за да го предупредя за опасността, която грози младия адвокат, дължащ по полица двайсет и пет хиляди франка?“

Час по-късно походното легло-комплект бе връчено на госпожа Кардинал, на която любопитната портиерка предложи услугите си, за да ѝ помогне да приготви обяда.

— Искате ли да си поговорите с господин свещеника? — запита майка Кардинал болния си чичо, който с любопитство разглеждаше

новото легло.

— Искам вино — отвърна беднякът, — и никакви лекарства.

— Как се чувствувате, татко Пупилие? — запита на свой ред портиерката.

— Въобще не се чувствувам — усмихна се старецът; — ето вече дванайсет дни, откак съм изоставил занаята си...

Да, този човек смяташе за занаят дългогодишната просия под църковната стряха...

— Пак ще го подхванете — подхвърли майка Кардинал.

— Крадат ме, карат я без мен — продължи старецът, като хвърляше наоколо заплашителни погледи... А, ето те и теб, моя мъничка Кардинал! Кълна се в светата църква!...

— О, как се радвам, че дойдохте на себе си! — извика мъничката Кардинал, която скоро щеше да изпълни четиридесет години.

Старецът отново отпусна глава на възглавницата.

— Все едно — промърмори продавачката на риба, — още е в сили да напише завещание, както казва моята „маймуна“.

Простолюдието кръщава с това прозвище довереното лице и нотариуса, а понякога и предприемача.

— Нали няма да ме забравите? — обади се отново портиерката. — Аз казах на Пераш да ви потърси.

— Да ви забравя? По-скоро ще забравя Бога, мила моя... Да не е името ми Пупилие, ако не напълня престилката ви с монети, когато получа дела си...

Привечер Серизе отново дойде, след като бе направил всички постъпки във връзка с необходимите венчални документи и постави обяви в две общини. Една-единствена чашка макова отвара приспа дълбоко стария Пупилие. Племенницата му и Серизе го взеха за главата и за краката и го пренесоха на другото легло. После с бързина, която не издаваше никакво стеснение, развалиха леглото и пребъркаха сламеника, тази сиромашка желязна каса. Сламеникът се оказа празен, но под него вместо мрежа видяха дървен сандък. Наследниците скоро откриха в сандъка двойно дъно и тогава стана ясно защо майка Кардинал не можа сутринта да премести това тежко легло. Продължавайки да търси, Серизе разбра, че вътрешният сандък бе замаскиран с дъсчица, приспособена като дървените летви, които затварят ковчезите. Той измъкна тази дървена летва и пред погледа му

се откриха четири чекмеджета, дълбоки три дюйма, и четирите пълни със златни монети.

— Ще ги заменим с медни монети — ухили се Серизе, като бутна с лакът съдружницата си.

— Колко има тук?

— Стотина хиляди франка, че и повече, най-малко по трийсет хиляди във всяко чекмедже — отвърна Серизе, — добра зестра за дъщеря ви. А сега да пренесем стареца в леглото му. Щом веднъж сме открили тайната на съкровището, лесно ще използваме тази златна мина.

— Сигурно от някой мебелист е купил това легло на скъперник — подхвърли госпожа Кардинал.

— Я да видим дали мога да понеса наведнъж хиляда монети по четиридесет франка — каза Серизе и напъха в джобовете на панталоните си триста златни монети, в джобовете на жилетката — двеста, а във всеки от двата джоба на палтото — по двеста и петдесет монети, завързани в носната му кърпа и в кърпата на майка Кардинал.

— Забелязва ли се, че съм натоварен? — запита той, като крачеше насам-натам из стаята.

— Съвсем не.

— Щом е тъй, за четири пъти ще прехвърля при мен всичкото злато от чекмеджетата. — Двамата преместиха спящия старец на леглото му, след което Серизе се отправи към площад Сен Сюзпис, дето нае файтон и потегли към дома си. За да не събужда подозрения, той отново се върна, съпроводен този път от някакъв лекар в квартала Сен Марсел, посещаващ често бедните и познаващ страданията им. Консултацията продължи до девет часа вечерта. Заблуден от видимата отпадналост на стареца, предизвикана от маковата отвара, лекарят заяви, че болният не ще отиде повече от три дни. Когато остана сам, Серизе взе...

(Тук завършва текстът, оставен от Балзак.)

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.